

Pengevirke

2²⁰⁰⁰

TIDSSKRIFT

FOR NY BANKKULTUR

JUNI

Ny økonomi og bæredygtig produktion

Indhold

ISSN 1399-7734

Pengevirke 2-2000

udgives af

Merkur, Danmark og
Cultura Sparebank, Norge

E-mail:

merkurbank@merkurbank.dk
cultura@cultura.no

Hjemmesider:

www.merkurbank.dk
www.cultura.no

Udkommer

4 gange om året
Næste gang 25. september 2000

Oplag: 5.100

Frist

for bidrag til næste nummer er
25. august 2000

Danske indlæg

sendes til Merkur
Vejgaard Møllevvej 3, Boks 2039
DK-9100 Aalborg
0045 98101835

Norske indlæg

sendes til Cultura Sparebank
P.b. 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
0047 22995199

Grafik:

Thomas Friisholm

Fotos:

se de enkelte artikler

Redaktionsgruppen består af

Ole Uggerby (ansv. i Danmark)
uggerby@image.dk
Arne Øgaard (ansv. i Norge)
arne@moss.steiner.no
Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Tryk:

Bræmer Tryk a/s

Tema:

Dette blad: *Bæredygtigt erhvervsliv*
Blad 3/2000: *Agenda 21*
Blad 4/2000: *Den sociale tregrening*

De holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk her i bladet er forfatterne selv ansvarlige for. De enkelte artikler og indlæg er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens synspunkter.

3	Begrebet bæredygtig udvikling	Red.
4	Altruisme - Dalai Lama	Peter Blom
5	Etikk i dagens næringsliv	Arne Øgaard
6	Egen Vinding & Datter	Lotte Ott
8	Ny bæredygtig økonomi	Steen Hildebrandt
10	NEPCon	Peter Feilberg
12	Nye tanker - nye begreper	Jannike Østervold
13	NorWatch	Jannike Østervold
13	Kætterske ideer	Hans L. Zetterberg
14	Cyklen er ladet med miljø	Helen Fahnø
16	Aktiekultur og den nye økonomi	Lars Pehrson
18	Artemis Plantefarver	Hans Jørgen Høinæs
20	Stil krav	Karen Gahrn
21	Oprøret i Åmosen	Frank Hvilsom
24	Mere kvalitet i økologi	Mogens Werge
25	Hård start for SamsøMælk	Morten Priesholm
26	Størst kursstigning i bæredygtige virksomheder ..	Flemming Østergaard
27	Idébanken	Jannike Østervold
28	Allergica	Lars Hareskov Andersen
29	Kvinnebanken	Arne Øgaard
30	Pure Baby en kvindesucces	Christel Skovsen
31	Hjælp til å hjelpe (annonce)	Helena Marstrander
31	Test din forretningsidé	Jannike Østervold
32	Fair-Trade-butikker	Ulla Bruhn
33	Rudolf Steiner Skole i København	Bjarne Uhrhammer
34	Nye bøger	Red.
36	Grønne Banker - god forretning	Red.
37	Konto til kamp mod klimaforandring ..	Red.
38	Nytt fra Cultura	
38	Nyt fra Merkur	
39	Bidragydere	

Pengevirke

- er tidsskrift for de to bankinitiativer Cultura, Norge og Merkur, Danmark.

De fleste projektbeskrivelser i bladet omhandler virksomheder eller foreninger, som benytter Merkur eller Cultura som deres bankforbindelse. I andre tilfælde er der tale om bidrag fra privatkunder, som i forbindelse med deres arbejde, rejser o.lign. lader sig inspirere til at skrive bidrag. Der forekommer også artikler fra personer, som er engageret i samfundsspørgsmål - og som på anmodning indvilliger i at skrive til dette blad. Endelig fungerer bladet som informationsmedie mellem Cultura, Merkur og deres respektive kunder. Derfor optræder der jævnlige banktekniske informationer, orientering om relevante arrangementer ligesom bankernes egne folk formulerer synspunkter og holdninger til aktuelle samfundsøkonomiske emner.

Tema for dette nummer er bæredygtige erhvervsaktiviteter. For de kommende numre har vi valgt følgende arbejdstemaer: Agenda 21 (blad 3/2000, udk. 25.9.), Den sociale tregrening - et værktøj til samfundsforståelse (blad 4/2000, udk. 6.12.). Vi er taknemmelige for den velvilje og begejstring redaktionen bliver mødt med, når vi henvender os og spørger efter bidrag.

Begrebet –

Bæredygtig Udvikling kom på den internationale dagsorden med Brundtland-kommissionens rapport "Vor Fælles Fremtid" i 1987 og FNs Konference om Miljø og Udvikling i 1992 - også kaldet Rio-konferencen.

Brundtlandkommissionen definerede bæredygtig udvikling, som en udvikling, der imødekommer de øjeblikkelige behov uden at gå på kompromis med de fremtidige generationers muligheder for at sikre deres behov.

En bæredygtig udvikling er et meget bredt begreb og omfatter både sociale, økonomiske og miljømæssige dimensioner og globale og lokale udviklingsperspektiver.

Derfor introducerede man i 1995 et andet begreb, Økologisk Råderum, som et forsøg på at konkretisere, hvad en bæredygtig udvikling vil indebære i forhold til udnyttelsen af ressourcerne.

Økologisk råderum kan defineres som "den mængde ressourcer (luft, vand, jord, mineraler, energikilder, naturområder, planter og dyr mv.), der kan bruges pr. år, uden at vi forhindrer fremtidige generationer i at få adgang til den samme mængde og kvalitet". Økologisk råderum sætter dermed fokus på udnyttelsen, forbruget og fordelingen af naturressourcer, som en bæredygtig udvikling vil indebære. Og den opgave er ganske påtrængende, når vi betænker, at 20% af verdens befolkning forbruger 80 % af ressourcerne.

Ansvarlige regeringer verden over har da også for længst afgivet løfter om at arbejde for en ændring af den hidtidige praksis. Det skete som nævnt i Rio i 1992, hvor begrebet 'Agenda 21' blev lanceret, **Agenda 21** er en handlingsplan for det 21. århundrede, hvis vi alle skal kunne være her også i fremtiden.

På et efterfølgende topmøde for stats- og regeringschefer i Kyoto, Japan i 1997, blev der lavet en **global klima-aftale**, som skulle være med til at undgå fremtidige menneskeskabte klima-katastrofer. Aftalen omhandlede især begrænsninger i udledningen af de såkaldte drivhusgasser

(bl.a. CO2 fra biludstødning). De helt store syndere i den sag er EU-landene og USA, der da også lovede at forbedre sig. I perioden fra 2008 til 2012 vil vi nedsætte vores negative klimapåvirkning (udledning af drivhusgasser) med 7 pct., sagde USA's ansvarlige ledere. Vi gør det med 8 pct., sagde EU-landenes ansvarlige ledere. Siden da er udledningen af drivhusgasser fortsat med at stige – alene i USA med 10-12 pct. Hvis den aftale skal holdes, er der nogen, der får travlt med at ændre praksis!

Og det er slet ikke så nemt at ændre adfærd og praksis. Men det er åbenbart, at hvis det skal lykkes at nærme sig en bæredygtig adfærd for menneskeheden på jorden må alle aspekter af samfundslivet være omfattet af bestræbelserne: både det økonomiske, miljømæssige, sociale, politiske og kulturelle felt må være med i omstillingen.

Fornylig samlede atter nogle af verdens ansvarlige ledere. Denne gang i Berlin. I forvejen havde 130 økonomiske forskere og videnskabsfolk udarbejdet et kommunique, som de tilstedeværende politiske ledere tilsluttede sig. Dermed ønsker disse ledere at udstikke nogle principper for den fremtidige globale udvikling. De bekender sig til **retfærdighed** i globaliseringens tidsalder og kræver en **solidaritetspagt**, som skal **begrænse kløften mellem rige og fattige og begrænse de negative virkninger af globaliseringen**. Dermed kan det konstateres, at på det politiske plan er der en vis indsigt i og accept af problemstillingen – men det er uendelig svært at komme til konkret handling.

Er det overhovedet realistisk at tale om en bæredygtig udvikling – når det kommer til den hårde virkelighed? Er bæredygtig økonomi og bæredygtig produktion andet end smukke tanker?

I dette nummer af Pengevirke kigger vi os rundt efter kim til et bæredygtigt

erhvervsliv. Er der noget i kulturlivet, indenfor forskning og videnskab, som peger i retning af

bæredygtighed som grundlæggende princip i fremtidens erhvervsliv? Er der erhvervsinitiativer og –projekter, hvor iværksættere bevidst stræber efter at agere bæredygtigt?

I et efterfølgende nummer af Pengevirke, som forventes at udkomme omkring 25. september, søger vi en status på Agenda 21-arbejdet. Alle lande har lovet at udarbejde nationale strategier. Mange græsrodsorganisationer (ngo'er) er ligeledes gået i gang og agter også at melde ud med forslag til strategi. Hvilke emner bliver der sat fokus på i dette arbejde? Og hvilke ideer er kommet frem?

Lidt forenklet kan man sige, at vor tids globale problemer hovedsageligt er menneskeskabte og skyldes vor egen uvidenhed og manglende forståelse af lovmæssigheder på det økonomiske og sociale område. Vi er blevet ret gode til det med teknikken, fordi vi har accepteret, at jorden er rund, tyngdekraften virker indad mod jordens centrum og vi kan skelne mellem 0 og 1, der er afgørende for den digitale revolution. En ingeniør, der ikke tager udgangspunkt i naturens lovmæssigheder får ikke succes. Når det gælder sociale lovmæssigheder befinder vi os stadig på midalders-stadiet – om ikke på stenalderniveau. Er der tilgængelig viden om lovmæssigheder på det sociale, samfundsmæssige plan – som også er forsøgt afprøvet og virkeliggjort? I Norge har man en række levefællesskaber, Camphill landsbyer, hvor man siden 60'erne har gjort sig erfaringer med andre økonomiske, sociale og kulturelle strukturer end i det omgivende samfund. Disse fællesskaber og bagvedliggende samfundsideer vil udgøre en del af indholdet i Pengevirke 4/2000, som forventes at udkomme 7. december.

Hermed ønsker vi vore læsere en god sommer.

Redaktionen

Altruisme

- Dalai Lama

Af Peter Blom, Triodos Bank

For nogen tid siden besøgte Dalai Lama Holland. Et af de mange møder, der blev afholdt i den anledning havde som tema "Etik og forretning". Nogle af de helt store virksomheder, AKZO, SHELL og PHILLIPS var også inviteret. Det er nemlig efterhånden blevet en udbredt forventning, at store virksomheder har en holdning til begreber som "bæredygtighed", "menneskerettigheder" og "socialansvar". Virksomhederne er da også konstant på udkig efter visioner og nye inspirationskilder. Her udgør Dalai Lama et interessant tilfælde, idet han formår at kombinere ledelse med et usædvanligt syn på økonomi.

Triodos Bank deltog i dette møde. Vores deltagelse skyldtes nogle interessante udtalelser, som Dalai Lama tidligere har fremført. Fx "Hver enkelt menneske må lære at arbejde – ikke for sin egen skyld, for sin familie eller for sit land – men for hele menneskeheden". Global ansvarlighed er nøglen til menneskeheds fortsatte eksistens på jorden. Det er grundlaget for verdensfreden, for retfærdig fordeling af ressourcerne og, når det gælder omtanke for kommende generationer – ordentlig

behandling af de fysiske omgivelser og miljø.

Dalai Lama udfordrede sit publikum med en appel om næstekærlighed, som bærende princip i økonomien. Denne opfordring kommer på et tidspunkt, hvor alle netop oplever, at kampen for egne interesser er det essentielle i al økonomi. Og Dalai Lama standser ikke her: "Altruisme skal ikke forstås som en dyd – men i global henseende som en objektiv nødvendighed."

Et sådant udsagn vil altid efterlade tilhøreren med spørgsmålet om hvordan man dog skulle kunne leve op til det! Skal det forstås som et "ideal" eller som "konkret virkelighed"?

Er det allerede en kendsgerning, som vi blot vægrer os ved at indrømme, fordi næstekærlighed er så fremmed for det virkelige forretningsmæssige?

Dalai Lama går ikke i detaljer om dette. Han fortæller heller ikke, hvad vi kan gøre i disse vanskelige, materialistiske tider, som nogle af forretningsfolkene blandt publikum beskrev dem. Han gentager blot sin opfordring. På sådanne typisk "vestlige spørgsmål" svarer "Hans Hellighed": "Aner det ikke!" Men han går videre og beskriver de sociale mekanismer, som vil udfolde

sig, hvis kvaliteter som "næstekærlighed", "menneskelighed" og "hengivenhed" får lov at komme til udtryk i arbejdslivet.

Dette har intet at gøre med halvhjertet godgørelse – men tjener ens egne interesser og andres. Hertil kommer, bemærkede Dalai Lama, at jo mere vi bliver afhængige af hinanden, jo vigtigere bliver det, at have de andres tarv for øje. Og naturligvis er dette ikke begrænset til andre mennesker. Det gælder også vores omgang med naturen og miljøet.

For Triodos og den kreds af banker, som vi tilhører, er dette ikke nyt. Det er selve den idee vores bankvirksomhed baserer sig på.

Nu hvor erhvervslivet efterhånden påtager sig større ansvarlighed i forhold til mennesker og miljø – må også vores bankvirksomhed konfrontere sig med nye udfordringer. Det er ikke længere nok at råbe op og vise, at det kan lade sig gøre. Vi må vise, at vi selv formår at skabe gode produkter på alle finansielle områder og ydermere vise nye veje når det gælder finansiering af nye samarbejdsformer i erhvervslivet, nyt kulturliv og miljøbeskyttelse. Det er de opgaver Triodos tager fat på i det nye årtusind.

Etikk i dagens næringsliv?

Av Arne Øgaard

Hva skjer i et storselskap når profitt og etikk ikke faller sammen? Spørsmålet ble nylig stilt av Steinar Lem fra Framtiden i våre hender. Kristin Clemet i NHO (Næringslivets hovedorganisasjon) svarte: Kortsiktig lønnsomhet kan kollidere med etikk – neppe langsiktig, fordi vi har opplyste mennesker og en transparent verden. Uetisk atferd straffer seg.

Kristin Clemet utrykte ellers i intervjuet en positiv holdning, hun er optimist. Naiv optimist vil kanskje noen si. Men hun presiserte at det er ekstremt mange dilemmaer for den som deltar i næringslivets konkurranse og hun hadde merket seg at jo fjernere eierne sitter fra bedriftene, jo mer tenker de på profitt. Hun vil gjerne ha lokale eiere, "det må bli gøy å eie" sa hun, uten å gå noe inn på hvorfor stadig flere lokale foretak blir kjøpt opp av internasjonale giganter.

Kristin Clemet har utvilsomt rett i at en virksomhet vil klare seg best om den ivaretar sitt gode rykte. Skjønt storselskapet Nestlé som lenge ble kritisert for sin uetiske markedsføring av morsmelktillegg i utland så ikke ut til å lide særlig av denne kritikken, men den førte forhåpentligvis til en noe bedre praksis.

Men hva mener egentlig næringslivet med etikk? Er det primært å ivareta en fasade av at man er like kjekk og grei som alle andre eller er det noe mer?

For å undersøke saken nærmer gikk jeg inn på NHO's hjemmeside og fant et omfattende dokument om miljø og etikk. Her gjøres det oppmerksom på at den teknologiske utviklingen er tvetydig og fungerer både som problemløser og problem-skaper. Vi får mange nyttige hjelpemidler, men de produseres ofte under forhold som skaper forurensning samtidig som det tæres på jordens ressurser. Fra sammen-draget siterer jeg:

I et moderne samfunn må vi være oppmerksomme på så vel risiko som muligheter. Også bedriftsleder må ta ansvar for å begrense mulige skadevirkninger til et nivå som kan tåles.

Bedrifter kan forholde seg til egne miljøproblemer på to hovedmåter. Den ene kaller vi avventende. En avventende bedrift

vil legge vekt på å følge politiske reguleringer på miljøområdet, men vil ikke foregripe slike tiltak. Den andre kaller vi miljøetisk. En miljøetisk bedrift vil – etter evne - handle i tråd med miljøetiske prinsipper eller idealer i forkant av krav og reguleringer.

Det blir advart mot å ha en avventende holdning, fordi en da hele tiden vil ligge på etterskudd. Utviklingen har vist at det jevnlig dukker opp nye krav og for dem som ikke har noe å gå på vil dette fort føre til uforutsette utgifter. Bedrifter som ligger dårlig an kan få bøter og de kan bli beleiret av miljøaktivister.

En pliktetikk er en etikk hvor det å verne naturen og ha respekt for menneskeverdet betraktes som grunnleggende plikter, som allment aksepterte og absolutt forpliktende moralregler. Om dette trekkes enda lenger er vi inne i omsorgsetikken, hvor man er opptatt av å være føre var og produsere noe som er gavnlig og ikke skader.

Men det er klart det koster å være etisk, en bedriftsleder står inne i en lang rekke etiske dilemmaer og spørsmålet er hvordan han løser dem. Et interessant poeng som fremheves av næringslivet selv er at bedriftslederen ikke bare må høre på sine egne teknokrater, men både politikere og miljøaktivister som ofte er legfolk, kan ha viktige ting å si en bedriftsleder.

Det er utvilsomt gjort en del for å bringe emnet etikk på banen blant dem som i dag styrer næringslivet. Men er dette bare et tema for seminarer og festtaler, eller noe som også får praktisk betydning? I Norge er det ingen bedrifter som ennå har kommet i gang med etiske regnskaper og jeg tror heller ikke dette vil skjer før forbrukere, aksjeeiere og låneinstitusjoner begynner å kreve det.

Men bedriftslederne vil selvsagt prøve å skape et ytre som gir inntrykk av at de holder et høyt etiske nivå. Den norske

kjøpmannen og multimilliardæren Stein Erik Hagen også kalt Rimi-Hagen, har gått sterkt ut og kritisert grådighetskulturen blant sine multimilliardærer, han har forsvart de homofile og gitt rikelige sponsorgaver til den norske opera. Men dreier dette seg om et ekte etisk engasjement eller er det et forsøk på å gjøre et sympatisk inntrykk på kundene? Han har en egen informasjonsdirektør som hjelper seg med å uttrykke seg på en tillitsvekkende måte og som passer på at all informasjon som kommer ut er til bedriftens beste.

De fleste moderne mennesker vil gjerne være kjekke og greie og de vil samtidig tjene mest mulig penger og leve et bekvemt liv. Men kanskje kunne de levd et morsommere og mer tilfredsstillende liv om de ikke hadde vært så opptatt av å sikre seg selv, men i stedet hadde brukt mer av midlene sine til skape et samfunn hvor medmenneskeligheten og miljøansvaret stod sterkere i fokus enn det gjør i dag. Hvis de ikke bare var opptatt av å ha en etisk fasade, men virkelig prøvde å utvikle moralsk fantasi, hva kunne ikke milliardene da ha utrettet?

Egen Vinding & Datter

Egen Vinding & Datter er det underfundige navn på en usædvanlig virksomhed. Det usædvanlige består i både arbejdsopgaver, struktur, personalepolitik og i en markant holdning til samfundet. Virksomheden arbejder med økologi og bæredygtighed i byggebranchen.

Af Lotte Ott

- Alle kan lave økologi og det er godt nok, men vi vil mere end det, siger Balder Johansen, den ene af de to valgte daglige ledere i Egen Vinding & Datter. Vi vil gerne give noget af vores løn til udvikling af økologisk produktion, til at købe huse for og til aktiviteter af forskellig karakter. Vi samler profit sammen til at kunne gøre nogle andre ting - ikke til os selv.

Vokseværk

Egen Vinding & Datter har ca. 80 ansatte og en række afdelinger, bl.a. snedkeri i Ringsted, el-afdeling, der netop har fået solcellecifikat, tegnestue med fem arkitekter, lerstensproduktion. Derudover er der et tæt samarbejde med en række økologiske kollektiver, bl.a. snedkerværkstedet Optimisten på Christiania, genbrugstrælasthandlen Genbyg i København. Det nyeste skud på stammen er produktion af hør til isolering.

- Vi har vokseværk - styret vokseværk og det giver nogle problemer. Det er svært at opmande og finde folk, der er med på ideen i Egen Vinding & Datter, siger Balder. Der er stor efterspørgsel på det, vi kan og vi må sige nej til mange. Hvis folk vil have os, bliver de nødt til, at vente til vi har tid.

Timeløn og ligeløn

Egen Vinding & Datter lever op til sine egne mål om at være kollektivt og solidarisk. Virksomheden er ejet af en fond. Dette betyder at alle er lønarbejdere. Alle i firmaet er på timeløn. Der er en fælles beslutning om ikke at arbejde på akkord.

- Vi har tilstræbt ligeløn. Det betyder at alle Egen Vinding & Datters egne folk får de samme 120 kr. Vi har det samtidig sådan, at vi holder de almindelige arbejdstider og forsøger at undgå overarbejde. Det betyder, at vi ind i mellem bliver nødt til at opmande. De folk, der kommer udefra, vil ikke gå til vores løn, så de får mere. Det er derfor, vi kalder det tilstræbt ligeløn, siger Balder.

Intet sort arbejde

I Egen Vinding & Datter er sort arbejde forbudt - lige som i resten af samfundet. Til gengæld er ulønnet aktivistarbejde endnu et særtræk ved firmaet. De har bl.a. sat taget i stand på Folkets Hus, renoveret Ungdomshuset på Jagtvej, og istandsat det tidligere besatte hus i Baldersgade på Nørrebro.

Egen Vinding & Datters solidaritet ligger helt klart hos fagbevægelsen. Under stor-konflikten i '98 strejkede Egen Vinding & Datter også.

- Det kunne måske være lidt svært, at se hvorfor vi strejkede, men vi gjorde det mest for at give en hånd med ved blokaerne.

er at støtte sociale og politiske aktiviteter. Et eksempel på det er bl.a. tilbudet til Københavns kommune om at købe Ungdomshuset på Jagtvej, Nørrebro.

Der er to valgte daglige ledere. Hver tredje måned er der fællesmøder for alle afdelinger af virksomheden. Her bliver spørgsmål som f.eks. løn, sikkerhed, brug af nye materialer, omgangsformer m.m. diskuteret. Derefter går man tilbage i de mindre enheder og finder frem til sin egen måde at gøre tingene på.

Kollektivet

Derudover findes Kollektivet. Det består af ca. 15 personer og udgør en slags bestyrelse, eller ældsterådet i en indianerstam-

Munkesøgård - 20 økologiske huse ved Roskilde. Alt over jorden har Egen Vinding & Datter stået for. Der er papirisolering i alle elementer. Væggene er pressede lersten. Elementerne er af træ, gulvbrædderne genbrugsmaterialer. Vinduerne har Egen Vinding & Datter selv produceret.

I forbindelse med retssagen mod nazisten Jonni Hansen tømte Egen Vinding & Datter pladserne og tog til demonstration.

Fond og fællesmøder

Egen Vinding & Datter er ejet af en fond. Dette sikrer, at ingen pludselig får nykker og render med det hele. Fondens formål

me. Kollektivet mødes kun, når der er krise. De kan træffe beslutninger. Man skal have været i Egen Vinding & Datter mindst tre år for at sidde i Kollektivet.

Artiklen er bragt i Tømrer- og Snedkerforbundets lokalblad Tib27Nyt, maj 2000.

Aktiviteter under Egen Vinding & Datter

Udover at være et miljøvenligt byggefirma har Egen Vinding & Datter det mål at være med til at eksperimentere og udvikle hele det bæredygtige byggeri.

Følgende aktiviteter har med tiden skilt sig ud som selvstændige virksomheder.

EVD-BYG

EVD-byg har fået lokaler i Korsgade på Nørrebro i København, og herfra vil der fremover være samlet koordinering på alt til-budsarbejde.

I alt har EVD-byg ansat 55 håndværkere, heriblandt tømrere, murere, bygningsnedkere, snedkere, malere, isolatører, gulvslibere og smede fordelt på to afdelinger i Ringsted og København.

SNEDKERIET, RINGSTED

Snedkeriet har gennemgået en større modernisering, og skulle nu være fuldt rustet til at klare det voksende antal ordrer. Nye folk og lærlinge er antaget og snedkeriet består dermed af 6 folk, der er travlt beskæftiget med bl.a. en stor vinduesproduktion til Munkesøgård.

MALERAFDELING, RINGSTED

Efterhånden har maler-afdelingen fået rigtig godt tjek på at sprøjtemale med koldpresset linolie-maling. Interessen for linolie-malede vinduer er støt stigende, og det kan efterhånden mærkes.

EL-AFDELINGEN, RINGSTED

Vi har netop fået solcellecertifikat, og er dermed autoriseret solcelleinstallatører. Desuden arbejdes der med elektriske styresystemer til at koordinere regnvandsopsamling, senest afprøvet på Jytte Abildstrøms teater Riddersalen. El-afdelingen dækker hele Sjælland.

ARKITEKTKONTORET HOUSE, RINGSTED

I 1994 fik Egen Vinding & datter egen tegnestue med 5 arkitekter. På tegnestuen sidder i dag 4 arkitekter og en bygningskonstruktør. Af praktiske grunde blev tegnestuen den 1. januar til et selvstændigt firma, og i starten af det nye år etablerede HOUSE sig med en filial i EVD Københavns lokaler i Korsgade.

SNEDKERVÆRKSTEDET OPTIMISTEN, RINGSTED

En relativ ny samarbejdspartner er snedkerværkstedet Optimisten på Christiania. Her udføres specialopgaver for vores snedkeri.

LERSTEN

Produktionen af lersten går fremad. Stenene presses af moræneler og er såkaldte ubrændte lersten. Det betyder, at der spares enorme mængder af de fossile brændstoffer, man normalt forbruger ved at brænde stenene. Efter en kort tørretid er stenen klar til brug. Efter en del startproblemer med lerets fugtighed er det efterhånden lykkedes at producere en rigtig god sten, og der arbejdes i øjeblikket på at fremstille 80.000 sten til Munkesøgård. Endvidere arbejdes der på at fremstille en mindre størrelse sten.

NATURMALING

Der arbejdes konstant på at udvikle nye produkter inden for naturmaling, og det seneste skud på stammen er en facademaling. Ringsted Kommune er for nylig begyndt at benytte naturmalingsprodukter, og generelt kan der også her mærkes en stigende interesse for de bæredygtige behandlingsmetoder og materialer.

Udførte/igangværende opgaver:

I år har HOUSE bl.a. arbejdet på et skitseprojekt vedrørende en ombygning af en silo på Stege Havn. Siloen skulle ombygges til boliger, men på grund af økonomi kom projektet desværre aldrig længere end til tegnebordet. I Ringsted har HOUSE stået for ombygningen af HK-Ringsted og renoveringen af en lokal byejendom. Der er lavet forslag til 8 økologiske boliger i Gyrtunge på Midtsjælland, et projekt som i øjeblikket ligger til politisk behandling. To af arkitekterne har desuden arbejdet en stor del af 1999 på ejerboligprojektet Munkesøgård ved Roskilde. Arbejdet med projektet fortsætter her i det nye år.

I år 2000 ligger der flere nye ting og venter. En ejendom i Prinsessegade i Fredericia står foran en renovering og ligeledes skal en del af det gamle teglværk Knabstrup tegnes om fra de eksisterende fabriksforhold til boliger og erhverv. Faxehus Efterskole skal have bygget en musiksal og have lavet ny rumfordeling. Yderligere arbejdes der på endnu et projekt for Ringsted Kommune. I starten af 1999 havde HOUSE et samarbejde med EVD og arkitekt Flemming Abrahamsen om et skitseforslag til en økologisk/bæredygtig børnehave.

I forbindelse med bl.a. det økologiske teaterværksted på Jytte Abildstrøms teater Riddersalen, har der været et tæt samarbejde med Taastrup Kloak og Anlæg, Gullach og Larsen aps. og arkitekt Flemming Abrahamsen fra Fornyet Energi.

I foråret blev der indledt et samarbejde med Genbyg, som er Københavns største genbrugstrælhandlende, hvor der hovedsageligt handles med nedrivningsmaterialer, men også med nye bæredygtige produkter og naturmaling.

Arbejdet med Jytte Abildstrøms Riddersalen i København er så småt ved at være afsluttet. Projektet har givet mulighed for at afprøve et væld af økologiske tiltag under samme projekt og det har givet meget erfaring til lignende projekter.

Københavns Miljø- og Energikontor (KMEK) har i samarbejde med Københavnsafdelingen stået bag opførelsen af flere miljøstationer på Nørrebro. Miljøstationerne er opført i linoliebehandlet lærketræ og skal bruges til affaldssortering. Iøvrigt er istandsættelsen af KMEKs egne lokaler på Blegdamsvej, København netop afsluttet.

I Veksø har der de sidste par måneder kørt forsøg med en af de mange byggemetoder som ler rummer, nemlig stampede vægge af ler og flis.

Sidst, men ikke mindst, er der endnu engang indledt samarbejde med Flemming Abrahamsen fra Fornyet Energi, denne gang om Naturskolen ved Roskilde. Skolen skal dels renoveres, dels udbygges, og projektet indeholder adskillige økologiske/bæredygtige tiltag såsom komposttoiletter, solvæg, regnvandsopsamling og sandfang til solvarme og solhus.

På Havrebjergvej i Ringsted er der opført en ejendom med flere økologiske/bæredygtige tiltag. Ringsted Kommune har fået et af kommunens plejehjem malet med naturmaling. Fælleskassens nye lokaler på Bülowsvej er istandsat, og der er lagt en uges gratis arbejdskraft i renoveringen af taget på Folkets Hus på Nørrebro i København. Jystrup by har fået opført et kultur- og teatercenter, og EVD fik til opgave at nedpille, transportere og genopføre en vandrekirke, som skulle flyttes fra Køge til Sjællands Odde.

Forfatteren til nærværende artikel deltog i 1999 i en konference om fremtidens ledelsesprincipper i Bretton Woods, USA. I en efterfølgende kronik i Jyllandsposten d. 19.10.99 blev indtrykkene præsenteret. Pengevirke har fået lov at bringe uddrag (Et eksempel fra det virkelige liv) fra denne kronik. Første del af artiklen har ikke tidligere været publiceret.

Den ny økonomi og bæredygtige erhvervsvirksomheder

af Steen Hildebrandt

Store forandringer er i gang

Der sker noget uhyre interessant i alle industrialiserede lande i disse år. Ja, i alle lande. Med de nye informations- og kommunikationsteknologier som den væsentligste årsag og omdrejningspunkt undergår virksomheder i hele verden i disse år væsentlige ændringer, specielt virksomheder i de industrialiserede lande.

Internettet er en væsentlig del af denne nye teknologi. Specielt i de industrialiserede lande vokser der i disse år virksomheder frem, der i langt højere grad end traditionelle produktions- og servicevirksomheder baserer sig på den globale karakter af internettet og de enorme muligheder for informationsbehandling og kommunikation, som internettet og de øvrige informations- og kommunikationsteknologier giver muligheder for. Selv om der ved siden af denne udvikling også sker parallelle udviklinger i de traditionelle produktions- og servicevirksomheder, har udviklingen alligevel ført til en sondring mellem en såkaldt ny og en såkaldt gammel økonomi-

Der er fortsat mange mennesker, der ryster på hovedet, når talen er om at kombinere og integrere sociale, økologiske og forretningsmæssige hensyn og betragtninger. For mig forholder det sig modsat. For mig er det en selvfølge, at vi må lære at forene disse – og flere andre – hensyn. Det har man gjort tidligere, og det skal vi lære at gøre igen – ganske vist under helt andre vilkår.

mi. Og af gode grunde, for der er store forskelle.

Den nye økonomi

Den nye økonomi er karakteriseret ved, at information og viden er det centrale i de aktiviteter og processer, der foregår i de virksomheder og institutioner, som vi henregner til den nye økonomi. Der tales om videnvirksomheder, videnmedarbejdere, viden- og læringsamfundet, og i videre forstand om et oplevelses- og drømmesamfund. I umiddelbar forlængelse heraf tales der om netværk, netværksvirksomheder, biotoper af virksomheder, netværksmennesker m.m. De ydelser og produkter, der udvikles og fremstilles i disse virksomheder, har et stadig større videnindhold. Værdiskabelsen sker dels i virksomhederne og dels i videnrelationer, der binder virksomheder sammen i netværk eller i det, som nogle kalder biotoper. Hvor et nøgleord for den traditionelle virksomhed var uafhængighed, så er et nøgleord for den videntunge virksomhed i stedet for kollektiv intelligens anvendt i sammenhænge, der er innovative, muligheds-søgende og problemløsende. Man er ikke noget værd

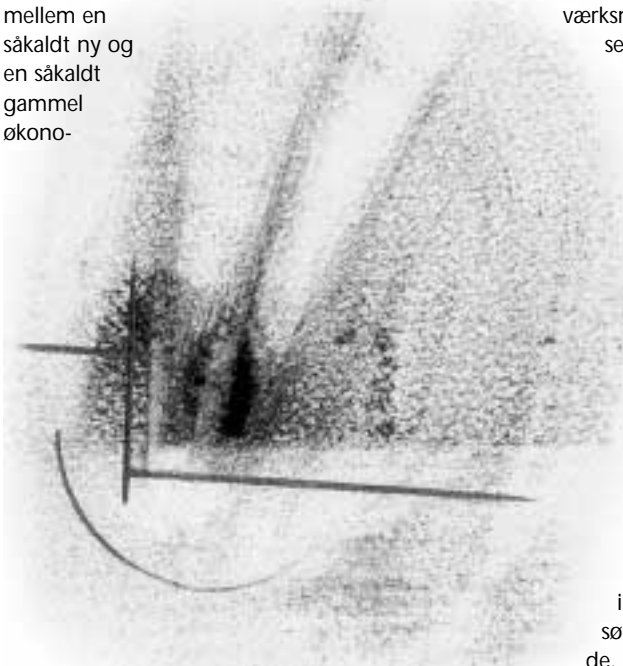
som virksomhed, hvis man lever et isoleret liv.

Behov for nye strukturer

Der er således meget, der tyder på, at der i disse år sker nogle fundamentale ændringer i virksomheder og virksomheders eksistensvilkår og –muligheder, der indebærer, at selve virksomheds-, ledelses-, medarbejder- og arbejdsbegrebet skal nytænkes, og at en række hermed sammenhængende begreber, fænomener, institutioner, organisationer, aftaler m.m. ligeledes skal revideres eller helt nytænkes. Det kunne eksempelvis gælde de kollektive overenskomsters begreber og aftaler, regler og aftaler om arbejdstid, arbejdsbetingelser m.v., aftaler, kutymer og principper for aflønning, opgørelse og vurdering af arbejdspræstationer, virksomheders ejerformer og konstruktioner, former og betingelser for samhandel virksomheder imellem, etc. Parallelt med dette sker der væsentlige ændringer i de måle- og rapporteringsprincipper og –metoder, der anvendes i offentlige og private virksomheder, og som eksempelvis giver sig udslag i begreber som etiske, sociale og etniske regnskaber, viden- og miljøregnskaber m.m.

Ændringer i befolkningens sammensætning

Betragter vi specielt Danmark, men også en række andre industrialiserede lande, foregår denne teknologiske udvikling samtidig med, at den demografiske udvikling og situation ændres væsentligt. Det samle-

de befolkningstal i Danmark stiger langsomt, end vi er vant til, antallet af mennesker i alderen imellem 20 og 60 år falder, antallet af mennesker med en alder over 60 år stiger markant, og antallet af unge under 20 år stiger ligeledes. Samtidig sker der en vækst i antallet af såkaldte nydanskere, og der udfoldes forskellige bestræbelser på at integrere nydanskere i samfundet, herunder i arbejdslivet, ja der sker måske en omdefinering af, hvad arbejdsmarkedet er, jfr. f.eks. begrebet, det rummelige arbejdsmarked. Det må antages, at den nuværende forståelse og afgrænsning af begrebet, det rummelige arbejdsmarked, vil blive ændret væsentligt i de kommende år, og at det fremtidige arbejdsmarked vil blive endnu mere rummeligt, eksempelvis i demografisk henseende, således at stadig flere såkaldt ældre medarbejdere vil forblive eller vende tilbage til arbejdsmarkedet.

Vi mangler viden om de faktiske ændringer

Den eksisterende viden om, hvorledes de videnintensive virksomheder etableres, udvikles og ledes, og hvorledes de samarbejder med andre virksomheder i nationale og globale netværk, der bl.a. er karakteriseret ved at være multikulturelle, multi-etniske og multiteknologiske, er meget begrænset. Der er naturligvis en række praktiske erfaringer, og der er ligeledes en række enkeltstående forskningsmæssige bidrag, men der er et stort behov for yderligere videnindsamling og forskning.

Grundlæggende er spørgsmålet, hvorledes de nye virksomheder ser ud, hvorledes de arbejder, og hvorledes de samarbejder og konkurrerer i netværk, der får en stadig mere global karakter. Hvilke opgaver løser disse virksomheder og hvilke aktiviteter og processer foregår der på den baggrund i og imellem dem? Hvad bidrager virksomhederne med? Hvorledes omsættes viden til værdi? Hvilke produkter og ydelser udvikles, sælges, formidles, kombineres, integreres m.m. i virksomhederne isoleret set og i netværkene? Hvorledes er den interne organisering og ledelse i virksomhederne? Hvorledes anvendes de nye teknologier? Hvorledes arbejder man med visions- og strategiformulering? Hvorledes arbejdes der med værdier, kompetenceudvikling og hvilket indhold får begreber som personaleledelse og human resource management i denne sammenhæng? Hvilke nye opgaver og stillingskategorier vokser frem inden for f.eks. HRM-området? Hvilket indhold får et begreb som Det udviklende arbejde i den nye økonomi? Vil virksomheder blive større og større gennem fusioner og opkøb, hvad meget kunne tyde på, eller vil vi opleve et meget mere nuanceret billede, bl.a. fordi de nye informations- og kommunikations-

teknologier gør mange former for decentraliserede løsninger mulige. En e-økonomi karakteriseret ved skiftende koalitioner af freelancere og mindre firmaer? Eller skal vi også her slette ordet eller og i stedet for enten/eller tale om et både/og?

Hvilke ledelsesmæssige, menneskelige, organisatoriske og samarbejds mæssige kvalifikationer og kompetencer skal der være til stede for at få disse virksomheder og netværk til at fungere?

Og omvendt: Hvilke muligheder og begrænsninger indebærer de eksisterende kvalifikationer og kompetencer i f.eks. et lands befolkning og i et lands arbejdskultur med hensyn til karakteren af de virksomheder og netværk, som det pågældende land kan udvikle? Hvad betyder eksempelvis de gældende organiseringer i faggrupper, de gældende kollektive overenskomster, arbejdstidsregler etc.?

bedjere i disse virksomheder og netværk?

Hvorledes ser de kompetenceprofiler ud, der vil karakterisere medarbejdere/medejere i virksomheder i den nye økonomi? Det siger sig selv, at der er behov for mange former for informations- og kommunikationsteknologiske kompetencer, hvilket i sig selv rejser en række spørgsmål og stiller krav om læring, uddannelse, undervisning, udvikling m.m. Men hvilke andre kvalifikationer og kompetencer er der behov for? Hvor findes disse kompetencer? Hvorledes udvikles og vedligeholdes disse kompetencer?

Hvilke arbejdsbetingelser karakteriserer virksomheder og netværk i den nye økonomi? Hvorledes er det at være en del af og være i sådanne virksomheder? Hvilken form for tilknytning er der imellem det enkelte menneske og det, vi kalder virksomheden? Ansættes individet og i givet fald på hvilke måder og betingelser? Eller er individet medejer og økonomisk medansvarlig for virksomheden og dens udvikling? Og hvilke kompetencekrav stilles der på denne baggrund til ledere og medar-

Hvilke kompetencer har mennesker i forskellige stillings- og uddannelseskategorier og i forskellige aldersgrupper på nuværende tidspunkt set i forhold til kvalifikations- og kompetencebehovene i de nye videnintensive virksomheder, og hvorledes vil dette udvikle sig i de kommende år? Hvilke initiativer er der behov for at tage med henblik på kompetenceudvikling i samfundet i bred forstand og eventuelt på helt specifikke alders- og stillings-/kompetenceområder?

Et eksempel fra det virkelige liv

På en konference i Bretton Woods overværede forfatteren et foredrag af, hvad man vil kalde en 'outstanding' amerikansk erhvervsleder, nemlig grundlæggeren af og bestyrelsesformand for ét af verdens største tæppefirmaer, Interfaces Inc., Ray C. Anderson hedder han. Ray C. Anderson fortalte om sit firmas historie – og hvilken historie! Som 35-årig opgav han et såkaldt sikkert job i et stort firma for at begynde noget nyt – helt for sig selv – helt fra bunden. Han havde sig selv, sin familie, sin uddannelse som ingeniør og sine erfaringer, men ingen penge overhovedet.

Han etablerede et tæppefirma, og det var mere eller mindre en såkaldt tilfældighed, at det kom til at dreje sig om tæpper. Dette firma har nu udviklet sig til at blive ét af verdens største og førende med knap 10.000 ansatte! Det i sig selv er en fantastisk historie. Men det store og mest dramatiske i Ray C. Andersons beretning drejede sig om, hvordan firmaet i begyndelsen af 1990'erne kom i virkelig alvorlige vanskeligheder, bl.a. på grund af svigtende salg verden over, og om hvordan han, der da var helt ude af den daglige drift, udviklede et såkaldt koncept og en tankegang, der reddede firmaet, og som i virkeligheden kan og bør danne forbillede for mange andre virksomheder, og som illustrerer, hvad andre forfattere har hævdet: Ledernes store ansvar – og muligheder. Et ansvar for naturen, for atmosfæren og for det sociale liv i og uden for organisationen.

Her har vi en virksomhed, som, da den var i dyb krise – fandt en vej, en ny vej, en social og økologisk vej. Ray C. Andersson talte direkte om en socialøkologisk bundlinie for virksomheder. Den korte version af historien er, at den daværende daglige ledelse af Ray C. Andersons firma havde bedt ham, den "gamle" grundlægger, om at komme til stede på en afgørende strategikonference (30-40 mennesker) og fremlægge sine tanker om en ny strategi for firmaet. Sagen var bare, indrømmede Ray C. Anderson åbent og ærligt, at han ikke anede, hvad han skulle sige til disse forventningsfulde og tillidsfulde ledere i og af sit eget firma. Han vidste det ikke! Han vandrede rundt derhjemme – tiden nærmede sig. Hvad skulle han sige? Hvad skulle han gøre? Så skete der noget forunderligt – i mangel af bedre kalder vi sådan noget en tilfældighed.

En bog landede på Ray C. Andersons skrivebord. En kvindelig medarbejder i firmaet havde en datter, der studerede på et universitet. Datteren havde læst en bog, *The Ecology of Commerce*, som hun viste sin mor. Moderen tænkte straks, at dette ville være en bog for Ray C. Andersson. Så hun sendte den resolut til ham. Han

læste den. Og det blev til en revolution for ham, for virksomheden og for mange andre. Det var en bog om, hvordan økologiske og forretningsmæssige hensyn godt kan forenes og gå op i højere praktisk enheder. Ray C. Anderson udviklede ud fra sin læsning af bogen en overordnet tænkning for, hvordan Interface Inc. skulle gennemgå en radikal strategisk ændring. Han fremlagde sine tanker på konferencen og et gigantisk udviklingsprojekt blev sat i gang. Ray C. Anderson har beskrevet nogle af sine tanker og ideer i en bog: "Mid-course Correction. Toward a Sustainable enterprise: The Interface Model."

Der er fortsat mange mennesker, der ryster på hovedet, når talen er om at kombinere og integrere sociale, økologiske og forretningsmæssige hensyn og betragtninger. For mig forholder det sig modsat. For mig er det en selvfølge, at vi må lære at forene disse – og flere andre – hensyn. Det har man gjort tidligere, og det skal vi lære at gøre igen – ganske vist under helt andre vilkår.

Lige netop i vort århundrede, som jo i et økologisk-historisk perspektiv – er en meget, meget kort periode, har vi fået det sociale, det økologiske og det forretningsmæssige splittet så meget fra hinanden, at vi – måske – er ved at splitte de store økosystemer og vor lille klode ad. Jeg har overhovedet ingen fantasi til at forestille mig, at de udviklingstræk, de tænke måder og teoribygninger, der i dag er dominerende, og som i høj grad tilsidesætter sociale, sundhedsmæssige og økologiske hensyn, kan overleve. De er alt for snævre og kortsigtede. De er for ødelæggende. Derfor skal vi lytte til en mand som Ray C. Anderson, der jo ikke er en øko-social romantiker, men i virkeligheden en benhård forretningsmand, der klart ser, hvilke behov og krav, som verden derfor har og stiller til sit erhvervsliv.

Ray C. Anderson har på dramatisk og uafviselig måde vist, hvordan det kan lykkes at forene lang- og kortsigtede hensyn og krav og bringe specielt den økologiske dimension ind i virksomhedens strategiske ledelse.

Ny og gammel økonomi

De udfordringer, der nu føjes til denne sociale og økologiske dimension, kommer fra den såkaldte nye økonomi, og stiller helt nye krav til de mange virksomheder, der udgør den såkaldt gamle økonomi, og som vil forblive gamle i den forstand, at de vil producere, transportere og arbejde med videreudvikling af allehånde former for fysiske, materielle produkter. Og omvendt kan vi sige, at derovre i den såkaldt nye økonomi allerede er meget tydelige behov for nye former for sociale og økologiske betragtninger og hensyn.

NEPCon

Af Peter Feilberg

Når danske forbrugere denne sommer kan vælge havemøbler fra bæredygtigt forvaltede tropiske skove, skyldes det bl.a. det lille århusianske konsulentfirma NEPCon og dets samarbejdspartnere i udlandet. Disse møbler er mærket med det internationalt anerkendte FSC-logo, som giver forbrugerne mulighed for at handle miljøbevist, når de køber træprodukter.

Mette Vinqvist, biologi og direktør for NEPCon, diskuterer FSC-certificering på messe i Frankfurt.

I Maliau Basin på Borneo arbejder NEPCon og Ornis Consult for Miljøministeriet med at sikre et af verdens mest urørte og utilgængelige regnskovsområder

NEPCon er et nyt dansk non-profit konsulentfirma, som arbejder med bæredygtig forvaltning og udnyttelse af verdens naturressourcer. Firmaet udsprang fra det danske NGO-miljø i 1994, og har siden udviklet sig hurtigt. Firmaet har i dag 6 ansatte på hovedkontoret i Århus, samt en række ansatte på de internationale projekter. NEPCon er organiseret som en selvstændig erhvervsdrivende forening.

Certificering er i dag en af hovedhjørnestenene i NEPCons arbejder. Firmaet blev sidste år optaget som partner i SmartWood, der er en af de 8 organisationer i verden, som er godkendt af FSC til at certificere.

Det hele starter i skoven, som kan ligge på den anden side af jordkloden. Inden en skov kan få det eftertragtede FSC-certifikat, skal der lægges planer for skovdriften, så at hugsten ikke ødelægger skovens naturværdier, og så de mennesker, der bor i og lever af skoven, også får gavn af skovningsaktiviteterne. Endelig skal det sikres, at skovdriftens økonomi er sund, både på kort og lang sigt.

NEPCon arbejder både med at kontrollere, at skovdriften opfylder FSC's krav og med at kontrollere træets vej fra skoven til forbrugeren. Dvs. hele vejen gennem savværker og træindustrier, til det til sidst ender hos en træforhandler med FSC's logo - ofte tusinder af kilometer fra den skov, hvor træet blev fældet.

I første omgang er FSC's logo blevet kendt fra havemøbler, men NEPCon forventer i løbet af kort tid at miljømærket vil være at finde på en lang række af træ- og papirprodukter - ikke blot fra troperne, men også vores egen del af verden.

NEPCon beskæftiger sig dog med meget andet end certificering.

I Danmark arbejder firmaet bl.a. med kortlægning af jordbundsforhold og tilplantningsforslag i forbindelse med skovrejsning. Herved sikres, at de økologisk og økonomisk bedst egnede træer plantes i de nye skove.

Kortlægning af naturværdier er et andet af firmaets arbejdsområder i Danmark. Kortlægning og registrering af disse værdier er vigtige for at beskytte de naturperler, som gemmer sig i det ellers opdyrkede danske landskab. Registreringen suppleres ofte med plejeplaner.

Endelig er NEPCon involveret i en lang række kurser om natur- og miljøforvaltning.

I Østeuropa arbejder NEPCon foruden med certificering, tillige med at fremme, at internationale og europæiske aftaler og konventioner på naturbeskyttelsesområdet opfyldes, så landene er rustet til at blive

medlemmer af EU.

Desuden er NEPCon involveret i at udarbejde en national strategi for beskyttede skove i Estland og udvælgelse af særligt biologisk værdifulde skovarealer.

I Asien arbejdes med bl.a. udarbejdelse af en driftsplan for et af verdens få uberørte regnskovsområder - Maliau Basin på Borneo. Planerne skal kombinere strenge krav til naturbeskyttelsen med en udnyttelse af områderne til econaturturisme. Arbejdet

udføres i samarbejde med Ornis Consult, som ejes af Dansk Ornitologisk Forening.

Desuden er NEPCon involveret i kortlægning af indfødte folks anvendelse af produkter fra Borneos regnskove og formidling af videninformation herom.

Mens arbejdet i Danmark hovedsageligt finansieres af private midler, finansieres de internationale projekter af midler fra EU og Miljø- og Energiministeriets miljøbistandsorganisationer Dancee og Danced.

Yderligere oplysninger om NEPCon fås ved henvendelse til kontoret i Århus:

*NEPCon, Odensegade 4b
Postboks 5102, 8100 Århus C
Tel: 86180866, Fax: 86181012
Email: info@nepcon.dk
Web: <http://www.nepcon.dk>
Bank: Merkur - naturligvis*

To af NEPCons biologer bruger firmaets system til at registrere naturværdier i en dansk skov.

Nye tanker – nye begreper

Intervju: Jannike Østervold

Næringslivet er ikke lenger bare opptatt av kroner og øre. Miljøretningslinjer, etiske kriterier og verdier er ord som ofte går igjen i media når økonomiske spørsmål diskuteres.

Vi spør Iulie Aslaksen, forsker i Statistisk sentralbyrå om økonomenes begrepsapparat er i endring?

Iulie Aslaksen, Oslo, f. 1956, sosialøkonom fra Universitetet i Oslo, med doktorgrad om oljeøkonomi. Ansatt som forsker i Statistisk sentralbyrå. Har bl.a. forsket på verdsetting av ulønnet arbeid.

Impulser fra andre fagområder

Bare det at miljøspørsmål og økologi er blitt en naturlig del av en diskusjon om økonomiske spørsmål, er en viktig nyvinning. Og mens vi snakker om begreper – "Bærekraftig utvikling" er et flott begrep som er gått helt inn i den økonomiske tankegangen. Mange økonomer prøver å tallfeste ulike dimensjoner av den!

Jeg tror at begrepsutviklingen skjer i nisjer, og at begrepene så forplanter seg ut i bredere kretser. Det som ofte skjer, er at en tar utgangspunkt i eksisterende økonomiske begreper, bruker dem på nye områder og utvikler dem videre. Vi ser at økonomer samarbeider med andre faggrupper

og at det er berikende for begge parter. Et eksempel på et tverrfaglig forum er tidsskriftet "Ecological economy", der økologer, økonomer og biologer møtes.

Fra presentasjonen av tidsskriftet på internett siterer vi:

"Ecological Economy har som formål å utvide og integrere studiet av økonomi og økologi. Dette er nødvendig, fordi begrepsmessig og profesjonell isolasjon har ført til økonomisk politikk og miljøpolitikk som er gjensidig ødeleggende, i stedet for at de understøtter hverandre på lang sikt."

Det skjer også en tilnærming mellom filosofi, psykologi og økonomi. Dels kommer dette inn i bedriftene via konsulenter som arbeider med bedriftsutvikling, dels gjenspeiler det seg i faglitteraturen. Jeg vil nevne boken "Liberating the Corporate Soul" av Richard Barrett, en inspirerende bok om hvordan man kan tenke nytt omkring bedriftens liv.*

Fra egennytte til helhetens beste

I tradisjonell markedsøkonomi ser aktørene bare på priser og inntekt. Aktørene står mot hverandre, alle tenker bare på seg selv. Helheten ivaretas av offentlig sektor, som har ulike skatter og avgifter som virkemidler for oppnå en ønsket omfordeling.

Det nye nå er at en forsøker å lage modeller som fanger opp at en aktør både kan være motivert av egeninteresse og samtidig ha et "fugleperspektiv", der den også har helhetens beste for øye. Som eksempel kan jeg nevne at en av mine kolleger skriver om "Moralsk motivert miljøatferd". Det er også generelt en større interesse for samarbeidsmodeller.

Sosial kapital

"Sosial kapital" er et spennende og sammensatt begrep, som er sentralt for Verdensbanken i forbindelse med bekjempelse av fattigdom.

Vi siterer fra Verdensbankens hjemmesider: "Sosial kapital er definert som de normer og sosiale relasjoner som er innebygget i de sosiale strukturene i samfunnet, som gjør at mennesker blir i stand til å samarbeide for å oppnå ønskede mål."

Livskvalitet

Det er også nytt at tanker om livskvalitet

kommer inn på den økonomiske arena. Tradisjonelt er dette noe som har opptatt psykologer, sosiologer og medisinere.

I fjor hadde tidsskriftet "Feminist Economics" et spesialnummer om livskvalitet.

Det foregår mye spennende arbeid i USA på dette området. Jeg vil nevne den kvinnelige økonomen Patrice Flynn, som har startet sitt eget konsulentfirma for sosialt ansvarlige investeringer, "Flynn Research". Hennes sentrale begrep er nettopp livskvalitet. Det tas hensyn til både miljø og sosiale forhold. Hun jobber mye i forhold til ideelle organisasjoner.

Patrice Flynn er en av medforfatterne til boken "Calvert-Henderson Quality of Life Indicators", som kom ut i desember 1999. Det ligger fem års forskningsarbeid bak boken, som presenterer 12 indikatorer for områdene utdanning, arbeid, energi, miljø, helse, menneskerettigheter, inntekt, infrastruktur, nasjonal sikkerhet, innbyggernes sikkerhet, rekreasjon, bolig.

Miljøkriterier for investeringer

Selv er jeg for tiden opptatt av grønne aksjefond og miljøkriterier for investeringer. I USA finnes det et "Social Investment forum" (www.socialinvest.org), en nasjonal non-profit medlemsorganisasjon, som arbeider for å fremme sosial ansvarlig investering. Det er nok litt frem i tid før slike tanker er helt innarbeidet i økonomien.

I fjor vår tok NorWatch opp en del problemer knyttet til oljefondets (den norske stats planlægning af olje milliarderne, red) investeringer i aksjer, uten noen form for retningslinjer som kan sikre at det tas hensyn til miljø og menneskerettigheter. De påpekte mange grove overtramp hos en lang rekke av selskapene oljefondet hadde investert i.

Mange av økonomistudentene i dag er sterkt opptatt av miljøspørsmål. Jeg var nylig veileder for en student som skrev hovedoppgave om hvordan en kunne trekke miljøhensyn inn i forbindelse med en investeringsbeslutning. Han brukte oljefondet som eksempel. ("Taking environmental guidelines into account: Adjustments of the rate of return", Cai Xiaobin)

* (Se omtale av boken side 35.)

NorWatch – "Vakthunden" som avslører norske bedrifters miljøsynder i utlandet

Av Jannike Østervold

NorWatch er et prosjekt i regi av Framtiden i våre hender. NorWatch kartlegger norske bedrifter som opererer i Sør og undersøker deres rulleblad i forhold til miljø- og utviklingsspørsmål. I sin databank har NorWatch registrert over 1600 norske selskap i Sør. Det utgis jevnlig nyhetsbrev (ca. månedlig).

Harald Eraker som arbeider for Norwatch, forteller at virksomheten startet opp i 1995, med å kartlegge hvor norsk næringsliv holder til i utlandet. Den første saken som skapte store avisoverskrifter, gjaldt et norsk gruveselskap i Equador, som ville drive dagbrudd i en nasjonalpark. Gjennom samarbeid med lokale miljøverngrupper oppnådde de å stoppe virksomheten. Det vellykkede resultatet av aksjonen ga mersmak. NorWatch var et av prosjektene som fikk midler fra TV-aksjonen 1996 "Miljø for livet". I dag er det 2,4 årsverk + en sivilarbeider som arbeider for NorWatch.

NorWatch arbeider med et bredt spekter av saker, som spenner fra tvangsflytting av urbefolkning i gruveprosjekter, til fiskeri, bistandspolitikk og produksjon av våpendeler. Arbeidet baseres på systematisk innhenting av dokumentasjon, gjennom alt fra vitenskapelige undersøkelser til subjektive opplevelser fra berørte parter. Prosjektet har til formål å fokusere på både positive og kritikkverdige forhold knyttet til norske selskapers virksomhet publiseres i egne nyhetsbrev, eller gjennom egne rapporter og artikler.

NorWatch jobber i nært samarbeid med NGO-grupper og andre institusjoner i Sør, og søker å påvirke norsk næringsliv til å ta etisk ansvar for sin virksomhet i Sør basert på respekt for mennesker og natur.

Interesserte kan tegne gratis abonnement på nyhetsbrevet ved å kontakte Framtiden i Våre Hender, telefon 22 20 10 45 eller e-post til Norwatch: norwatch@fivh.no. Det er også mulig å støtte prosjektet økonomisk ved å bli NorWatch fadder.

Kilde: Harald Eraker og www.fivh.no/norwatch.

Følgende artikkel blev bragt i DAGENS NYHETER, 25. november 1999. Forfatteren er fhv. chefredaktør på Svenska Dagbladet. Artikkelen bringes her med tilladelse.

Kætterske ideer

Markedsmekanismen hører hjemme i erhvervslivet

Af Hans L. Zetterberg

Erhvervslivet blomstrer ikke, hvis dets produkter skal indpasses i den politiske spændetrøje af flertalsbeslutninger. De politiske projekter blomstrer ikke, hvis de skal tilpasses erhvervslivets krav om udbud og efterspørgsel. Videnskab, kunst, religion og etik blomstrer ikke, hvis det overlades til politikere og erhvervsledere at varetage udviklingen på disse områder.

I det 21. århundrede findes der tre opgaver, for de mennesker, der interesserer sig for et menneskeligt samfund.

- For det første må vi sikre, at markedsökonomiens ideer ikke breder sig udenfor erhvervslivet.
- For det andet må vi sikre os, at demokratiets ideal ikke breder sig udenfor det politiske felt.
- For det tredje må vi sikre os, at videnskab, kunst, religion og etik får reelle muligheder for at udvikles på egne vilkår, uforstyrrede af erhvervsliv og politik.

Disse kætterske ideer kræver overvejelser og debat. Lad os begynde med at afgrænse markedsökonomien til erhvervslivet. Det er en ide, som i langt tid har floreret på den konservative højrefløj. Fornylig er ideen i store træk accepteret af venstrefløjen blandt tilhængere af Den tredje Vej – men endnu ikke godtaget af de svenske borgerliges markedsliberalister.

TÆNK om erhvervslivet skulle overtage avisernes kultursider. Da ville vi få artikler om bogmarkedets vilkår, kunstauktionernes priser og teaternes vurderinger af publikumsinteressen. Men det ville ikke være nok for den kulturinteresserede læser. Eller hvis politikerne skulle overtage kultursiderne og skrive om kulturpolitik, om fru Svenssons synspunkter og budget (!) Men det gør det heller ikke. Kultur er meget mere end hvad der kan rummes i butikker og i politik.

Generelt er det sådan, at markedsmekanismer undervurderer mennesker. Kultur derimod værdsætter mennesker. Kultur kræver en fornemmelse og indlevelse ud over det almindelige, rutinemæssige.

Mennesker behøver at blive værdsat for at udvikle sig kulturelt. Markedsmekanismen kan gøre moderne og klassiske bøger og musik-indspilninger billige og lettilgængelige. Men endnu billigere bliver smudslitteraturen og popmusikken. Der bliver solgt langt mere MTV end Mozart.

Efter Berlinmurens fald mistede venstrefløjen troen på centralstyringen og på kommandøkonomien. Højrefløjen har ikke foretaget en lignende omorientering omkring de store spørgsmål. Højrefløjen troede, at deres version af samfundslivet blev bekræftet ved kommunismens fald og har følgelig optrådt dominerende i de seneste 10 år. Højrefløjen er stagneret i sin udvikling.

Thatchers og Reagans højre, som dominerede, da Berlinmuren faldt, havde glemmt, at markedsökonomiens bibel, forfattet af Adam Smith og publiceret den 9. marts 1776, hedder Nationernes velstand (The Wealth of Nations). Ikke "Individernes velstand". Markedsökonomien giver os som nation et højere nationalprodukt (BNP), men løser på ingen måde den individuelle fattigdom og elendighed i lande med høj BNP. Og den forløser heller ikke forskellige kulturelle ytringer. Markedsökonomien skaber flere ressourcer til at håndtere problemer og til at udvikle projekter. Det skal vi være taknemmelige for – men det er ikke hele løsningen på velfærdens, det offentliges og kulturens problem.

Højrefløjen troede efter Berlinmurens fald, at demokratiet skulle gælde i politik og markedsökonomien skulle gælde for resten af samfundet; og ikke kun i erhvervslivet.

Efter den tyske genforening krøb markedsökonomien ind i det østtyske kulturliv, i kirken, skolen, universitet og forskningen. Det østlige Tyskland fik ganske vist et større udbud af varer og service og et mere effektivt erhvervsliv da Vesttysklands markedsökonomi nåede frem. Den del af forandringen gik som forventet.

Men velfærd, civilsamfund, kultur, religion og videnskab blomstrede ikke nævneværdigt under de nye forhold. Trods større

frihed. Men det er også en særdeles svær opgave.

I dette eksempel ligger en lærestreg: Her i Stockholm bør for eksempel de moderate kulturpolitikere henledes på sagen i den generelle debat. For så vidt har de ret i, at kultur ikke behøver at blive drevet af det offentlige. Men de må også lære, at kultur-institutioner ikke nødvendigvis passer ind i aktieselskabsformen og at reglerne for markedsøkonomi ikke nødvendigvis er bedst for et kulturprojekt.

Kulturen har det allerbedst organiseret som selvejende institution eller forening frem for i et selskab. Under tiden er det godt, at kommunen er initiativtager eller har en repræsentant i bestyrelsen. Til andre tider ikke. I visse tilfælde er sponsering fra erhvervslivet godt – til andre tider upassende. Når det gælder finansiering af kulturprojekter må man være pragmatisk – ikke dogmatisk. En tommelfingerregel kan være, at vælge den finansiering, der bedst garanterer et kulturprojekt fuld integritet og selvstændighed.

Hvis for eksempel Stockholms kommune ikke kan afholde sig fra at bestemme indholdet i filmfestivalen – så er det en dårlig sponsor.

Forskning

Det er afgørende, hvem der betaler.

Ugebrevet mandag morgen bragte d. 24. januar 2000 en kritisk artikel om investeringer i sundhedssektoren. Sagen drejede sig om virkningsløs medicin til folk med rygelunger. I en faktabox i tilknytning til artiklen omtaltes en amerikansk undersøgelse af sammenhængen mellem forskningsresultater og investorinteresser. Den pågældende forskergruppe havde undersøgt, om der var særlige kendetegn, der adskiller den forskning, der viser, at passiv rygning ikke er farlig fra den forskning, der viser, at passiv rygning er farlig. Man havde gennemgået 106 publicerede artikler fra 1980 til 1995. Resultatet af analysen var, at forskere, som er finansieret af tobaksindustrien, vurderer risikoen ved passiv rygning som markant mindre end forskere, som ikke er finansieret af tobaksindustrien. Risikoen ved passiv rygning er 88 gange lavere, hvis man spørger en forsker finansieret af tobaksindustrien sammenlignet med hvad 'uafhængige' forskere når frem til.

Cyklen er

Pelicanen kan bruges til alt fra skovtur med bedsteforældrene på det bløde dobbeltsæde over transport af varer til indsamling af affald.

Af Helen Fahnøe

Pelicanen er navnet på den ladcykel, som kan blive fremtidens forureningsfri "firmabil" i by og på land. Den er udviklet af to unge københavnere, som satte de første streger til cyklen bag på servietter i sene nattetimer på musikstedet Loppen på Christiania i 1995. For få uger siden satte de produktionen i gang af den første generation af Pelicaner til brug for både familier og erhvervsliv.

32-årige Lars Leikier og 36-årige Binø er mændene bag Pelicanen.

En gammel damecykel med knallertafjedring - med den eksperimenterende Leikier ved styret - bragte dem sammen.

- Sej cykel, sagde Binø, der sad på trappestenen ved sin bolig på Christianshavn. De to faldt i snak og endte i Leikiers lejlighed for at kigge på hans opfindelse. Den stod der i sin vorden i rå jern - cyklen, der i dag sælges under navnet Leikier of Copenhagen. En tohjulet bycykel med en statelig oprejst kørestilling.

Designkonkurrence giver skub

Efter mange tegninger på servietter kom beslutningen den 1. maj 1996 i Fælledparken om at virkeliggøre deres fælles projekt.

Hvorfor bare snakke om det, hvorfor ikke gøre noget ved det, spurgte de hinanden efter at have fået et par økologiske øl. Det blev starten på ladcyklen Pelicanen.

De mødtes jævnligt for at udvikle cyklen, men vidste ikke rigtigt, hvor det førte hen. De lavede skitser og forsøgte sig med prototyper lavet af piberensere.

Samtidig meldte de sig til den designkonkurrence, som Dansk Cyklist Forbund tog initiativ til i 1996.

- Vi havde på det tidspunkt ideen til ladcyklen. Men designkonkurrencen var en

deadline - en anledning til at gå mere konkret til værks, siger Leikier.

Binø tilføjer, at de allerede da havde fået tilsagn om økonomisk støtte fra Kulturministeriets Designfond og vidste, at cyklen en dag blev til virkelighed.

- Designkonkurrencen kom så og ansprogede os og vi mødtes nu hver dag og arbejdede på projektet, fortæller han.

Leikier var sikker på, at de ville være blandt prisdeltagerne. Det blev de nu ikke. Til gengæld har de fået den gevinst, at de fra nu og fremover fremstiller Pelicaner på livet løs og allerede har fået de første afsat. Det sker i deres firma Sorte JernHest, som ligger i 2. gård i en ejendom i Sorte Hest kvarteret på Vesterbro.

Med affald på ladet

Tre fonde fra erhvervslivet støttede de to, da prototypen skulle udvikles til en produktionsklar model. En kraftig støtte til udviklingsarbejdet fik de dernæst lige før

årsskiftet fra Den Grønne Jobpulje. Herfra har de fået løntilskud til to mand i et år til at videreudvikle Pelicanen til en transportcykel til indsamling af affald på det Indre Nørrebro. Hermed kommer de til at levere cykler til et helt nyt affaldssystem, som efter planerne skal danne baggrund for en miljørigtig affaldsplanlægning i København og andre storbyer.

ladet med miljø

Det første skridt er taget i tre karréer med 1000 lejligheder. I hver af karréerne er etableret "gårdmiljøstationer", hvor beboerne i samarbejde med en grøn gårdmand sorterer affaldet i 30 forskellige slags. Noget komposteres og bliver i gårdmiljøet og andet sendes til genbrug. Det får restaffaldsmængden til at falde med 50 procent i vægt - nok til at lønne en grøn gårdmand i en karré med 300 lejligheder.

Opgaven for ladcyklen fra Sorte JernHest bliver at transportere det lokale affald til en kvartersmiljøstation, der fortrinsvis skal formidle affaldet til genbrug. Den første cykel er klar til prøvekørsel i maj-juni, og derefter skal der fremstilles en 6-10 stykker - dels til projektet på Nørrebro og dels til boligforeninger andre steder i landet.

Bladguld på carporten

De to cykeldesignere håber, at deres ladcykel vil følge med overalt, hvor lignende affaldsprojekter sættes i værk.

- Så kommer der bladguld på carporten, som Monrad og Rislund siger, smågriner Leikier og får straks svar fra Binø: Vi er cyklister om en hals - vi har ingen carport.

Men et værksted har de, på 214 kvadratmeter. Og det skulle gerne snart fyldes med flere folk, der fremstiller Pelicaner og Leikier'er.

Oprindeligt havde de planlagt at få en cykelfabrik eller brancheforening til at producere cyklerne. Men i branchen er de ret forsigtige overfor nye tiltag.

- De har svært ved at gennemskue, hvad der er godt og dårligt. Så ringede jeg til Binø og sagde "Skal vi ikke tænke stort og gøre det selv". Drømmen om selv at få fingrene i det, var der jo, lige siden jeg i gamle dage gik og rodede i redkabsskuret derhjemme, fortæller Leikier.

Sorte JernHest tog springet. Og den beslutning er de glade for.

- Jo, for så kan vi selv sikre kvaliteten. Jeg synes, at der mangler faglig stolthed i vores samfund. Hvis der er børnesygdomme ved vores cykler, så retter vi dem selvfølgelig uden beregning. For folk skal være glade for vores cykler, siger Binø.

Med brudepar på ladet

Her i april er de første standard Pelicaner til salg fra deres værksted på Vesterbrogade. Ladcyklen kan vende på en tallerken og kan have 200 kg på ladet. Den transporterede vægt inddrages meget lidt i styringen, fordi cyklen drejer omkring ladet. Den trækker på de to forhjul og styrer på baghjulet og den har lavt tyngdepunkt for at give god stabilitet.

Man er velkommen med sine drømme hos firmaet, så ingen behøver at gå derfra med en standard model. Alle kan komme med ønsker til en model, fremstillet til netop deres formål.

- Vi har haft henvendelse fra et brudepar, der kunne tænke sig en romantisk udgave. Vi kan også indrette den til taxakørsel med bløde sæder - en herlig måde at blive fragtet fra Langelinie til Nyhavn på langs vandet. Til dagplejemoderen kan der indrettes overdækket lad med faste barnesæder. Og der kan bygges isoleret kasse med køleanlæg til issalg på strand og i by ja vi kan blive ved, siger Binø.

Og bag deres glæde ved projektet ligger ikke blot blandingen af fantasi, teknisk snilde, en uddannelse som klejnsmed og nogle år på Arkitektskolen på Kunstakademiet. Der ligger også en holdning til at komme bilens tro følgesvend - CO2-udslip, drivhuseffekt og klimaforandringer - til livs.

Vi kan ikke lave forureningsfri biler. Men vi kan lave cykler. Og jo flere valgmuligheder, vi skaber, jo flere vælger bilen fra. Pelicanen er ikke en konkurrent til andre

ladcykler. Den er en konkurrent til varevognen, siger Binø.

*Henv. Sorte JernHest, Binø & Leikier, Vesterbrogade 137, 2. baggaard, 1620 København V. Tlf. 33 31 31 50
Artiklen blev bragt i Dansk Cyklistforbunds blad, Cyklister, 2-1999 og genbruges i Pengevirke med tilladelse.*

Af Lars Pehrson

Aktiekultur og ny økonomi

Det gamle årtusinde randt ud uden at verden gik under. Det har ellers ikke skortet på apokalyptiske forudsigelser fra mange sider, herunder også om finansielle sammenbrud. I en verden, der er totalt styret af penge og økonomi vil et verdensomspændende børskrak jo også kunne sammenlignes med "verdens undergang".

Det er ikke dette tidsskrifts opgave at forfalde til fatalisme eller sensationsmageri. Men kigger vi nærmere på tiden omkring årtusindskiftet, falder det alligevel i øjnene, at der er sket noget nyt i verdensøkonomien, som vi bør være meget opmærksomme på, og som kan rumme farlige udviklingsretninger.

De to fænomener, som vil blive nærmere behandlet nedenfor, er dels de voldsomme kursstigninger på aktier verden over, dels begrebet "ny økonomi", der fascinerer politikere, økonomer og også mange almindelige borgere.

Aktiekultur

Den danske regering har for nylig erklæret, at den vil arbejde for at fremme dansk

aktiekultur. Hvis regeringen med dette mener, at almindelige danskere seriøst skal investere i virksomheder og fremme det private initiativ, skabe nye arbejdspladser og vækstmuligheder, må de gode hensigter enten siges at være kommet for sent eller bare være ude af trit med virkeligheden.

De globale finansielle markeder har nemlig udviklet sig til et gigantisk spillekasino, hvor den enkelte virksomhed isoleret set er helt uden betydning.

Det drejer sig nemlig ikke om at investere i en konkret virksomhed, fordi man mener at denne kan tilføre samfundet en merværdi, som man så selv – via sin investering – ad åre kan få del i.

Det handler derimod om at finde ud af, hvilke papirer, der har et "kurspotentiale", d.v.s. hvor man forventer, at kursen vil stige i nær fremtid. Siden "shareholder value" religionen er blevet næsten eneherskende, er det de hurtige resultater, der tæller. Vel at mærke resultater i form af stigende aktiekurser. Det tager alt for lang tid at opbygge en virksomhed, forbedre produkterne osv. - i stedet må ledelsen demonstrere handlekraft ved fusioner, tilkøb, frasalg, massive fyringsrunder etc.

Den slags skaber næsten pr. automatik stigende aktiekurser, og aktionærerne kan klappe i hænderne. I modebrancher som IT og bioteknologi kan virksomhedernes blotte tilstedeværelse tilsyneladende holde liv i kolossale forventninger, selv om de aldrig har præsteret resultater i det virkelige liv. Aktiekurserne stiger som følge af forventninger. Endda som følge af forventninger til forventningerne. Hvis en hel generation insisterer på at anbringe sin pensionsopsparing i disse forventninger, bliver det ulvetider, når de på een gang skal søge at omsætte de luftige kursstigninger til reel levestandard.

Køber man en aktie ved udstedelsen for 1.000 kr. går disse penge ind i virksomheden som risikovillig kapital. Sælger man senere aktien for 1.500 kr., har man fået et afkast på 500 kr., ikke fra virksomheden, men fra den næste køber. Denne håber så på, han kan sælge for 2.000 til den tredje køber o.s.v. Virksomheden har til enhver tid kun fået de oprindelige 1.000 kr., resten er et slags pyramidespil, der er afhængigt af, at der hele tiden kommer nye penge og købere ind.

Fra forskellig side opfordres vi til at se til Sverige, hvor man efter sigende allerede skulle have opbygget den attråede "aktiekultur". En tur "hinsidan" kan hurtigt bekræfte, at svenskerne interesserer sig meget for aktier: Boulevardpressen bugner af overskrifter som "37 NYA HETA AKTIER", ...som kan gøre dig till en BÖRSVINNARE", "Du har blivit rekordrik, Svensson!" o.s.v., illustreret med jublende mennesker og hobevis af pengesedler. Jo, de har sandelig fået aktiekultur i Sverige! I Hong Kong og andre steder i Fjernøsten flourer aktiekulturen også. Høj og lav er ved at falde over hinanden for at komme først til fadet når nye modeaktier (typisk internetaktier) udbydes til salg, og folk flest ved slet ikke hvad firmaerne hedder, men kender dem fra hinanden ved hjælp af numrene på kurslisten.

I USA vinder "daytrading" frem med forrygende hast: Man køber aktier om mor-

genen, håber på kursstigninger i løbet af dagen og når det bliver aften, er alle aktier solgt igen.

Danske banker arbejder på højtryk på at kunne være med på bølgen, bl.a. ligger muligheden for at handle værdipapirer via mobiltelefonen lige forude. Man ser i

ånden, hvordan S-togspendlere på vej til arbejde panisk forsøger at få telefonerne til at makke ret, så de kan komme af med de aktier de købte i går. Jo, den aktiekultur skal nok sætte sit præg på hverdagen rundt om på de danske arbejdspladser.

Ny økonomi

Begrebet Ny Økonomi kommer fra Amerika, hvor man har haft det længste økonomiske "opsving" nogensin-

de. Politikere og økonomer verden over håber at også deres lande vil kunne udnytte de nye velsignelser, således at verden kan gå et paradisi i møde med ubrudt økonomisk vækst, stadigt stigende forbrug, fuld beskæftigelse og ingen inflation.

Forklaringen skulle være at de nye teknologier, først og fremmest computer- og internetteknologien, men også andre former for højteknologi, i kombination med den frie konkurrence skaber store effektivitetsstigninger med et minimum af fysiske ressourcer.

I samme åndedrag taler man om "vidensamfundet", om viden som den vigtigste ressource. Det er der uden tvivl noget rigtigt i, men tilsyneladende glemmer man, at vi ikke alle sammen kan leve af at sidde ved computeren og "vide" en hel masse – vi skal stadig have en lang række behov dækket, som kræver omgang med naturgrundlaget!

Der er imidlertid også en anden side af den "ny økonomi", og den har netop sammenhæng med aktiekursstigningerne, som er omtalt ovenfor. En stor del af de amerikanske husholdninger har en del af deres opsparing placeret i aktier, der som nævnt er steget kraftigt gennem de seneste år. Disse aktiebeholdninger sælges enten videre til de næste i "pyramidespillet" eller belånes af bankerne. I begge tilfælde postes der store beløb ud i forbruget. Og det er dette forbrug, der holder de økonomiske vækstrater oppe!

Den amerikanske private gældsætning er eksploderet, og det samme er det amerikanske handelsunderskud. USA er afhængig af, at de dollars, der pumpes ud i verdensøkonomien via amerikanernes overfor-

brug, vender tilbage til USA til finansiering af handelsunderskuddet. De stigende aktiekurser og den stigende dollarkurs er effektive mekanismer til at sørge for dette, ligeledes de amerikanske renter, der er højere end renterne i Japan og Europa.

Når økonomien bliver "overophedet", d.v.s. forbruget pumpes op ved hjælp af låntagning, er der risiko for inflation. Centralbankernes normale reaktion i en sådan situation er at hæve renten for på den måde at dæmpe låntagningen og "køle økonomien ned igen". Regulering af renten har altid hørt til centralbankernes vigtigste pengepolitiske virkemidler. Rentestigninger har

som bekendt også været anvendt flittigt i gennem det seneste år, hvor både den amerikanske og europæiske centralbank rykvis har forhøjet renten. Centralbankerne har imidlertid fået et problem: Rentestigningerne virker ikke som de plejer!

Hvorfor ikke? Fordi de stigende ejendoms- og aktiepriser er så massive, at det for spekulanter og private overforbrugere er ligegyldigt om renten er 5 eller 10% - bankerne er stadig villige til at låne ud, og hvis aktiebeholdningen stiger med 40% om året er der jo sikkerhed nok.

For almindelige produktionsvirksomheder, der producerer fødevarer og andre kedelige nødvendigheder, er det imidlertid ikke ligegyldigt, om renten er 5 eller 10%!

Mange økonomer har peget på denne sammenhæng i den seneste tid, men centralbankerne er tilsyneladende i vildrede med, hvad de så skal gøre – og i mangel af andre virkemidler fortsætter de med at sætte renten op.

Fanget i en fælde?

Hvornår springer aktieboblen?, spørger mange. Selvfølgelig om vi i den seneste tid har set eksempler på store kursfald, især på de vanvittigt oppustede IT-aktier, er der tilsyneladende stærke kræfter, der sørger for, at bunden ikke går helt ud af markedet, og at kursstigningerne tager fat igen. Det er jo heller ikke nogen dårlig forretning, hvis man kan sælge sine aktier til "de sidste idioter", når kursen er på toppen, og derefter lade dem tage tabet, så man kan købe aktierne igen til en lavere kurs og tage en ny optur.

Vi har sat os i en situation, hvor økonomien er blevet afhængig af "opium":

Stadig tilførsel af nye penge, der skabes via långivning. Inflationseffekten holdes i første omgang nede af effektivitetsstigninger og konkurrence, beskæftigelsen stiger og staten får nye skatteindtægter, som kan holde statsbudgettet i balance eller endda give overskud. Mange års statslig gældsætning kan langsomt tilbagebetales.

Politikerne er begejstrede, vælgerne burde være tilfredse (men er det sjovt nok ikke!). Men det hele hviler på stigende aktiekurser og ejendomspriser, d.v.s. rene talopskrivninger. Samtidig er den spekulative og den reelle økonomi vævet ind i hinanden - spekulanter og producenter må betale den samme rente, ja producenten må ofte betale mere, da hans aktivitet vurderes som mere risikabel!

Kan man se for sig, at den spekulative økonomi fortsætter, mens små virksomheder kvæles af rentestigninger? Hvem har interesse i det?

Mange ansvarlige ser farerne, men viger tilbage for noget reelt opgør med spekulationsøkonomien – kapitalens frie bevægelighed og markedet ukrænkelighed er helleglige ting, man ikke kan røre ved. Og konsekvensen af globaliseringen er jo også, at tiltag nødvendigvis må iværksættes koordineret verden over – ellers finder spekulanterne bare et nyt sted at operere fra.

Hvad vil vi med økonomien?

Når vi tænker os om, ved vi jo godt, at der ikke skabes noget som helst på børsen. Det er blot et sted, hvor meningerne om, hvad forskellige virksomheder kunne tænkes at være værd, kommer til udtryk i stadig skiftet.

Børsdealere har en karriere, der er lige så hurtig og heftig som deres metier. Efter få år er de "udbrændt".

"Aktiekulturen" som nævnt ovenfor vil sprede stress blandt såvel almindelige opsparere som bankansatte. Hvad betyder det for familiens trivsel, hvis far og mor ustandseligt skal følge med i aktiekurserne? Hvad betyder det for bankmedarbejdere og deres faglige stolthed at medvirke til en opfattelse af, at finansiel virksomhed er et kasino?

I stedet for aktiekultur burde vi arbejde på at opbygge en pengekultur. Ikke en kultur bygget på penge, men penge bygget på kultur! Med pengene som redskab kan vi udrette de mangfoldigste ting, blot vi aldrig forfalder til at tro, at pengene selv kan noget som helst. Det er os selv som borgere, der må afgøre, om vi ønsker at vor dagligdag skal være præget af lokale virksomheder, vi kan overskue og engagere os i, eller om det hele skal overlades til nogle få transnationale konglomerater.

"Udviklingen" styres af de valg vi træffer - også hvis valgene træffes af, hvor roulettetuglen lander.

I samme åndedrag taler man om "vidensamfundet", om viden som den vigtigste ressource. Det er der uden tvivl noget rigtigt i, men tilsyneladende glemmer man, at vi ikke alle sammen kan leve af at sidde ved computeren og "vide" en hel masse – vi skal stadig have en lang række behov dækket, som kræver omgang med naturgrundlaget!

Artemis

Plantefarver – næring for sjæl og sanser

Af Hans Jørgen Høinæs

På besøg hos Artemis Plantefarver – et moderne alkymi-værksted.

Artiklen har tidligere været bragt i NYT ASPEKT september 1996

Vi lever i en overgangsepoke, hvor nye spirituelle impulser synes at bryde igennem på så at sige alle livets områder. Ikke mindst i vores dagligdag.

På Rudolf Steiner Allé i Erritsø ved Fredericia findes der et enestående eksempel på dette. I 1991 grundlagde Marianne Eising og Svend Petersen Danmarks første og foreløbig eneste økologiske kunstnerfarverfabrik på en mark uden for byen.

Fra hovedvejen er fabrikken let genkendelig, idet den med sine brudte, organiske former rager majestætisk op af jorden. Og lige ved siden af ligger en klynge huse

Jeg har set fabrikken med plantelageret og rummet for udkogning, filtrering, tørring, pulverisering og forarbejdelse samt butikken med alt fra farvekridt og lak til røgelse og tibetanske klanginstrumenter. Og der er en gennemarbejdet seriøs stemning omkring det hele.

Det er som at have gennemvandet et ægte alkymistisk laboratorium – i al fald ud fra det kendskab jeg har til senmiddelalderens erkendelsesværksteder – bare med den forskel, at vi nu ikke befinder os i middelalderen, men i et moderne spirituelt design og i 90'ernes larmende omgivelser.

Vi har talt sammen i et par timer. Jeg har prøvet at gå de moderne alkymister nærmere efter i sømmene, og her er et lille uddrag fra samtalen.

Dialog med farverne

Hvorfor hedder jeres virksomhed Artemis? Det er jo navnet på en græsk gudinde?
- Vi var ikke i tvivl om, at fabrikken skulle

hedde Artemis. Hun er jo naturens beskytterinde, og hun havde forbindelse til de græske Efesos-mysterier. Hun ernærer hele naturen, og vi syntes Artemis var et godt navn til vores firma.

Hvorfor er det så vigtigt at bruge plantefarver? Hvorledes er det at arbejde med dem i forhold til de syntetiske?

- For mig har farverne altid været noget, der var billedforløsende. Og dette oplevede jeg meget stærkt i plantefarverne, siger Marianne.

- Da jeg var lærer ved Rudolf Steinerskolen i Aarhus, opdagede jeg, at

selv børn som egentlig ikke kunne male, fik store billedforløsende oplevelser ved at bruge plantefarver.

- Steiner sagde, at plantefarver er det bedste middel til at gengive det levende med.

- Disse farver reagerer også stærkt på de mennesker, der benytter dem. De syntetiske farver kan man tvinge til at male præcis det, man vil male. Plantefarverne vil noget andet end det, man selv vil. Derfor må man være åben for en dialog i maleprocessen.

Solens Energi

Vil det sige, at der virker noget åndeligt og substantielt i plantefarverne? Hvordan kan man, i så fald, opleve eller mærke det?

- Plantefarverne virker harmoniske. I hver farve er der noget mere end kun den ene farve. Plantefarverne er polykrome (polys = flere, Chroma = farve). De er levende, og det er, som om der væver noget omkring dem. Det kan man godt mærke, hvis man har dem på væggene.

Vil det sige, at det, som åndsforskerne kalder den æteriske og den astrale verden, virker i farverne?

Historie

Artemis Plantefarver blev grundlagt i 1983 af Svend Petersen og Marianne Eising. De første 7 år var firmaet bosat i Schweiz, men har siden 1991 haft hjemsted i Fredericia, hvor hele produktionen af naturfarverne foregår – lige fra fremstilling af pigmenterne til blanding af de enkelte produkter og forpakning og salg.

I Artemis' produkter findes ingen syntetiske tilsætningsstoffer. I 1998 blev Artemis nr. 1 blandt 30 kendte malekridt i Tysk Økotest Magazin.

bygget i samme antroposofisk-inspirerede arkitektur. Det er boligforeningens huse. Og længere inde i landskabet ligger Rudolf Steiner-skolen. Århus-arkitekterne Leif Hansen og Olaf Skovsted står bag disse udtryksfulde former.

Jeg sidder hjemme hos Marianne og Svend i et hus, hvor væggene gnistrer af bevægelige naturfarveflader, uden at farveintensiteten virker påtrængende. Et par kunstværker af Svend, som også er billedkunstner, fanger min interesse, foruden nogle billeder af Marianne, som oprindeligt er musiker.

- Ja, begge dele. Både den energetiske/æteriske og den astrale verden er repræsenteret i farverne. Det er solens for-tættede energi, der er inkarneret i planterne. Når planterne lagrer denne energi, bliver den til farver.

- Når vi ser en mineralsk farve, virker den utroligt nedfrosset. Der er ikke rigtig nogen bevægelse i den. Plantefarver derimod har en meget hurtig og bevægelig energi. De forandrer sig hele tiden med sollyset.

- Når morgensolen belyser en flade malet med plantefarver, er farven anderledes, end den er om aftenen eller i skygge.

- Plantefarverne virker umiddelbart på os. Og der foregår en kommunikation fra det energetiske aspekt i farven til det energetiske aspekt i os selv. Når man maler og kommer ind i en dialog med farven, må vi behandle den som et lysende væsen.

Hvilken betydning har dette for jer som kunstmalere?

- Ud fra fx Rudolf Steiners kunstpuls, som bl.a. indebærer en enestående moderne malemåde, skal farven strømme og flyde, og enhver tendens til huddannelse – d.v.s. at der kommer en kant eller en rand – skal man prøve at holde væk så længe som muligt.

- Når man gør det, bliver man konfronteret med farven, og den begynder at fortælle én noget, man ikke vidste før. Man kommer i en dialog med farvens væsen og et dybere lag af sig selv.

Terapi

Når nu energien i plantefarverne virker umiddelbart ind på mennesket, skulle man tro, at plantefarverne også havde en terapeutisk og helbredende virkning?

- Ja, fordi vi ikke ernærer os af brød og mad alene. Vi ernærer os også med sanserne. Fx burde børns første maleoplevelser være af noget ægte. Vi er jo omgivet af så mange kunstige ting, som ser ud til at være noget, men som egentlig skuffer vore sanser.

- I plantefarverne findes der noget for både syns-, lugte- og berøringssansen. Farver går direkte ind i det underbevidste og virker dér.

- Dette spiller en stor rolle, hvor farve forefindes i store flader – fx på vægge, hvor rummet formidler farvernes terapeutiske muligheder. Og så giver det også et bedre indeklima at male med naturfarver.

Fra Jylland til Japan

Hvilke produkter laver I, og hvor går de hen?

- I 1984/85 fandt vi en ny måde at lave plantefarver på. Vi ville gerne have nogle produkter, der var som de malekridt, man kendte – vokspastel, oliekridd og farveblyanter. Men det kunne ikke lade sig gøre

med den traditionelle måde at lave plantefarver på.

- Det lykkedes os at reducere den vandmængde, man bruger til produktionen, med næsten 90%, og vi fandt frem til, hvordan man laver bløde pigmenter, som er egnet til vokspastel-kridt – et produkt som aldrig før har fandtes. Og efter nogle år fandt vi også ud af at lave farveblyanter.

Hvem er sig i dag bevidst om plantefarverne?

- Det er farvebevidste, økologisk og spirituelt interesserede mennesker. De bliver brugt af enkelte institutioner, Steinerskoler og børnehaver. Vi sælger herhjemme gennem gavebutikker, farvehandlere, boghandlere og direkte til kunstnere, og de går også til lande som Tyskland, Sverige, Holland, Østrig, Schweiz – og ikke mindst til Japan.

- Da vi stiftede bekendtskab med japanerne, var deres første bemærkning, at naturfarverne ville passe meget bedre til det japanske marked end de syntetiske farver.

- Japanerne kan godt lide blide og milde farver, og i deres kultur har de en æstetik, som passer til.

Livskvalitet

Marianne Eising og Svend Petersen i Artemis har gennemarbejdet materialet omkring tidligere tiders hemmeligheder i forbindelse med naturfarverne. Svend har forsket i de ældste recepter, man kender – fra det gamle byzantinske rige og frem til 1800-tallets opskrifter på plantefarver.

I slutningen af forrige århundrede kom de syntetiske farver frem og fortrængte plantefarverne. Vi kan takke især Rudolf Steiner for, at disse naturfarver alligevel reddede sig igennem en periode præget af begejstring for kunstige produkter.

Nu er plantefarverne ved at indtage kulturen igen, med Artemis i spidsen, for deres produkter er tillige fremstillet uden tungmetaller – noget som jo fandtes i de ældre plantefarver.

Set i et dybere perspektiv er Artemis' økologiske plantefarver medvirkende til, at vi måske igen kan opdage det åndelige i det fysiske, og med en virkning, som kan bringe livskvalitet og helhed ind i vor senmoderne, kaotiske tilværelse.

Henv. Artemis Plantefarve, Rudolf Steiner Allé 17., 7000 Fredericia, tlf. 75 94 39 33, telefax 75 94 37 12.

Produkter:

Tørre farver:

Plantefarvemalekridt
Plantefarveblyanter

Våde farver:

Studioakvarel
Farvelade
Tubefarver
Dækfarver
Sminkefarver (bodypaint)
Tørpigmenter

Vægf farver:

Væglasurfarver og bivoksbindere
div. naturfarver til indendørs
og udendørs brug

Voks:

Modellerbivoks
m.m.

Stil krav

Stil krav – sådan begynder et kendt motto for en af Danmarks største detailhandelskæder, FDB. Samme kæde er nu blevet konfronteret med krav fra danske forbrugere – senest formuleret i klar tekst af Forbrugerrådet i deres blad Tænk+Test, nr. 4/maj 2000.

Pengevirke har fået lov at genbruge et par artikler, som sætter fokus på nogle af de problemer mange økologiske producenter og forbrugere kæmper med i hverdagen: Mangel på vilje og evne til at håndtere aftaler med mindre leverandører.

Af Karen Gahrn

Går man ind i et fransk supermarked vrimer det med oste – lokale oste, i hundredvis og udvalget skifter fra egn til egn.

Det er en naturlig del af den franske madkultur. Man er stolt af egnens produkter og bruger dem i madlavningen – alt andet ville være unaturligt.

Herhjemme satte en lille gruppe mennesker fra Vestsjælland sig for at skabe et projekt, der skulle styrke et dansk lokalsamfund: en

ådal, hvor jorden har været dyrket siden stenalderen, her skulle køer græsse på rene, usprøjtede enge, og et lokalt mejeri skulle skabe arbejdspladser, arbejdsglæde hos bønderne og give folkene på egnen frisk mælk.

Men projektet blev bremsede af FDB og MD Foods – der behersker henholdsvis en tredjedel af detailmarkedet og 90 procent af mælkeproduktionen herhjemme.

Bag ideen om et lokalt mejeri lå et simpelt ønske om nærhed: Jeg kunne smadde godt tænke mig, at min mælk blev solgt heroppe i Brugsen. Så kunne kunderne ringe til mig og sige, hvis det er noget skidt, jeg har lavet. Eller rose mig, hvis det er godt,” som en af landmændene udtrykker det (i næstfølgende artikel).

Og den logiske tanke: hvorfor skal al mælk transporteres over lange afstande til central forarbejdning, derefter til centrale lagre og så retur – den lange vej – til forbrugerne.

En forundring over tingenes tilstand, som den lokale landmand bl.a. deler med landets fødevareminister.

”Jeg kunne godt tænke mig, hvis FDB, Netto og nogle af de andre store supermarkeder købte varer fra nogle af de mindre økologiske brug, som lå i området. Men det vil de ikke. De siger, at varerne skal ind over deres salgsafdelinger, ellers kan de ikke få de rigtige priser. Det synes jeg er galt,” sagde fødevareminister Ritt Bjerregaard i sidste måned til Tænk+Test.

I Danmark er der ikke tradition for lokal produktion og alternative distributionskanaler. Danmark domineres i dag af få store detailkæder og på mælkeområdet af én producent.

På Vestsjælland, i kølvandet på det strandede projekt, er der bitterhed og magtesløshed efter mødet med gigan-

terne. En Venstre-borgmester siger:

”Jeg synes MD mangler en etik omkring den magt, de har. Når MD har status af monopol i Danmark, så forudsætter det en pæn opførsel, så man ikke overtrømler andre...” og han mener det er udtryk for: ”...en arrogance, som ikke er klog, for det skaber modstand blandt borgere og forbrugere.”

At købe lokalt. Et simpelt ønske, som vil kunne få stor betydning for fødevarerudviklingen herhjemme.

Det handler om et opgør med stordrift, centralisering, standardisering og eneherredømme.

Hvis man i højere grad kunne købe lokalt, ville det skabe beskæftigelse og arbejdsglæde hos producenterne. Ingen tvivl om det. Hvis FDB tillod brugser at handel lokalt, ville det styrke de mindre økologiske landbrug – og FDB ville leve op til sin målsætning om at ”påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning.”

Men det ville også give forbrugerne et alternativ til den masseproducerede mad, der smager ens overalt i landet. Det handler om beskæftigelse og stolthed i lokalsamfundet, men ligeså meget om kvalitet og forskelligartethed.

Vi ønsker mangfoldighed og retten til noget at vælge imellem. Det bør være et bruger-krav som dikterer, hvad der står på hylderne. Ikke hensynet til de eksisterende distributionssystemers store, fasttømrede strukturer.

Det krav må stilles. Det gør vi.

Karen Gahrn er ansvarshavende redaktør af Tænk+Test, forbrugerrådets blad. Artiklen er fra Tænk + Test, nr. 4/maj 2000.

Forbrugerrådet har til formål at varetage forbrugernes interesser. Forbrugerrådet består af 26 landsdækkende organisationer og 7 forbrugergupper.

Hvis man i højere grad kunne købe lokalt, ville det skabe beskæftigelse og arbejdsglæde hos producenterne. Ingen tvivl om det. Hvis FDB tillod brugser at handel lokalt, ville det styrke de mindre økologiske landbrug – og FDB ville leve op til sin målsætning om at ”påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning.”

Økologiske oste fra Bent og Birthe Degns gårdmejeri på Samsø.

Oprøret i Åmosen

Alt var lagt til rette. Der var landmænd, græs, køer, mælk, opbakning fra lokale brugere, begejstrede borgmestre og ivrige erhvervskontorer. Nu skulle der produceres økologisk mælk til lokale forbrugere på Vestsjælland. Et økologisk mejeri skulle etableres, arbejdspladser skabes, og hele egnen rives med i en økologisk bæredygtig udvikling. Det var i Åmosen midt på Sjælland. Men projektet gik i vasken, da FDB og mejerigiganten MD slog bremserne i.

Af Frank Hvilsom

Tre landmænd har bænket sig rundt om køkkenbordet på en gård i Vognserup på Sjælland lidt vest for Holbæk. De tre er mødtes for at planlægge endnu et skridt i en plan, som med tiden skal ende i etableringen af landmændenes eget, selvstændige, økologiske mejeri, som skal levere frisk mælk til forbrugerne på Vestsjælland.

I Vognserup på Sjælland er det en diset formiddag i det tidlige forår, og gårdejer Niels Killemoses hvide bygninger ligger omgivet af flade og våde marker. Niels Killemose er den ene af de tre landmænd, de to andre, Bjarne Krog og Michael Hammen, er kommet i bil fra landbrugs-ejendomme længere sydpå, og således mødes de hos hinanden et par gange om måneden for at arbejde med deres projekt.

- Jeg kunne smadder godt tænke mig, at min mælk blev solgt heroppe i Brugsen, siger Niels Killemose.

- Så kunne kunderne ringe og sige til mig, hvis det er noget skidt, jeg har lavet, eller rose mig, hvis det er godt.

- Vi vil gerne kobles så tæt som muligt på forbrugerne, siger Bjarne Krog.

- Så kan vi imødekomme lige præcis de ønsker, kunderne måtte have. Det giver en tilfredshed som landmand, at mærke forbrugers tilfredshed. Og ved at være en lille enhed, har vi mulighed for at udvikle vore produkter og lave en lidt anden vare end den gængse på hylderne.

- Mejeriet skal være besøgsvenligt, siger den tredje landmand, Michael Hammen.

- Man skal kunne komme ind og følge produktionen. Vore gårde er også åbne, man kan komme og se, hvor mælken kommer fra. Hvad kreaturer får at spise, at køerne behandles ordentligt. Vi vil gerne lave et produkt, som folk kender og kan stole på. Det giver en gennemsuelighed, og det er den nærhed, som mangler i fødevarerproduktionen i dag.

- Så tror vi også på, forklarer Bjarne Krog, - at ved at have produktion, forarbejdningssted og forbrugere tæt ved hinanden, undgår man at blive tvunget til at levere sine varer til et centralt lager, hvorefter den bliver kørt tilbage igen, og så kan man spare en del på energi til transport.

Ikke dermed sagt, at vi kan gøre det meget billigere, men samfundet har vel nogle mål om, at vi skal spare ressourcer.

En fredning fører til mejeri

Stedet er Åmosen på Midtsjælland. Et stort sammenhængende naturområde med en å og en egn, hvor jorden bugner af værdifulde fortidslevn. Det er i dette område, de tre landmænd har deres gårde. Tanken om eget mejeri har rumlet mellem landmændene siden starten af 90'erne, men det var da Vestsjællands Amt og Miljøministeriet startede en større fredning og naturgenopretningen i Åmosen, at planerne om et mejeri pludselig tog fart.

At grave i Åmosen er som at bladre i naturens Danmarkshistorie, som Miljøministeriet udtrykker det, og derfor går myndighederne i gang med et fredningsprojekt, som skal skåne områdets historiske arv, før ploven og intensiv dyrkning når ned til de værdifulde lag.

Et aspekt af fredningen er en rensning af Åmosens vand. Der skal ikke længere anvendes sprøjtemidler på markerne, og om foråret, når vandstanden i å-områderne naturligt synker, og græsarealerne kommer til syne, kan markerne anvendes til afgræsning med køer, hvilket forhindrer Åmosen i at springe i skov, og dermed bevarer det oprindelige landskab.

Fredningen skal altså beskytte kultur og naturværdier, samtidig med at åløbet renses og arealerne anvendes bæredygtigt. Et princip som myndighederne kalder beskyttelse gennem benyttelse.

Økologiske køer skal græsse på de freddede arealer, og tanken om at koble et mejeri på projektet, som kan forarbejde mælken fra kreaturerne, opstår hurtigt blandt egnens landmænd. I løbet af 1997 dannes den såkaldte Åmosegruppe, som arbejder for en etablering af et økologisk mejeri placeret i Stenlille kommune, byen i hjertet af Åmosen.

Konceptet er enkelt. Lokal mælk fra det lokale mejeri. En grundidé samlet i en forståelig, logisk historie: når køerne græsser, bidrager de til naturgenopretningen, til familierne på landbrugene, til det lokale mejeri og til forbrugerne på Åmoseegnen.

Et scoop for kommunen

Stenlilles daværende borgmester, John A. Jensen fra Borgerlisten, kaster sig med ildhu ind i idéudviklingen af et mejeri og stiller beredvilligt byrådsalen på Stenlille rådhus til rådighed for Åmosegruppens møder om mejeriet. Landmændenes kreds udvider sig hurtigt med deltagelse af lokale erhvervsinteresser og andre kommunale og lokale interessenter.

- Åmosemejeriet lå i toppen af min prioriteringsliste, siger John A. Jensen i dag til Tænk+Test.

- Vi er en landkommune, som ikke kan regne med større industriarealer, så vi støtter håndværk og små-industri. Vi anså det for et scoop for kommunen, hvis mejeriet kunne etableres. Vi kunne stå for noget positivt, som kunne trække folk hertil.

Gruppen søger midler i Erhvervsfremmestyrelsen og får bevilliget støtte til fremme af lokal bæredygtig erhvervsudvikling, som det udtrykkes, og anvender pengene til to konsulenter, som skal beskrive et projekt, der kan danne grundlag for en etablering af mejeriet. Den ene konsulent er mejerist med 30 års erfaring i mejeridrift. Den anden er konsulent i markedsføring og i øvrigt selv landmand.

En ny mælkekultur

I køkkenet på gården i Vognserup henter Niels Killemose et ringbind frem. Bindet indeholder hele forløbet om mejeriet frem til i dag, og blandt de mange sider er den rapport, som de to konsulenter, mejeristen og markedsføringsmanden skrev efter en række møder i Åmosegruppen.

- Visionen var at gøre Åmosen til et sjællandsk centrum for økologisk produktion, siger Niels Killemose.

- Og mejeriet var en start, vi kunne håndtere.

Men landmændene vil mere end blot at etablere et mejeri. De ser også mejeriet som et alternativ til den eksisterende mælkeproduktion i Danmark, som i al væsentlighed varetages af MD Foods, som behersker 90 procent af det danske marked, og derfor tegner dagens danske mælkekultur.

- Den kultur kunne jo godt være anderledes, siger Niels Killemose og bladrer frem

i ringbindet, hvor konsulenterne formulerer en kritik af det eksisterende mælkemarked i Danmark.

“MD’s monopol gør markedet uinteressant for forbrugerne,” skriver konsulenterne og beskriver et marked, som de mener, MD’s monopol har drænet for energi. “Det har påvirket mejerisortimentet, som lever i en dvaletilstand. Der har næsten ingen udvikling været.” “Kræfterne er brugt indadtil i branchen på centralisering, effektivisering og standardisering med det resultat at mejerikulturen er forsvundet, og forbrugeren er blevet forsømt.”

I de senere år har man ganske vist fået økologisk mælk som alternativ, skriver konsulenterne, men den risikerer samme skæbne. Monopolisering og standardisering.

“Sammenfattende kan man om sortimentet sige, at den manglende dynamik i produktudviklingen betyder, at forbrugerinteressen gradvist svigter. En lavere pris bliver det eneste, der kan stimulere en efterspørgsel.”

Samtidig, konstaterer konsulenterne, er udviklingen hos forbrugeren gået i en anden retning. “Dagens forbruger ønsker mangfoldighed, kulturbaggrund og fødevarer man kan gennemskue og have tillid til.”

Støtte fra lokale FDB-butikker

Hvis Åmosemejeriet skal kunne hænge sammen økonomisk, skal der være afsætning. Stenlille kommune i Åmosen og nabokommunerne Dianalund og Sorø tilkendegiver at ville aftage mælk fra mejeriet til deres institutioner og køkkener, men helt centralt i konsulenternes afsætningsstrategi står FDB. Koncernen profilerer sig udadtil med et økologisk image, og det er samtidig den detailkæde, som ejer flest butikker på egnen omkring Åmosen. Da den lokale afsætning er en væsentlig del af konceptet, bliver FDB derfor meget vigtig. Der skal altså en central aftale på plads med FDB for at få adgang til butikkerne.

For at få det bedst mulige grundlag for disse forhandlinger aflægges de to konsulenter besøg hos en række FDB-brugere i Åmosen i løbet af oktober måned 1997. Under mødet i butikkerne bliver uddelerne præsenteret for Åmosens koncept, priser og leveringsbetingelser. Samtlige uddelere begejstres for idéen i en sådan grad, at de på stedet underskriver en hensigtserklæring om, at de er parate til at føre mejeriets produkter. Uddelerne er så overbeviste om, at mælken kan sælges lokalt, at de påfører erklæringen et forventet dagligt litersalg af Åmosemælken.

- De var meget positive, siger en af Åmosegruppens konsulenter, mejeristen Karl Simonsen, direktør i Dairy & Food Technology til Tænk+Test.

- De sagde, at de manglede en profilvare til deres butik. Med vores produkt

kunne de sige til kunderne: nu kan I få frisk mælk hver dag, og det kommer her fra Åmosen. De troede endda på, at kunderne ville betale en merpris for det.

Blandt de 16 FDB-butikker er LokalBrugser, SuperBrugser, Dagli’Brugser og Kvicklyer i byer som Sorø, Mørkøv, Høng, Kalundborg, Jyderup og Ringsted. Butikker spredt ud over et opland på godt og vel 150.000 mennesker.

- Vi vurderede, at det opland var et særdeles godt kundeunderlag for Åmosemejeriet, siger Karl Simonsen.

- Der var måske endda flere kunder, end mejeriet kunne producere mælk til. Konsulenterne besøger yderligere 7 selvstændige butikker tilknyttet detailkæder, som også giver tilsagn om at ville aftage Åmoseprodukter. Konsulenterne præsenterer ligeledes konceptet for Favor-kæden, hvis direktør er meget interesseret. Direktøren mener, at kæden mangler en profilvare indenfor mejerivarer.

Afslag fra FDB

Killemoser slår op i ringbindet, hvor hensigtserklæringerne fra de lokale brugere er sat ind.

- De blev vedlagt projektet og sendt til FDB, forklarer han.

Konsulenterne kunne herefter i det sene efterår 1997 køre til møde med et fødevarereudvalg i centraladministrationen i FDB. Konsulenterne beskriver i dag deres møde med udvalget som lovende, der blev lyttet, man spurgte interesseret til Åmosekonceptet, og konsulenterne gik derfra med en vis forventning om et fremtidigt samarbejde.

Derefter går tiden og konsulenterne hører ingenting fra FDB. Konsulenterne er færdige med deres arbejde, og mens de venter på svar fra FDB, skriver de i deres rapport: “Det er politiske overtoner, der dominerer mælkeforhandlingerne mellem detailhandel og mejerierne. Og det medfører lange beslutningsprocesser”.

Herefter trak konsulenterne sig ud af Åmosegruppen. Resten af gruppen ventede. Det blev jul, og endelig hen imod slutningen af februar 1998 fik den ene af konsulenterne, markedsføringsmanden, pludselig en telefonisk tilbagemelding fra FDB’s koncernledelse. Man takkede nej til Åmoseprojektet under henvisning til, at FDB havde en aftale med MD Foods om, at MD skal levere den økologiske mælk, som FDB ønsker at købe.

- Så dør det. Så stoppede projektet, og jeg har ikke haft kontakt med Åmosegruppen siden, siger konsulent Karl Simonsen i dag.

Aftalen med MD

- Vi var noget deprimerede, fortæller Bjarne Krog om stemningen blandt land-

mændene, da afslaget faldt.

- Vi troede faktisk, det kunne lade sig gøre, når vi nu havde den lokale opbakning. Og jeg undrede mig. FDB og MD hviler på en andelsstruktur, og jeg troede andelsbevægelsen stod for principper om nærhed og demokrati.

Åmosegruppen modtog aldrig noget skriftligt afslag fra FDB’s ledelse. Men at det er en gangbar begrundelse for FDB at henvise til en aftale med MD-koncernen, fremgik allerede nogle måneder før. Et halvt år tidligere havde Åmosegruppen nemlig haft en kontakt om deres mejeriprojekt med direktør Villy Rasmussen fra FDB. Allerede dengang skrev Villy Rasmussen fra FDB’s centrale ledelse, at FDB netop har fornyet deres “samhandelsaftale” med MD Foods, som forsyner FDB med tilstrækkelige mængder mælk, og han konkluderer i brevet: “at med dette som udgangspunkt kan FDB ikke indgå nye aftaler til anden side.”

- Men vi har jo aldrig villet erstatte MD Foods’ produkter, siger Bjarne Krog.

- Vi ville bare ind og stå på hylden ved siden af MD her i Åmosen. Så kunne forbrugerne jo selv vælge. Vi turde godt, for MD Foods kunne jo ikke levere en lokalt produceret vare. Det har jeg i hvert fald ikke set, siger Bjarne Krog.

I Stenlille kommune følte den daværende borgmester John A. Jensen sig skuffet.

- Vi stod over for et enestående historisk fænomen, som trækker linjer fra de ældste bopladser, hvor man har drevet erhverv siden stenalderen, og frem til vore dages moderne økologiske produktion. Der er ingen andre steder i landet, hvor man kan præstere sådan en historisk sammenhæng. Dette var ikke en romantisk ide, men en tanke om, at der må findes noget, som er levedygtigt i Danmark, og landbrugsproduktion er det mest naturlige.

Men han kan da godt se sagen fra en anden side også:

- MD havde en central rolle at spille i det her, da koncernen i et vist omfang stillede FDB over for et valg, om de stadig ville sælge MD-produkter eller ej. Hver liter Åmosemælk, som vort mejeri kunne sælge, er en liter som MD sælger mindre, og så mister de indtjening. Og hvem ved? Idéen kunne jo brede sig rundt i landet...

MD vil ikke sælge

I Tornved kommune i udkanten af Åmoseområdet er Jens Stenbæk borgmester, valgt for partiet Venstre.

Borgmester Jens Stenbæk er økologisk landmand, og hans gård ligger i Åmosen. Fra sit kontor hjemme på ejendommen kan han se ud over sine jorder, som formentlig er de næste, som skal med i naturgenopretningsprojektet i Åmosen.

I starten af juni sidste år skete en skelsættende begivenhed i Tornved, da kommu-

nens to største arbejdspladser lukkede i én og samme uge, og 135 arbejdspladser gik tabt. Mejeriet Englevåd var den største arbejdsplads med 65 ansatte, og mejeriet blev lukket, da MD fusionerede med Kløvermælk og dermed nåede en markedsandel på 90 procent.

Lige siden rygterne om en mejeri-fusion og en deraf følgende lukning af Englevåd begyndte at versere i kommunen, var Jens Stenbæk begyndt at gøre sig tanker om, hvordan man kunne genskabe aktivitet og arbejdspladser i Englevåds bygninger. Selv mente han, at mejeriet, eller i hvert fald dele af det, kunne anvendes til for eksempel det økologiske Åmose-projekt.

Da lukningen af mejeriet sker, får han sat et møde i stand med ledelsen af MD på hovedkontoret i Århus, og sammen med chefen fra erhvervskontoret i Kalundborg drager Jens Stenbæk til Jylland for at forhandle med MD om køb af mejeriet.

- Men det fik vi ikke noget ud af, siger Jens Stenbæk til Tænk+Test.

- MD var ikke interesseret i at sælge mejeriet, og et økologisk mejeri ville de slet ikke diskutere. Det sagde de direkte til os.

Tidligere har MD, når koncernen nedlagde mejerier, kunnet lægge en klausul på deres bygninger, som forhindrede, at de ville kunne anvendes til mejeri igen. Men denne klausulering blev opløst i sommeren 1999 af erhvervsministeren, da MD blev pålagt at sælge mejerier til mejeridrift, fordi andre og konkurrerende mejerivirksomheder ganske enkelt skulle have mulighed for at købe mejerier. Borgmester Jens Stenbæk spørger derfor på mødet med MD-ledelsen, om koncernen vil efterleve denne afgørelse.

- MD svarede, at det skulle de jo, men de sagde samtidig, at de ville anvende al deres fantasi på at undgå, at der kom forarbejdning af mejerivarer i bygningerne i fremtiden. Og det svar blev jeg så overrasket over, at jeg fik dem til at gentage det, siger Jens Stenbæk.

- Vi tolkede det således, at MD ville opnå det samme, som de havde opnået med klausulerne, bare på en anden måde.

Jens Stenbæk og erhvervschefen tog fra Århus igen uden noget resultat, men dog med et løfte om en videre dialog med MD om Englevåds fremtid, men borgmesteren hørte aldrig siden fra MD, og sagen gik i stå. Kort efter flyttede en vognmand ind i bygningerne.

Tilbage i Tornved sidder borgmester Jens Stenbæk med en klar fornemmelse af magtesløshed efter mødet med MD.

- Hvis MD end ikke vil i dialog med lokale kræfter, så kan jeg som borgmester ikke komme videre. Jeg synes, MD mangler en etik omkring den magt, de har. Når MD har status af monopol i Danmark, så forudsætter det en pæn opførsel, så man ikke

overtromler andre. Hvis man ikke føler sig forpligtet til at have en dialog med en mindre kommune, hvor man lukker den største arbejdsplads, så besidder man en arrogance, som jeg ikke tror er klog, for det skaber modstand blandt borgere og forbrugere.

MD Foods har, så vidt det er Konkurrencestyrelsen bekendt, endnu aldrig solgt et mejeri til mejeridrift.

Ingen vej tilbage

I køkkenet på Niels Killemoses gård nord for Åmosen har de tre landmænd i dag haft besøg af en salgskonsulent. En mindre forretningskæde ser ud til at ville aftage Åmosemælken, som i øjeblikket bliver produceret på det økologiske mejeri Øllingegaard i Nordsjælland.

- Denne gang skal det nok lykkes, siger landmændene.

De tre fortsætter deres møder rundt om hos hinanden på Vestsjælland med en stædighed, der kan synes næsten dumdrigt i et land, hvor den årvågne MD-koncern efter sammenlægningen med det svenske mejeri Arla og den deraf følgende navneforandring til Arla Foods, er vokset til Europas største mejerimagnat. Kendt og frygtet for en særdeles aggressiv markedsstrategi, som blandt andet betyder, at større projekter og mælkeproducenter end de tre landmænd fra Åmosen, har måttet bøje nakken og acceptere MD's lov: et tidligt erklæret og konsekvent efterlevet mål om at blive enerådige på markedet.

Men det er ikke noget, som skræmmer de tre. Stemningen i køkkenet hos gårdejer Killemose er så rolig og lavmælt, at lærken under himlen uden for vinduet tydeligt trænger igennem. De tre landmænd har erkendt, at de for længst har passeret en grænse, hvorfra der ingen vej er tilbage. Leverandører til Arla Foods bliver de aldrig igen, om det så skal koste hele bedriften. For de tre er dette blevet til mere end et spørgsmål om et lokalt mejeri og frisk mælk. Dette er også en kamp mellem to kulturer. Et opgør med stordrift, centralisering, standardisering og eneherredømme. For de tre handler dette om en grundlæggende opfattelse af anstændige muligheder og frie vilkår i et demokratisk samfund: at det skal kunne lade sig gøre at starte et mejeri i Danmark, uden at blive bremset af MD og FDB.

- Vi vil have større indflydelse på behandlingen af mælken, siger Bjarne Krog

- En større håndværksmæssig behandling i modsætning til den industriforarbejdning, som finder sted i dag. Der skal være mulighed for at tage hensyn til en råvare, som er forskellig. Der er forskel på mælken efter årstid og foder. En dygtig mejerist kan se og mærke, hvordan mælken skal behandles, og det går man glip

af, når mælken kører igennem det store maskineri.

- Vi vil også have en bedre markedsføring. De større virksomheder, som overvejende har en konventionel produktion, har svært ved at gå ud og sige, at de økologiske produkter er så og så gode, når de samtidig i tasken har konventionelle produkter, som de også skal sige, er gode. Det gælder for MD Foods eller en gule-rodsproducent, som har begge produkter. De har ikke hjertet med sig.

Den tredje landmand, Michael Hammen, siger, at i et selskab med både konventionelle og økologiske produkter, vil der altid være en konflikt.

- Der er en forskel i tankegang. I det store konventionelle apparat vil man have stor volumen og lav pris. Vi ønsker kvaliteten i top, og så bliver varen nok lidt dyrere, men det koster at tage dyreetiske og økologiske hensyn. Vi kan ikke hele tiden jage omkostninger, det kan man ikke blive ved med.

Niels Killemose:

- Vi troede, måske naivt, at det økologiske erhverv skulle være det, som hævede det danske landbrug ud af dilemmaet med at producere varer til billigst mulig pris med de kvalitetsmæssige forringelser, det fører med sig.

- Men nu finder vi os selv i nøjagtig samme situation. Vores indtjening er lige så anstrengt, som det øvrige landbrugs. Og når indtjeningen falder, er der to ting, man kan gøre. Man kan øge produktionen og proppe flere dyr ind i stalden. Men det var jo ikke det, som vi ville. Dernæst kan man reducere omkostningerne ved at drive sit landbrug mere og mere tæt op ad reglerne for, hvad du må gøre som økolog. Men det var ikke meningen med at omlægge til økologi.

- Godt nok er jeg bondefødt og kvajet opdraget, men jeg er ikke så naiv, at jeg producerer bare for at producere. Der skal være ordentlige vilkår. Jeg er stolt og glad for at være landmand, men jeg vil ikke knægtes på stoltheden. Det er en enorm tilfredsstillelse at producere et ordentligt produkt. Min faglige stolthed har fået et løft.

Michael Hammen:

- Det kan ikke passe, at der ikke kan skabes rum i landbrugslandet Danmark for et Åmosemejeri. Prøv at se i Frankrig, hvor det vrimler med forskellige oste og mælk. Det her er en lang og sej kamp, men jeg tror stadig på det. Øllingegaard har bevist, at man kan sælge mælk, hvis man leverer en ordentlig kvalitet. Det tager tid, men vi er på vej. Vi tror på Åmosen. Vi har opgivet at komme videre med de store.

Artiklen blev bragt i Tænk+Test nr. 4/maj 2000.

Mere kvalitet i økologi

Salget af økologiske fødevarer kan fordobles i de kommende år, hvis flere leverandører satser mere på kvalitet, og branchen bliver mere markedsorienteret

Af Mogens Werge,
økologi- og miljøchef i FDB

Gennem de seneste uger har jeg modtaget postkort fra forbrugere, der protesterer over, at FDB ikke har taget en økologisk sodavand i sortimentet. En sag som var oppe i de danske medier for nogle måneder siden. Protesterne går på, at det er for dårligt, at FDB ikke gør noget for at fremme salget af økologiske varer mere.

Nogenlunde samtidig har vi haft en række sager, hvor andre har protesteret over andre ting, som de mener vi burde gøre for økologerne.

Sagerne kommer netop som, der i nogle måneder har været, hvad jeg vil betegne som en vækstpause for salget af økologiske varer. Denne pause kommer efter syv store år, der har bragt Danmark i en førerposition inden for økologi på verdensplan.

Sagen om sodavanden fortæller efter min opfattelse noget om, hvad der er barrierer for videreudvikling af det økologiske marked.

For det første, at - nogle - økologer skal lære at arbejde mere markedsorienteret. Man kan ikke blot bevidstløs hælde produkter på markedet og så tro, at det vil gå, blot fordi de bærer det røde økologimærke. For hver salgsmæssig brølægges fremtiden for økologiske varer med større forhindringer. Modsat letter enhver salgssucces vejen. Det betyder, at vi i FDB er omhyggelige med at udvælge produkter, som vi tager ind i butikkerne. Og hvis ikke vi tror på, at vi kan sælge økologisk sodavand, så tager vi det ikke ind i sortimentet. For så vil det gå ud over fremtidige økologiske lanceringer.

Problemet for dele af økologerne er, at man ikke er nået til denne erkendelse. Varerne skal blot ud i butikkerne, og det er FDBs pligt at få dem derud, er holdningen.

Så enkelt er det ikke

For det andet viser protest-historierne, at man lægger ansvaret for udviklingen over på andre - i vidt omfang FDB. Vi tager gerne ansvar, men vores ansvar alene er det naturligvis ikke.

Krav til økologien

Men hvad skal der så til for at en vare bliver en succes?

Hidtil har det i vidt omfang været nok, at de økologiske varer havde den kvalitet, at de var økologiske. Hvis de øvrige produkttegenskaber blot var på samme niveau som de tilsvarende konventionelle varer, så var det røde økomærke nok til at mange forbrugere ville betale de 15-20 procent ekstra, som den økologiske variant kostede. Det tror vi ikke vil være nok i fremtiden.

I disse år forbedres forbrugernes økonomi. Det samme gør deres bevidsthed over for, hvad de spiser. Mediernes interesse for, hvordan varerne produceres, er usvækket. Og problemerne med det ydre miljø er desværre stadig reelle.

Det er alt sammen indikatorer for, at markedet for økologiske varer vil vokse.

Forbrugerne har en forventning om, at de økologiske produkter har flere kvaliteter ud over, at de er produceret under mindre miljøbelastende forhold. De forventer, at de smager bedre, er sundere eller friskere.

Men det er de langt fra alle

Derfor er kravet til fremtidens økologiske varer, at de skal tilføjes flere værdier end i dag. De skal så at sige kunne mere end at være økologiske. Sagt på en anden måde skal de økologiske varer i fremtiden have en historie, der adskiller sig så markant fra de konventionelle konkurrenter, at den kan fortælles videre i markedsføringen på en troværdig og sober, men samtidig interessant og fængende måde.

Et spørgsmål, der diskuteres ivrigt blandt de økologiske producenter, er, hvorvidt det er et kvalitetskriterium alene, at varen produceres og afsættes lokalt. Det er klart, at der kan være både en god historie, og en kvalitet i at en vare er produceret lokalt - men den lokale produktion gør det ikke alene. Igen er det kvaliteten af varen, der er afgørende. Når Thise's mejeriprodukter har fået en så stor og velfortjent succes, er det på grund af varenes kvalitet - og så tæller afstanden fra Thise til Køge ikke som en negativ faktor. Så kender og ønsker forbrugeren varen - og kvaliteten bliver historien.

Debatten om den lokale økologiske afsætning virker i mange tilfælde som de små "oprindelige" økologiske producenters værn mod, at økologien nu er blevet kommerciel, og dermed er blevet interessant også for de store producenter af fødevarer. Men den lokale afsætning er ikke svaret på alle økologernes problemer med at få afsætningen og økonomien til at hænge sammen. Det eneste svar er kvalitet, produktudvikling og mere professionel markedsføring.

I FDB tror vi usvækket på økologien, og vi vil gøre, hvad vi kan - som vi har gjort de seneste syv år - for at stimulere omsætningen, interessen og udviklingen af det økologiske marked. Vi vil markedsføre økologien i vore butikker og i vores tilbudsaviser. Vi tror også, at andre af vore kolleger i dagligvarehandelen vil begynde at gøre en mere aktiv indsats for de økologiske

varer end, hvad vi hidtil har set.

Men ansvaret for udviklingen af nye, bedre produkter ligger hos leverandørerne. FDB er i tæt dialog med mange dygtige leverandører, og vil gerne i kontakt med flere. Men forudsætningen er, som nævnt, at der produceres kvalitet, og at der arbejdes på markedsvilkår.

Det virker bedre end postkort

Under disse overordnede forudsætninger tror vi, at økologien i løbet af de næste par år vil øge sin andel af markedet for fødevarer fra de nuværende godt fem procent til op imod 10 procent. Men det kræver et hårdt (sam-) arbejde mellem alle led i afsætningskæden - producenter, de forarbejdende virksomheder, detailhandelen og myndighederne. Vi deltager meget gerne fortsat i dette samarbejde.

Hidtil har det i vidt omfang været nok, at de økologiske varer havde den kvalitet, at de var økologiske. Hvis de øvrige produkttegenskaber blot var på samme niveau som de tilsvarende konventionelle varer, så var det røde økomærke nok til at mange forbrugere ville betale de 15-20 procent ekstra, som den økologiske variant kostede. Det tror vi ikke vil være nok i fremtiden.

Hård start

Erfaringer fra Samsø viser, at det kræver både hårdt arbejde og velvillig kapital at starte et gårdmejeri.

700.000 kr. fra Strukturdirektoratets Mål 5b-puljen, bidrag fra private fonde på 200.000 kr. og rente og afdragsfrie lån på 500.000 kr. fra Merkur.

- Inden længe får vi en leverandør mere, og så når vi op på en dagsproduktion på ca. 1500 l mælk. Så begynder der at blive så meget økonomi i det, at vi kan beholde mejeristen, vurderer Bent Degn. Men lige nu er det hårdt.

- Der er mere arbejde i det her, end vi havde regnet med. Vi har været lige ved at knække halsen.

- Set i bakspejlet er det vildt, det vi har gjort. Men nu går det, og selv om det koster os nogle meget lange arbejdsdage, så har vi ikke fortrudt noget, siger han.

Hjælp fra fastlandet

Både Bent og Birthe Degn er novicer, når det gælder mejeridrift. Før de i 1995 kom til Samsø, drev de et økologisk landbrug i Tjæreborg ved Esbjerg. Dengang var de leverandører til det lille mejeriselskab Naturmælk, som i årene fra 1987-1990 fik tappet mælk på Gårdmejeriet Søholm på Haderslev. Her var Bent Degn medlem af bestyrelsen og ansvarlig for mælkekvalitet. Men det er ikke det samme som at

være mejerist, må han erkende i dag.

- Det er egentlig ikke noget problem, så længe man bare tapper konsummælk, men så snart man begynder at lave smør og ost, så stiller det krav, fortæller han.

Når det alligevel er gået godt på Samsø så er det ikke mindst, fordi Bent og Birthe Degn har fået hjælp af en gammel bekendt: Jørn Christiansen, der i sin tid var mejerist på Gårdmejeriet Søholm, har været ovre at give en hånd med et par gange. Det kan tilsyneladende være svært at holde fingrene fra et gårdmejeri, når man en gang har haft fingrene nede i mælken. Måske burde mottoet lyde: En gang gårdmejerist, altid gårdmejerist.

Gårdmejeriet "Samsø Mælk", Maimosegård, Koldby. Tlf. 86593330, Fax 86593223. Artiklen blev første gang bragt i avisen Økologisk Jordbrug 24. marts 2000 og bringes her med tilladelse.

(foto: Jens Øster-Møntzen)

Mejerist Dirch Holm hos Samsø Mælk i Koldby på Samsø, er her ved at fylde økologisk Samsø Mælk på plastik genbrugsflasker.

Af Morten Priesholm

Det er ikke alverden, der skal til for at lave et mejeri. Med en centrifuge, en pladepasteur og et tappeanlæg er man kommet langt, hvis opgaven er at sælge konsummælk.

Anderledes er det, hvis der også skal ost og smør i sortimentet: Så må man som mindstemål også have en syrelægger, en smørkerne, et ostekar og en ostepresse. Og hvis mælkeflaskerne skal være genbrugsflasker, skal der også et lille vaskeanlæg til. Men så er det der også, det lille velfungerende gårdmejeri, sådan som ægteparret Bent og Birthe Degn har bygget det på deres gård Maimosegård på Samsø.

Prisen for sådan et miniput-mejeri er 1.8 mio. kr. Så er alt inklusive: en ny bygning på 90 kvm. med mejeriudstyr, mælketanke og lagerfaciliteter. Alene maskiner og udstyr har kostet 750.000 kr., og det selv om meget af grejet er brugt og bl.a. stammer fra et nedlagt skolemejeri.

Har ansat mejerist

Med den investering har Bent og Birthe Degn i dag et mejeri, som uden problemer kan tage sig af to-tre tusinde liter mælk om dagen. Eller sagt på en anden måde: Gårdmejeriet Maimosegård kan forarbejde mælken fra mere end 100 køer,

Seneste nyhed fra gårdmejeriet på Samsø er fremstilling af Samsøoste.

hvis det skulle være. Men i dag har mejeriets 2 leverandører 35 køer tilsammen, og lige i disse uger løber der hver dag kun 400 liter mælk igennem mejeriet.

Oprindeligt havde Birthe og Bent Degn satset på, at de selv kunne stå for mejeridriften ved siden af deres eget landbrug med 25 køer. Men det gik ikke. I dag svarer det samlede arbejdsforbrug i mejeriet til ca. 2,5 fuldtidsstilling, og siden september 1999 har Samsøs private minimejeri haft en mejerist ansat. Så oven i finansieringsomkostninger løber der nu lønudgifter på hver måned.

Ved at knække halsen

Med de driftsomkostninger er mejeriet ikke rentabelt. Leverandørerne får kun 2,40 kr. pr. liter mælk, og det er 15-20 pct. mindre end de fleste andre økologiske mælkeproducenter. Alligevel kan forretningen kun løbe rundt takket være et tilskud på godt

Størst kursstigning i bæredygtige virksomheder

Bæredygtighed: I efteråret 1999 indførte Dow Jones et nyt aktieindeks, som består af de 200 multinationale virksomheder, der har scoret højest på udvælgelseskriterier som mest handler om sociale, miljømæssige og etiske hensyn. Kursudviklingen for de udvalgte aktier viser en klart større stigning end det traditionelle Dow Jones verdensindeks.

Af Flemming Østergaard

Dow Jones, der er verdens største udbyder af finansiel information, har siden september 1999 offentliggjort et nyt aktieindeks – det såkaldte sustainability index. Indekset viser kursudviklingen for de 200 mest bæredygtige multinationale virksomheder på kloden. De 200 virksomheder er udvalgt blandt verdens 2000 største multinationale selskaber på baggrund af spørgeskemaer, som omhandler en række spørgsmål om virksomhedens etiske, sociale, samfundsmæssige og miljømæssige hensyn.

Baggrunden for etableringen af indekset – som findes i forskellige regionale udgaver og underindekser – er bl.a. debatten om shareholder value og stakeholder value-begreberne. Shareholder value handler om, at virksomhederne skal stræbe efter at give aktionærerne mest muligt afkast. Mens stakeholder value handler om, at tilgodese de øvrige interessenter i virksomheden – dvs. medarbejderne, lokalsamfundet og staten. Dvs. en hensyntagen til bl.a. sociale, miljømæssige og etiske forhold, som ikke er af økonomisk karakter.

Formodningen har været, at bæredygtige virksomheder er dem som formår, at kombinere økonomiske, miljømæssige, sociale og etiske hensyn i deres forretningsstrategi med succes på en måde, så aktionærerne får det bedste afkast, og de øvrige interessenter også bliver tilfredsstillt.

Det interessante ved det nye indeks er, at det bekræfter denne formodning. Indekset viser faktisk en markant bedre kursudvikling end de traditionelle aktieindeks. Ser man på det "normale" verdensindeks Dow Jones Group Index World (DJIG World) over de sidste seks år, kan

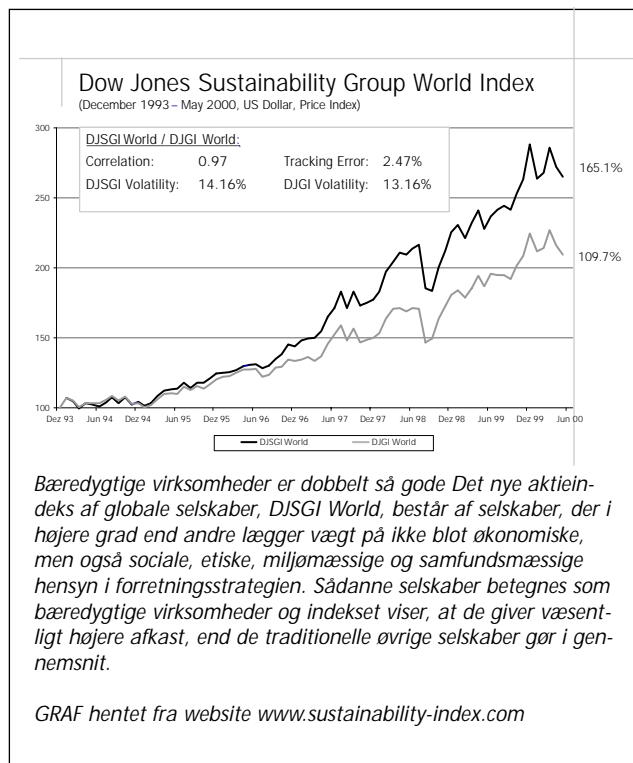
der konstateres kursstigninger på 109,7 pct., mens det nye indeks DJSGI World viser stigninger på ikke mindre end 165,1 pct.

KPMG er blandt de førende revisions-selskaber på verdensplan, som arbejder for udbredelsen af de nye regnskabsformer som sociale, etiske og videnregnskaber – dvs. netop de forhold som selskaberne i det nye indeks angiveligt tager særligt hensyn til.

"Det nye indeks giver et positivt billede af de virksomheder, der lægger vægt på de nævnte områder. Virksomhederne klarer sig godt, og det illustrerer efter min vurdering den tætte sammenhæng, der er mellem bæredygtighed og dygtig ledelse. Karakteristisk for disse virksomheder er, at de er særdeles velorienterede og er up-to-date med omfattende informationer om virksomhedens position over en bred front. Det er virksomheder, der fokuserer på kvaliteten på en række områder, og er godt rustet til at klare krisesituationer," siger konsulent i KPMGs afdeling for nye regnskabsformer, Christian Honoré, og henviser til, at spørgsmål om virksomhedernes kriseberedskab også indgår som centrale elementer i udvælgelseskriterierne af de mest bæredygtige virksomheder.

Aktieanalytikere skeptiske

Udvælgelsen af de 200 selskaber har som nævnt fundet sted blandt verdens 2000 største virksomheder. Dette ringer en skeptisk alarmklokke hos flere analytikere. Det

er efter deres opfattelse ikke overraskende, at de virksomheder, der i dag er blandt verdens største må betegnes som bæredygtige, og derfor giver basis for solide kursstigninger.

"Man har udvalgt virksomhederne blandt dem, der i forvejen er blandt verdens største og dermed bæredygtige. Og det er typisk sådanne virksomheder, der har overskuddet og ressourcerne til at tage sig af de forhold, der fokuseres på i udvælgelseskriterierne. Men det er ikke ensbetydende med, at det er hensyntagen til disse forhold, som gør at virksomhederne klarer sig så godt. Jeg er overbevist om, at det i lige så høj grad er andre faktorer, der gør sig gældende," siger Torsten Jørgensen, chef for BG Banks Corporate Finance-afdeling og medlem af Erhvervsfremmestyrelsens udvalg, som for øjeblikket ser på videnregnskaber.

Han er positiv over for det nye indeks, som kan give fokus på nogle hensigtsmæssige forhold. Men han opfatter det ikke som noget nyt.

"Analytikere og investorer ser i forvejen på "blødere ting" i deres analyse af en virksomhed, hvis det vurderes relevant. Og desuden skal man være opmærksom på, at en øget fokus på forhold som disse ofte er

en strømning i de finansielle markeder og efter nogen tid dør ud," siger Torsten Jørgensen og henviser til, at for år tilbage var grønne regnskaber in, men interessen døde ud efter et år. Siden kom etiske regnskaber på banen, men også her forsvandt interessen. Nu er det videnregnskaber og sociale regnskaber, der er ved at komme i fokus – dvs. regnskaber som fortæller om bl.a. medarbejderpolitik, uddannelsesniveau osv.

"Det er ikke fra det finansielle miljø disse strømninger kommer. Det opstår tildels fra konsulentvirksomhederne, som i forbindelse med deres rådgivning opfanger "nye trends" fra virksomhederne, der mærker de nye strømninger fra forbrugere og underleverandører," mener Torsten Jørgensen.

Men faktum er, at der måske i virkeligheden ikke er så meget nyt under solen.

"Direktøren for General Electric, Jack Welch, har tre punkter i sin ledelsesfilosofi,

som han har brugt i 20 år, og som i virkeligheden er baseret på de samme kriterier som virksomhederne i det nye indeks. Der er efter hans vurdering kun tre vigtige forhold i ledelsen af en virksomheden:

"Medarbejdertilfredshed, kundetilfredshed og cash flow", siger analysechef i Aros Securities, Carl Jensen.

Han mener dog, at en øget fokus på bæredygtighedskriterierne vil kunne sætte gang i den efter hans mening forvaskede debat herhjemme om stakeholder value og shareholder value.

Kritikere af shareholder value mener, at det skaber en kortsigtet fokus på profitmaksimering, som er til skade for både virksomheden og medarbejderne. Men bæredygtighedsindeksets resultater viser netop, at der ikke er nogen modstrid mellem shareholder value og stakeholder value.

Uanset hvad man måtte mene om udvælgelsen af de virksomheder, der indgår i

det nye indeks, kan det ikke ligefrem betegnes som en dårlig ide at skele til udvælgelseskriterierne, når man skal forsøge at vurdere ud fra årsregnskaber, pressemeddelelser osv. om virksomheden følger dem i strategien. En mere direkte udnyttelse af bæredygtighedsteorien kan ske ved at købe futures eller calloptioner på indekset.

Hvis bæredygtighedsteorien bliver en strømning, der slår an blandt forbrugere og ikke mindst investorerne hvor de private fylder mere og mere, så kan det blive dyrt både for virksomhederne og aktionærerne at ignorere "bæredygtighedskriterierne."

Og noget tyder på, at den nye "strømning" har en vis substans. I hvert fald har den globale sammenslutning af økonomisk udviklede lande, OECD, netop udsendt retningslinjer for globale virksomheder, som omhandler netop de punkter, som er basis for de nye aktieindeks.

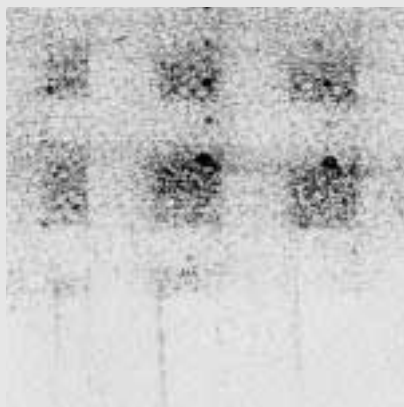
Idebanken er en privat stiftelse som fremmer praktiske, lokale forsøg på å realisere en bærekraftig udvikling. Stiftelsen ble dannet i 1992. Idebanks formål er å medvirke til samfunnsendringer der sosiale mål, miljø og ressursansvar er prioritert framfor materielt og økonomisk nivå.

Idebank – med visjoner og fremtidstro

Af Jannike Østervold

Samler på gode løsninger

Stiftelsen Idebanken samler på gode eksempler på at problemer er løst: Byer som stanter veksten i bilismen. Hus som klarer seg med en fjerdedel av naboens energiforbruk, uten at noen fryser. Bedrifter som betaler sine leverandører i u-land anstendig – og likevel tjener penger. Mennesker som klarer å samarbeide på

tvers av dype etniske motsetninger.

Disse nyhetene får vi vanligvis ikke høre noe om – avisenes forsider domineres av dramatiske beretninger om ulykker, krig og forbrytelser, et ensidig og deprimerende bilde av samfunnsutviklingen, som er egnet til å spre motløshet.

Idebanken gir oss en motvekt til dette, ved å gjøre de gode nyhetene kjent og spre pågangsmot i stedet for avmakt. De vil formidle kunnskap om at forandring er mulig og tro på at det nytter!

Bibliotek

Idebanken har et innholdsrikt bibliotek med 300 tidsskrifter og nærmere 3000 bøker og rapporter om miljø, utvikling, sosial endring og framtidsspørsmål. Det er lagt vekt på litteratur om løsninger, framfor problembeskrivelser. I tillegg finnes videoer.

Det aller meste av materialet kan enten lånes eller bestilles kopiert.

Prosjektdatabase

Idebanken har samlet informasjon om konkrete prosjekter i Norge, Danmark og Sverige i en prosjektdatabase, som er tilgjengelig på Internett. Den inneholder ca. 240 korte beskrivelser av nyskapende prosjekter, som tar sikte på å fremme økologisk bærekraft, global rettferdighet og forståelse, lokalt demokrati eller livskvalitet. Du finner også adresse til kontaktpersoner og litteraturhenvisninger til stoff som finnes i Idebanks bibliotek. Stoffet er organisert etter tre hovedområder:

- Natur og menneske - naturvern og ressursparing
- Over landegrensene – samarbeid og globalt fellesskap
- Levende lokalsamfunn - demokrati og samhørighet.

Kilde: www.idebanken.no.

Allergica

– fremstilling af homøopatisk medicin

Af Lars Hareskov Andersen

Allergica i 80'erne

Det første Allergica startede tilbage i 1982. Foreningen Allergica blev stiftet i 1988, som et almennyttigt selskab (A.m.b.a.), der i dag har 62 andelshavere. Formålet var – og er stadig – at producere homøopatisk medicin ud fra de retningslinier, som Rudolf Steiner angav. Det vil sige antroposofisk medicin.

De første år var svære. Det var vanskeligt at komme ind på markedet, som var præget af store selskaber med udgangspunkt i den klassiske homøopati.

Medarbejderstaben bestod dengang af folk med stor sympati for det antroposofiske, som på mere eller mindre frivillig basis hjalp med til at få dagligdagen på Allergica til at hænge sammen.

På Urtica therapeuticum (Peer Bach Boesen) blev der afholdt kurser i antroposofisk medicin.

Kursisterne, der kom fra hele landet, var som regel alternative behandlere, som kunne se nye muligheder med den antroposofiske medicin. I takt med, at antallet af kursister steg, viste salget af Allergica's medicin også en stigning. Disse kurser er blevet afholdt hvert år lige siden, med stadig stigende tilslutning. Det næste grundkursus starter til august 2000 og vil blive afholdt på Audonicon i Skanderborg, bl.a. fordi Urtica's egne lokaler ikke kan rumme

antallet af kursister.

Allergica i 90'erne

Den udvikling man så i slutningen af 90', hvor stadig flere mennesker søgte hjælp uden for det etablerede sundhedssystem, kom også Allergica til gode. Afsætningen steg, og i de seneste år har man satset mere offensivt med udsendelse af brochurer og foldere. Lovgivning tillader ikke, at Allergica informerer om egne præparater. Derfor har en kreds af mennesker omkring Allergica stiftet foreningen ALMA, som udgiver alt materiale om Allergica's medicin.

Allergica distribuerer sin medicin gennem de alternative behandlere, såsom Zoneterapeuter, Kinesioleger, Heilpraktikere, Biopater o.m.a. samt til detailledet gennem Helsekostbutikker og MATAS.

I årene 1997, 1998 og 1999 præsterede Allergica en stigning i afsæt-

ningen på 25% om året – og de 5 første måneder af indeværende år tyder på en tilsvarende stigningstakt.

Organisatorisk er Allergica's bestyrelse også direktion. Vedtægterne siger, at alle beslutninger om den daglige drift træffes af bestyrelsen. Derfor har Allergica aldrig haft hverken en direktør eller en forretningsfører. I 1999 besluttede bestyrelsen at etablere en ledelsesgruppe på Allergica. Denne består af de 3 ansvarlige medarbejdere for områderne produktion, økonomi og salg-marketing, samt formanden for bestyrelsen. Gruppen mødes en gang om ugen, hvor man i løbet af et par timer får diskuteret de situationer, der er på

dagsordenen.

Der anvendes rammestyring, dvs. detaljerede budgetter for hvert af de 3

områder. Denne form gør det mere overskueligt for bestyrelsen, og mere operationelt for de 3 ansvarlige.

Fremtiden for Allergica tegner godt. Vi modtager daglig tilkendegivelser fra både behandlere og private, som fortæller, hvor gode resultater de har haft med Allergica's antroposofiske/homøopatiske medicin. Desuden får vi hele tiden nye kunder, nu også fra terapeuter som arbejder indenfor det offentlige system.

Et stigende antal dyrlæger køber vore præparater. Udenlandske producenter har også vist interesse for Allergica. Det er derfor sandsynligt, at Allergica fremover vil indlede et samarbejde med et par udenlandske firmaer.

Store krav til medicin fremstilling

Men der er også trusler i horisonten. Lægemiddelstyrelsen stiller i dag de samme krav til homøopatisk medicin, som man stiller til de store medicinalfabrikker. Det gælder bl.a. GMP-reglerne (Good manufacturer practice), som omhandler indretning af produktionslokaler og produktionsdokumentation. Dertil kommer, at alle præparater skal registreres hos Lægemiddelstyrelsen – mod et passende vederlag.

For en virksomhed som Allergica er det økonomisk hårdt belastende at skulle udrede mellem kr. 300.000 og kr. 500.000 ekstra i et regnskabsår. Det kan betyde, at den planlagte konsolidering må vente et par år.

Men Allergica er godt rustet. Både til udfordringerne på markedet og til de ekstra krav, der måtte blive stillet til os. Allergica har en bredt sammensat bestyrelse, en erfaren, engageret og professionel ledergruppe, gode medarbejdere og sidst – men ikke mindst – en række fremragende præparater.

AKTUELT

Allergica's medicin fremstilling foregår i dag i Kjellerup. En stor del af planterne leveres fra et gartneri på Endelave. Da de hidtidige lokaler i Silkeborg ikke længere har kunnet benyttes, planlægger virksomheden at flytte til Virklund, syd for Silkeborg. Her er der købt en byggegrund, der skal rumme salgs- og administrationsdelen. Projektering af byggeriet er i gang – og indtil det står færdigt har man indrettet sig midlertidigt i lejede lokaler på Hagemannsvej i Silkeborg.

Urtica har som selvstændig aktivitet og virksomhed købt en nabogrund og planlægger her et byggeri for klinik og kursusvirksomhed.

Allergica, Funder Bygade 4, 8600 Silkeborg, tlf. 86851777.

Allergica Produktion, Vestergade 15, st. 8620 Kjellerup, tlf. 86 884555.

Kvinnebanken

Konsentrasjon av makt og penger er en hovedstrøm i dagens næringsliv. Men det finnes også en annen strøm hvor stikkordene er kvinner, desentralisering og små virksomheter

Av Arne Øgaard

Mediene forteller oss daglig om bedrifter som fusjonerer og blir større. De fleste er ledet av menn som tilbys stadig større lønninger og fallskjermer. Konsentrasjon av makt og penger er en hovedstrøm i dagens næringsliv. Men det finnes også en annen strøm hvor stikkordene er kvinner, desentralisering og små virksomheter. Kvinner som i sitt nærmiljø starter opp håndverksbedrifter, helsestudio, renseri, frisørsalong, kjøper en fiskebåt eller starter salg av kvalitetsleker via Internett. Inndelt etter yrkesgrupper finner vi de fleste innenfor tekstil, bekledning og husflidsproduksjon, men det er også mange innenfor hotell og restaurant og merkantile råd og tjenester. Vi finner dem over hele Norge, men mange er nordpå i Nusvåg, Senjahopen, Lofoten, Sakshaug og Kjøllefjord.

Mikrokreditt

For å starte opp disse virksomheten har de selvsagt trengt penger. Beløpene har ikke alltid vært så store, ofte mindre enn det bankene har brydd seg om å finansiere. Men disse kvinnene har heller ikke følt seg hjemme i bankenes verden med høye krav til forrentning og sikkerhet. De har ofte hatt liten egenkapital og har ønsket å la virksomhetene vokse langsomt "i takt med barna". Mange av disse kvinnene har fått finansiert virksomheten sin gjennom Kvinnebanken. Dette er ingen vanlig bank, men et nettverk av grupper. Den heter derfor Kvinnebanken- Norgesnett og driver med nettverkskreditt. Det er altså ingen bank, hvor en kan henvende seg i skranken med en lånesøknad. Man må i stedet organisere en gruppe på minimum 5 deltagere, hvor den enkeltes lånebehov ikke overstiger 50.000 i tillegg til eventuell egenkapital og tilskudd. I og med at beløpene er såpass små betegnes denne virksomheten også som "Mikrokreditt".

Gruppesamhold

En kan til og med bli med i gruppen uten å ha behov for lånte penger fordi samholdet og den sosiale effekten av gruppedeltagelsen anses som like viktig som penge. I en slik gruppe vil jeg anta at de ikke prøver å skape kunstige behov som de så understøtter med gigantiske reklamekam-

panjer. Her prøver de nok heller å finne frem til gode løsninger som dekker reelle behov i lokal- eller storsamfunnet. Ved å gå inn i en gruppe og skrive under en netterkavtale forplikter den enkelte seg til å delta i gruppen inntil et nytt medlem blir opptatt. Dette gir lån på rimelige vilkår, og muligheter til kurs, informasjon og bistand. Men det gir også forpliktelser til å delta på faste gruppemøter. Hver 14. dag inntil en i gruppen har kommet i gang og deretter en gang i måneden. I dag er det 36 grupper med 224 medlemmer, men nye kommer stadig til.

Gruppene er organisert som private stiftelser, noe som krever registrering hos fylkesmannen, revisjonsplikt, vedtekter og styre. I enkelte fylker har det vært problemer med å få registrert disse stiftelsene, men Kvinnebanken-Norgesnett sentralt arbeider med en samordning mellom Fylkesmannsetatene for å få effektivisert saksbehandlingen.

Inspirert av Grameen Bank

Grunnkapitalen i de ulike gruppene er hentet inn fra ulike offentlig finansieringsordninger, det kan være penger både fra kommune, fylke, ulike departementer, Statens nærings og distriktsutvikling fond (SND), Bygdeutviklingsmidler (BU) og Fiskerinæringas kvinneutvalg (FKU). De fleste prosjektene er fremdeles inne i en innledende prøv fase og det er dermed vanskelig å si hvordan virksomheten vil utvikle seg på sikt. Det er imidlertid interessant å se hvordan det hele startet. Bodil Maal som arbeidet i Fiskeridepartementet ble interessert i Grameen Bank i Bangladesh, en bank som fungerte godt blant kvinner i U-land. Hun gikk i bresjen for å få utredet en tilsvarende bank for norske forhold. Den 1. august 1992 ble det igangsatt et 3-årig prøveprosjekt i kommunene Flakstad og Moskenes i Lofoten. Det ble dannet 3 grupper med 5 kvinner og nedsett en prosjektleder i 100% stilling det første halvåret og deretter 25% stilling. I 1994 mottok disse bankene en likestillingspris.

Det norske utenriksdepartementet har nå også grepet fatt i ideen om nettverksbanker og mikrokreditt og vil ved hjelp av

den få i gang næringsvirksomhet blant russiske kvinner. De fleste større norske satsingene for å hjelpe i gang industri i dette kaotiske landet har vært mislykkede.

Noen av grunnprinsippene i Grameen Bank er

- at banken låner ut til folk med erfaring og kunnskap og som derfor har forutsetninger for å lykkes,
- det lånes ut små midler og disse lånes ikke ut til enkeltpersoner, men til grupper på 5
- bare to får lån i første omgang, de øvrige får lån når de første er i gang med tilbakebetalingen
- gruppa selv bestemmer hvem som skal bli nye låntagere
- deltagerne legger stor vekt på opplæring og oppfølging av låntagerne .

Grameen Bank modellen har i dag spredt seg til over 60 land, men ideen oppstod hos økonomiprofessor Muhammad Yunus. Han underviste i økonomi på universitetet og hadde stor glede av å kunne forklare studentene sine hvordan ulike modeller kunne anvendes til å løse de økonomiske problemene. Men etter hvert oppdaget han at disse modellene ikke fungerte i virkeligheten.

Han ble i stedet opptatt av å gå ut og undersøke, hvordan det økonomiske livet fungerte i praksis, og noe av det første han oppdaget var kvinner som slet som slaver for å opprettholde livet. For å kunne produsere måtte de låne til så høye renter, at det knapt nok ble noe igjen til dem selv. Han så at ved små midler kunne disse kvinnene lett hjelpes til et bedre liv, og organiseringen av Grameen Bank kom i gang.

Grameen kommer av ordet gram som betyr landsby. Strukturen i banken har utviklet seg gjennom prøving og feiling, men kan i dag ikke betegnes som annet enn en av de større suksessene i moderne økonomi. Men som Yunus sier "Vanlige banker låner bare ut penger til dem som allerede har, men vår bank baserer seg på prinsippet, at de som trenger å låne, er de som ikke har penger.". Men dette bryr visst ikke mediene seg så mye om, de skriver mest om hvordan de som har mye får mer.

Pure Baby en kvindesucces

Mette Brydesens økologiske hjertebarn har på få år vokset sig stort og bæredygtigt. Men det har krævet nattesøvn, hårdt arbejde og et altid brændende engagement.

Af Christel Skousen

En kvindelig selvstændig, der sælger økologisk babytøj og udstyr, fordi hun ikke kunne finde økologisk tøj til sin egen datter nogen steder. Det er nærmest det ultimative skoleeksempel på forskellen på en kvindelig og mandlig iværksætter. Det er hjertet, der driver kvinderne og ikke pengene.

At Mette Brydesens firma Pure Baby så har vist sig at være en knaldgod forretning i hastig vækst er bare en behagelig og velfortjant sidegevinst.

Mette Brydesen fik ideen til sit firma, da hun var på barsel med sit yngste barn.

"Der er ingen tvivl om, at jeg har hjertet med i det her og virkelig brænder for det. Jeg kunne ikke starte en virksomhed, som solgte hvad som helst. Det er alfa og omega for mig, at jeg sælger økologisk. Jeg kunne for eksempel aldrig drømme om at sælge almindeligt børnetøj, selv om det skulle vise sig at være en bedre forretning," fortæller Mette Brydesen.

Ideen til Pure Baby opstod, da Mette var på barsel med sit yngste barn Ananda.

"Ananda har en sart hud, der let slår ud, og derfor ledte jeg efter babytøj i rene materialer. Jeg kunne huske, at jeg lige inden, jeg gik på barselsorlov var blevet præsenteret for nogle økologiske tekstiler,

og deres lækre og bløde kvalitet havde overrasket mig," fortæller Mette, som samtidig var chokeret over at erfare, at almindeligt babytøj var fyldt med giftige farver, dioxin, PVC og formaldehyd.

Mette Brydesen var determineret på, at hendes datter skulle have en økologisk start, men problemet var bare, at hun ikke kunne finde ret mange økologiske produkter.

Og så var det, hun begyndte at lege lidt med tanken om at starte sit eget firma, for hun var sikker på, at der var et marked for økologisk børneudstyr i Danmark.

"Min barselsorlov var ved at udløbe, så jeg skulle til at bestemme mig for, om jeg ville tilbage i mit faste job eller realisere min idé. Jeg luftede mine planer i vennekredsen, og der var én, som sagde, at jeg da bare kunne starte med at sælge tøjet pr. postordre. Det havde jeg slet ikke tænkt på før, og den idé tiltalte mig meget, da jeg kunne kombinere den med at gå derhjemme med min yngste", siger Mette Brydesen, som foruden Ananda på tre år har sønnen Adrian på 10.

Da Mette først havde besluttet sig, kontaktede hun Erhvervsfremmestyrelsen, som har et fint tilbud til folk, der vil starte egen virksomhed.

"Jeg fik et 12 timers kursus med gratis vejledning af en erhvervsvejleder, en revisor og en marketingekspert. Det gav mig en effektiv indføring i forretningslivets glæder og sorger og var en god hjælp til at komme i gang," forklarer hun.

Talent, viden, engagement og gåpåmod er dog ikke nok, når man skal starte egen virksomhed. Mette Brydesen skulle også i banken og låne penge.

"Jeg søgte Staten om økonomisk støtte til etablering, (den såkaldte iværksætterydelse, som ikke findes mere, red.) og fik først afslag. Heldigvis var jeg så stædig, at jeg ankede beslutningen. Så fik jeg lov at komme og præsentere min idé for 15 mænd i slips og jakkesæt, som nærmest sad og grinede ved tanken om økologisk babytøj. Men jeg må åbenbart have gjort det godt, for de besluttede at støtte mig alligevel. Jeg har også modtaget penge fra

Den Grønne Jobpulje, en statslig støtte til at skabe flere grønne arbejdspladser. De penge har jeg brugt på at ansætte en hamrende dygtig bogholder," fortæller Mette Brydesen.

I dag er Pure Baby ikke bare et postordrefirma, for knap et år siden åbnede Mette Brydesen egen butik i Willemoesgade på Østerbro. Pure Baby beskæftiger fire ansatte og sælger alt fra økologiske rangler og bidedyr til økologiske vugger og barnevogne. Hun har udvidet sortimentet, så børnetøjet fås helt op til str. 7 år, og der er også begyndt at være voksenvarer på hylderne, blandt andet økologisk sengetøj, hudplejeprodukter og luksusplaiden.

Mette Brydesen finder de fleste varer i Tyskland og Schweiz og tester det hele derhjemme, før det kommer ud i butikken. Hvis tøjet kradses eller ikke holder i vask, ryger det ud.

"Pure Baby er omsider blevet så stort, at jeg kan bede leverandørerne om at lave nye produkter baseret på mine egne ideer. Mange af deres egne produkter er slet ikke pæne nok til skandinavere, men nu bliver de mere tilpasset vores stil," fortæller Mette Brydesen, som allerede har fået henvendelser fra kunder i Norge, Sverige og England.

"Der findes heller ikke økologisk børnetøj dér, så der et kæmpe potentiale for Pure Baby i hele Europa," siger Mette Brydesen, som gerne ser sit firma vokse:

"Det må gerne blive stort, men det må aldrig ske på bekostning af det fine nærmiljø, vi har i Pure Baby. Jeg vil ikke give køb på den gode atmosfære og hyggelige hjemlighed, som præger min forretning."

Pure Baby, Willemosegade 4, kl. th, 2100 København Ø, Tlf. 35551162, Fax 35551163

Hjelp til å hjelpe!

Støtte til opphold i Romania

Af Helena Marstrander

Klassetur til Romania

Jeg gikk ut videregående trinn på Steinerskolen i Moss sommeren -99. Vi valgte å reise til Romania på vår klassetur for å besøke og bo på en skole for utviklingshemmede barn i Bucuresti. Oppgaven vi hadde stilt oss var å skape en mer fargerik atmosfære, ved å male gjerder, porter, lage benker, sandkasse osv. Vi brukte sterke, klare farger som rød, blå, gul og grønn, og resultatet ble til stor glede for beboerne.

Au-pair i London

Som sikkert de fleste vet er Romania et av de fattigste landene i Europa, så det var et sterkt inntrykk for oss å komme dit. Levestandarden er på et helt annet nivå enn det vi er vant til i Norge. Når vi vinket farvel til barna og lærerne, hadde jeg en sterk følelse av, at hit ville jeg vende tilbake, for å bidra med min hjelp. Menneskene var fantastiske. Planen min var å dra tilbake etter å ha arbeidet opp penger nok. Jeg fikk et tilbud å arbeide som au-pair i London. Dette tjener jeg ikke så mye på, men jeg lærer meg engelsk godt og får mye erfaring med barn. Storbyerfaring, og det å fungere i en annen kultur, kommer også godt med. Det var mer krevende enn jeg trodde og en god forberedelse til det, jeg vil i Romania, så jeg er nå ennå sterke motivert for å reise tilbake dit.

Tilbake til Romania?

Skolen i Romania har ingen statlig støtte og er, som sagt, veldig fattig, så jeg må skaffe penger til alt selv. Reisen, bosted og det jeg trenger for å leve, må jeg spare opp på forhånd. Når jeg kommer hjem fra England i juni, vil jeg bruke tiden frem til min planlagte avreise i september, på å arbeide. Men jeg trenger minst 20-30 000 kroner for å greie meg et år i Romania. Jeg har kontakt med en norsk dame, Ellen, og en sveitsisk mann, Volker. De hjalp til med vår klassetur og har anbefalt meg å prøve å finne noen, som vil støtte meg privat.

Hjelp til å hjelpe!

Mitt spørsmål er: om det er noen som kan tenke seg å hjelpe meg økonomisk. Hjelp til meg til å hjelpe!

Vennlig hilsen

Helena Marstrander,
Krossern 1, N-1513 Moss

Test din forretningsidé – tips til etablerere

av Jannike Østervold

All bærekraftig forretningsvirksomhet har startet med en ide. Myndighetene i Oslo og Akershus har tenkt på deg som går rundt med en forretningside som du gjerne vil realisere. De holder på å utvikle en Internett-portal for innovasjonssystemet i Osloregionen, kalt Oslo Teknopol.

Næringslivssekretariatet for Oslo og Akershus har ansvaret for å utvikle portalen som skal lanseres til høsten, og ett av temaområdene er informasjon til nyetablerere. Her vil du blant annet finne en tjeneste kalt "Test din forretningsidé".

Tjenesten "Test din forretningsidé" skal gi brukeren en forenklet vurdering av et forretningskonsept gjennom å svare på spørsmål innen sentrale områder som dekker selve forretningsidéen, konkurransestrategi, markedsføring og finansiering/økonomi. Selv om resultatet av testen ikke kan tolkes som et sikkert svar på om man vil lykkes, er testen nyttig idet du tvinges til å tenke gjennom grunnleggende spørsmål i forbindelse med en oppstart.

Som en smakebit gjengir vi spørsmålene som går på forretningside og på finansiering/økonomi. Gi deg selv poeng fra 0 til 3 – der 0 betyr "dette har jeg ikke tenkt på" og 3 betyr "Ja, absolutt!" Mange 3'ere

betyr at du har gjort et godt forarbeid, mens mange nuller betyr at du kanskje bør vente litt med å sende lånesøknaden til banken.

Forretningsidé

1. Kan du beskrive nøyere hva som skal selges til hvem?
2. Kan du beskrive hvilke behov produkt/tjenesten skal dekke?
3. Min, eventuelt partner(e)s, arbeids erfaring er tilpasset prosjektet
4. Min, eventuelt partner(e)s, formelle utdanning er ideell for prosjektet
5. Min forretningsidé er unik (finnes ikke tilsvarende)
6. Mitt produkt har riktig "timing" (tidsaktuelt)

Finansiering/økonomi

1. Grunnleggende økonomiske investeringer er på plass sikret ved egenkapital og/eller lånekapital
2. Vi har i tillegg økonomi til å finansiere startfasen inntil vi antatt får tilfredstillende driftsinntekter
3. Det er utarbeidet likviditetsbudsjett for første driftsår (=utvikling mellom inntekter og utgifter fra måned til måned)
4. Det er utarbeidet fullstendige kalkyler for produkt(er) som sikrer faste- og variable kostnader samt en tilfredstillende fortjeneste
5. Basert på budsjett/beregninger antas virksomheten på sikt å kunne gi tilfredstillende avlønning og avkastning til eier(e)
6. Vår forretningsplan inneholder nødvendige budsjetter og økonomiske analyser, og kan danne grunnlag for presentasjoner og eventuelle lånesøknader m.m.

Malin Gjellestad, Prosjektleder for Oslo Teknopol, gjør oppmerksom på at tjenesten er under utvikling og at alle er velkommen til å bruke testen, samt finne annen interessant informasjon for nyetablerere, når Oslo Teknopol lanseres til høsten.

Fair Trade-butikker

En bæredygtig - 15 år gammel idé

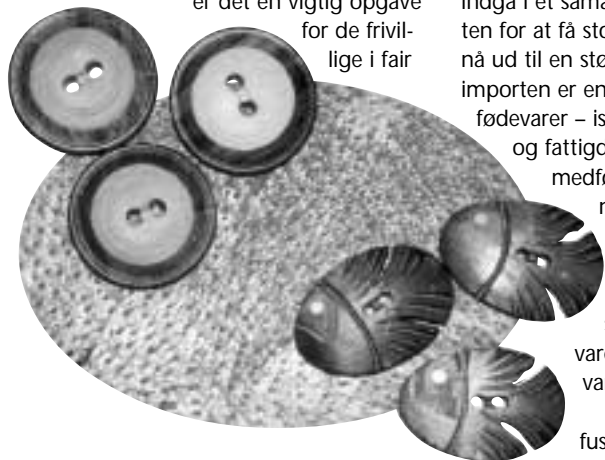
Af Ulla Bruhn

Det var et alternativ til traditionel ulandsbistand en gruppe ulandsfrivillige søgte at skabe ved at importere varer fra forskellige kooperativer, som de havde set på deres rejser verden rundt. Handlen skulle foregå direkte på fair trade-betingelser og importeres af egen forening.

Butik Papaya i Aalborg, der sælger tøj, tekstiler, smykker og brugskunst fra den 3. verden, er siden åbningen i 1991 blevet drevet ved hjælp af frivillig arbejdskraft.

De frivillige står både for butikspasnin-gen og arrangerer skiftende udstillinger, skriver nyhedsbreve og laver forskellige sociale og kulturelle fremstød, der selvfølgelig har til formål at sælge butikkens varer, men også skal have en oplysende side.

Netop informationsdelen adskiller fair trade-butikkerne fra almindelige butikker. Hvor man ellers ofte har en markedsføringskampagne, der styres fra centralt hold, er det en vigtig opgave for de frivillige i fair

trade-butikkerne at kende varens baggrundshistorie. Hvor er den fremstillet og under hvilke arbejdsforhold og ikke mindst hvorfor varen måske koster mere end i andre butikker.

Importforening

Butik Papaya importerer størstedelen af sine varer gennem importforeningen Salam Import i Odense, der blev dannet i 1985 af ulandsfrivillige fra Mellempøkkeligt Samvirke og Svalerne for at hjælpe kooperativer, de mødte på deres rejser i ulande,

med at afsætte deres varer her i Danmark. Ved hjælp af kun tre handelspartnere nåede omsætningen allerede første år op på knap en halv mio. danske kroner.

Op gennem 1980'erne steg omsætningen støt, og da man efterhånden var nået op på 18 handelspartnere i 12 lande, begyndte Salam at sælge engros til andre butikker i Danmark. Samtidig fik man også det første lønnede personale i foreningen. I 1993 var omsætningen på over 3 millioner.

Salam i dag

I dag importerer Foreningen Butik Salam over 300 forskellige artikler fra 32 handelspartnere i 16 lande, som ud over Butik Papaya i Aalborg bliver solgt i Butik Salam i Odense, Svendborg, København og Vejle, Bazaren i Århus, Akwetu i Silkeborg, Butik Karibu i Roskilde og Rødderne i Rønne. Derudover sælges engros til andre butikker i Danmark, Sverige, Norge og Nordtyskland. Der er nu lønnede ansatte, men hovedparten af arbejdet i foreningen udføres stadig af frivilligt arbejde.

Fusion og stordriftsfordele

I februar i år besluttede Salam Import at indgå i et samarbejde med U-landsimporten for at få stordriftsfordele og sammen nå ud til en større kundegruppe. U-landsimporten er en forening, der importerer fødevarer – især kaffe og te - fra ulande og fattigdomslokker. Fusionen har medført, at Salams lagerfunktioner varetages af U-landsimporten på Nykøbing Mors, mens Salam Import i Odense markedsfører og sælger U-landsimportens varer, sammen med egne varer.

På mange måder afspejler fusionen den dobbelthed, der er i tiden, hvor forbrugeren på den ene side ser meget gunstigt på økologi og bæredygtigt handlede varer, men på den anden side også gerne køber varerne i butikker, der både forhandler bæredygtigt og traditionelt fremstillede varer side om side. Det stiller større krav til professionalisme hos fair trade-butikkerne og alternativ handel generelt.

Nye toner

Kravet om større professionalisme betyder, at fair trade-butikkerne skal have et moder-

ne præg og blive bedre til at aflæse forbrugernes efterspørgsel og markedets trend og kanalisere den viden til producenterne, så det bliver nemmere at afsætte deres produkter. Udviklingen har i visse fair trade-butikker også medført et brud med traditionen for frivilligt arbejde, ligesom man i flere butikker har indført en uniform i erkendelse af, at man med større professionalisme når en bredere kundekreds.

Ikke nødvendigvis dyrere, bare fordi det er handlet fair trade.

For at leve op til forbrugernes efterspørgsel bliver der i højere grad importeret moderigtigt tøj. Det viste sig at være godt, fordi det så også bliver nemmere at sammenligne priser med varer i butikker, der i hvert fald ikke skiltes med, at de forhandler fair trade-varer. På en af tidens helt store trends – pashminasjaler – ligger Salam Imports anbefalede udsalgspris på mellem 500 – 1300 kr., under den pris traditionelle butikker tager for dem. Et bevis på, at man godt kan sælge varer til konkurrencedygtige priser, uden at det sker på bekostning af arbejdstagerrettigheder og miljø.

For yderligere oplysninger og forhandlere:
www.u-landsimporten.dk og www.salam.dk

Tøj, tekstiler, smykker og brugskunst fra tredje-verdenslande sælges i Fair Trade-butikker.

Ny Rudolf Steiner Skole i København

Af Bjarne Uhrhammer

I august i år 2000 starter en ny Rudolf Steiner Skole i Københavns kommune.

Om et par år vil den få til huse i nye bygninger ved Metrostationen "Amager Fælled", 9 minutter fra Nørreport Station. Der er en byggegrund ved at blive gjort klar til bebyggelse, og i 2002 skulle Metroen køre hvert 3. minut lige til døren. Skolen kommer til at ligge i spændingsfeltet mellem Ørestadens nordlige pol, med Københavns Universitet, Danmarks Radio, Rigsarkivet og den sydlige pol med et stort high-tech erhvervs- og boligområde med tusindvis af arbejdspladser og boliger. Mod øst ligger København S (Sundby), det gamle Amager med et tætbebygget boligområde i bl.a. helårshavekolonier og mod vest den fredede Amager Fælled, som ad åre vil få en enklave af økologisk forsøgsbyggeri. Alt i alt et sted med rige muligheder for en Rudolf Steiner Skole.

Men indtil Metroen er i gang, er området domineret af store anlægsarbejder og byggerier, så indtil da indretter skolen sig i lejede lokaler på Margretheholm, som ligger lige ved det nye kulturinstitutions- og boligområde, Holmen, lige over for Amalienborg. Her indrettes skolen i en af

Flådens forladte skolebygninger, hvor der er klasseværelser, birum, vådrum og alt, hvad der er brug for, men i en noget miserabel tilstand, efter at have stået tomt i 4-5 år.

En gruppe af interesserede forældre, lærere og børnehavepædagoger har i et par år forberedt denne skole, og tilmeldinger til kommende skoleklasser var i marts måned 2000 nået op på over hundrede børn. Til trods for, at der ikke havde vist sig nogle lærere til de første klasser, og der heller ikke var indgået aftaler om lokaler, blev det i marts besluttet at starte skolen i august 2000. Det så ud til, at der kunne startes med en børnehaveklasse, en 1. klasse og en 2. klasse, og børnehaven på Amager ville gerne slutte sig til.

Med kunst som princip

Initiativgruppen har længe søgt at formulere denne skoles identitet. Det har fra begyndelsen været et ideal, at skolen skulle prioritere håndværksfagene højt for at støtte det handlende og villende i barnets

udvikling, og skabe grundlag for den kunstneriske tilgang til verden. I den videre bearbejdelse af disse tanker blev det tydeligt at det kunstneriske fra begyndelsen måtte være helt integreret i skolens liv, dels som en opgave for lærerne, som bedriver opdragelseskunst, dels som en arbejdsmetode for børnene for udvikling af de slumrende evner - ikke mindst tænkningen.

Forældrenes skole

Også forholdet skole/forældre har været omhyggeligt bearbejdet i skolegruppen, og det har resulteret i et forsøg med åbne ugentlige konferencer, hvor skolens forskellige aktive kredse og enkeltpersoner kan deltage sammen med lærerne i samtaler om skolens hverdag og udvikling. Ved siden af de mere formelle organer i skolestrukturen vil der også være et åbent skoleforum, hvor forældrene vil spille hovedrollen og vil kunne behandle alle skolespørgsmål, og hvorfra der kan udgå initiativer til aktiviteter, som forældrene gerne vil have inden for skolens rammer. Ved at etablere disse organer fra begyndelsen bliver det tydeligt, at skolen søger en form, hvor forældrenes værdier og behov kan blive virksomme.

Lærernes videreudvikling

I sin søgen efter lærere, som kan varetage gennemførelsen af disse idealer, har skolen som sin første lærer, til en kombineret 1. og 2. klasse (den foreløbige realitet) valgt en erfaren scenekunstner med mange års virke som sprog- og talelærer i Rudolf Steinerskoler

i Danmark og Tyskland, og til børnehaveklassen en børnehavepædagog, som i en årrække har virket i forskellige klasser på en Rudolf Steiner Skole. De er nu i gang med at lægge grunden til et uddannende kollegearbejde i erkendelse af, at skolen skal være en lærende organisme - også for lærerne, som vil have behov for en fortsat udvikling af kundskaber og færdigheder. F.eks. vil hospitation hos kolleger på skolen, og på andre skoler være naturlige udviklingsmuligheder, som vil kunne støttes fra skolens side.

Yderligere information om skolen kan fås ved henvendelse til Rudolf Steiner Skolen i København, c/o Urhammer, Bjernedevej 118, 2700 Brønshøj, tlf+fax 3879 3939.

Informationer og nyhedsbreve kan også findes på internettet, www.zenth.dk/skoleforeningen

Musik og drama indgår som faste fag på alle klassetrin i en Rudolf Steinerskole. De er ikke vigtigere end f.eks. dansk, fremmedsprog og matematik - men de er mere taknemmelige at gengive fotografisk!

NyeBØGER

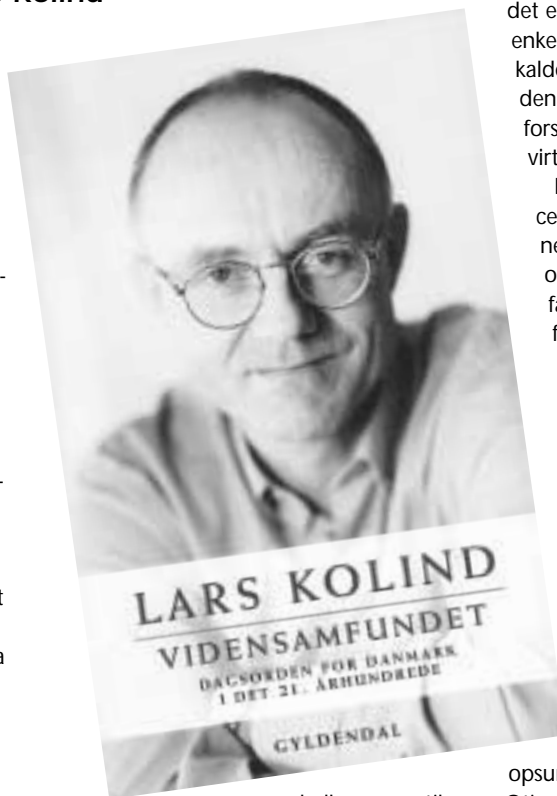
Fremtiden ligger uden for den slagne vej

- Dagsorden for Danmark som vidensamfund
- Politisk debatoplæg fra Lars Kolind

Af STEEN HILDEBRANDT

Jeg tror, vi er mange, der har ventet på, at Lars Kolind skrev en bog. Sammenfattede sine synspunkter og erfaringer i et dokument. Samlede det væsentligste i sine budskaber ét sted. Det er nu sket. Og man kan ved at læse bogen konstatere, at det kan han altså også. Skrive. Han kan skrive en bog, så den kan forstås. Hans budskaber, eksempler, argumenter, rap og kritik, forslag og advarsler er kryptalklare. Det er en meget markant og læseværdig bog, som jeg betragter som det hidtil mest kompetente og klare debatoplæg om fremtidens vidensamfund.

Det er bemærkelsesværdigt, at et så klart politisk debatoplæg som denne bog er, skal komme fra en erhvervsleder og ikke fra et politisk parti eller en politiker. Eller også er det blot Lars Kolind, der endnu engang viser en ny vej. Viser, at politisk nytænkning og en egentlig visionsrig, langsigtet, ansvarlig, ærligt engageret politisk debat, skal man ikke forvente fra de politikere, som vi har valgt til at debattere og formulere politik. De har for travlt med kortsigtet beton, casino, kammerateri, liberale og konservative fortidsspøgelser, i fortiden solidt plantede forestillinger om liberale, konservative og andre løsninger på verdens problemer, som intet har med dagens og fremtidens udfordringer at gøre. Eller også driver de racistisk propaganda af værste kaliber med ausweis, forbud mod tørklæder m.m. og på et niveau, som man troede sig hævet over i Danmark. Skal den egentlige politiske debat til at føres i andre fora og af andre mennesker, der ikke er så involveret i pamperi, politiske julelege, af taktiske hensyn, arrangerede såkaldt offentlige høringer og folkeafstemninger m.v., at de ikke har kræfter, og måske ej

heller evner, til at initiere og tage del i egentlige politiske fremtidsdrøftelser?

Lars Kolinds bog er et samtids- og fremtidsdokument. Det er et politisk ledelsesoplæg, det er et politisk debatoplæg, det er et ledelsesoplæg til drøftelse i alle former for virksomheder, det er et ungdoms- og skolepolitisk oplæg, et kirkepolitisk oplæg. Skulle jeg vælge at anbefale bogen til en enkelt gruppe, måtte det blive til de helt unge – ikke som en facitliste, men som en udfordring, som en opfordring. Men da jeg ikke skal vælge, anbefaler jeg den til alle.

Det er en bog om, hvad det er for et samfund, vi befinder os i og er på vej videre ind i. Det er en bog om organisations- og ledelsespraksis på virksomheds- og samfundsniveau. Det er en bog om tankefrihed i et samfund præget af frihed og

fællesskab. Det er en bog om det personlige ansvar og om de personlige muligheder. Det er en bog, der minder os om, at enkeltpersoner fortsat ikke bare kan, men også gør forskelle. Vi kan alle gøre forskel, og vi har alle vort eget image at tage vare på. Vi har alle vort eget individuelle ledelsesansvar.

Jeg læser bogen på den måde, at Lars Kolind i virkeligheden taler om ledelse, videnregnskab, image, netværk, ansvarlighed, socialt regnskab m.m. på individ-, på virksomheds- og på samfundsniveau. Det hele begynder med det enkelte selvstændige individ og dets ansvar for sig selv og for andre mennesker, herunder de svage. Og det enkelte menneske er ikke alene. Det enkelte menneske eksisterer i det, vi i dag kalder netværk, men det er i virkeligheden forskellige former, og ofte mange forskellige former, for både konkrete og virtuelle fællesskaber.

Begreberne fællesskab og frihed er centrale i hele bogen. Det enkelte menneskes frihed (og ansvar) og samfundet og dets mange fællesskaber. Frihed og fællesskab knyttes sammen og tager form ud fra de menneskesyn, der praktiseres i friheden og i fællesskaberne. Er det et menneskesyn, der taler om pasningsgarantier eller om udviklingsgarantier for børn? Er det et menneskesyn, der taler om ansættelsestryghed eller om udviklingstryghed for de ansatte i virksomheder? I begge tilfælde gør det en kæmpeforskel, hvilket syn man praktiserer.

Selvfølgelig behandler Lars Kolind noget af det, som han er blevet berømt for, nemlig spaghetti-organisationen. Og han opsummerer noget af det, han har lært af Oticon-eksperimentet i, hvad jeg vil kalde en ledelsesreferenceramme med seks elementer. Han taler for det første om, at vi skal tænke job på en ny måde. Dernæst skal vi arbejde med selve organisationsformen. Vi skal se på ledelsesopgaverne. Vi skal arbejde med de fysiske rammer, og de er meget vigtige siges det. "Der skal ikke meget til for at sætte fut i en arbejdsplads. Det er fantasien – ikke pengene – der sætter grænserne", siger Lars Kolind. Det næste element er kommunikation. Og endelig har værdierne ligeledes deres særlige plads i rammen. "Der er tre ting, der skal passe sammen, hvis en virksomhed skal ledes efter klare værdier", siger Lars Kolind. Det er: Menneskesynet, Praksis og Forventninger.

Lars Kolind kommer ikke så meget ind på skyggesiderne i denne organisations-

tænkning og heller ikke så meget på de praktiske måder at arbejde med implementeringen af denne ledelses- og organisasjonstænkning på. Der kan ikke være plads til det hele i en enkelt bog, og jeg kan let se, at denne bog har et andet sigte end at gå i detaljer med netop disse problemstillinger. Omvendt kan jeg høre, når jeg selv i foredrag og andre sammenhænge taler om og hører om Oticon, at det er det, som mange mennesker spørger om og taler om, når Oticon nævnes. Derfor: Kære Lars! Du bliver nødt til at skrive endnu en bog, nemlig bogen om, hvorledes man kan arbejde med de seks elementer i din ledelsestænkning. En bog, hvor de seks elementer pakkes ud og behandles mere detaljeret, end det er muligt i denne bog. Tilbage til bogen om vidensamfundet. Lars Kolind afslutter sin bog med otte forslag, der alle kan gøre en forskel. De sammenfattes i følgende overskrifter: Lad os

gøre Danmark til kompetenceland. Lad os gøre Danmark til et tosproget land. Lad os udvikle Danmark som varemærke. Lad os udvikle vidensamfundets folkeskole – og eksportere den. Lad os se om vi kan få bare én højere uddannelsesinstitution i Danmark i verdensklasse. Lad os give alle danskere et økonomisk incitament til at arbejde. Lad os gøre den offentlige sektor konkurrencedygtig. Lad os fordoble den private sektors forskning og produktudvikling. Lad os slippe folkekirken løs.

Med hensyn til uddannelsesinstitutioner: Lars Kolind siger i bogen, at vi i Danmark ikke har nogen uddannelsesinstitution, der er blandt verdens fem bedste på sit felt. Og så tilføjer han: "Og dog. Måske én: KaosPiloterne i Århus. Udpeget af FN's organisation for undervisning og kultur, UNISCO, som et af de mest perspektivrige og nyskabende uddannelsesforsøg i verden i 1990'erne". Jeg er nødsaget til, i

min egenskab af KaosPiloternes bestyrelsesformand, at give Lars Kolind ret: KaosPiloterne har det ikke let i et bureaukratisk Danmark; men KaosPiloterne lever, fornyer sig, udvikler sig, og er i topform til at bevæge sig ind i det 21. århundrede og parat til ud fra overskriften: Change the Game, at tage del i den debat, som Lars Kolind med denne bog lægger op til.

Måtte denne bog blive indledningen til en visionær, ansvarlig, kompetent og engageret politisk debat om Danmark som vidensamfund. Måtte den blive indledningen til, at mange flere erhvervsledere og offentlige ledere tager del i denne debat, end vi er vant til. Og måtte de visionære og ansvarlige af vore politikere også tage del i debatten.

Lars Kolind: Vidensamfundet. Dagsorden for Danmark i det 21. Århundrede. Gyldendal. 176 sider. Pris kr. 229. ISBN 8700386782.

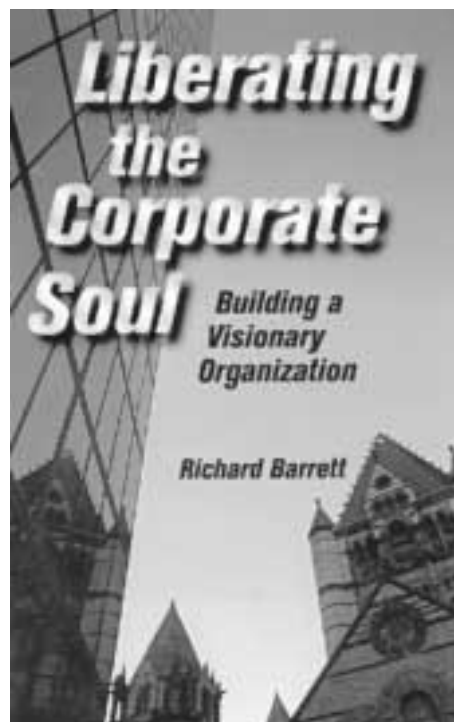
Frigjøring av bedriftens sjel – bok til inspirasjon!

Av Jannike Østervold

Richard Barrett har skrevet boken "Liberating the Corporate Soul", som kan oversettes til: "Frigjøring av bedriftens sjel. Hans ide er at organisasjonsutvikling ligner mye på personlig utvikling, og at verdiene for bedriften og for individet i bunn og grunn er de samme. Han har funnet at det er et økende antall bedrifter som legger vekt på å ha et verdigrunnlag basert på etikk og moral.

Det tidligere bildet av bedriften som en maskin er i ferd med å bli erstattet av bildet av bedriften som en levende organisme, med fysiske, emosjonelle, mentale og spirituelle behov. De fysiske behovene er behovet for å lykkes finansielt. De emosjonelle behovene er medarbeidernes behov for rettferdighet, likhet og anerkjennelse og av det å ha frihet under ansvar. Mentalt velvære oppnås når organisasjonen er åpen for feedback innenfra og utenfra og tar lærdom av det, mens de spirituelle behovene dekkes gjennom opplevelsen av å stå i en sammenheng.

Barretts modell bygger delvis på Maslows behovshierarki, som inndeler de

Paperback 200 sider ISBN 0750670711

menneskelige behov i 4 hovednivåer: fra de basale fysiske behov (mat, drikke, søvn) og til det øverste nivå – selvrealisering. Barrett beskriver 7 nivåer av organisasjonsbevissthet, som er beslektet med Maslows pyramide. Bevissthetsnivået kan utvikles seg fra det laveste, helt basert på egennytte og opp til det høyeste, der organisasjonen har fokus på samfunnet og det felles beste. Han lager en lignende pyramide for lederbevissthet, fra den "gammeldagse" autoritære leder på laveste nivå, og opp til den vise, visjonære leder.

Barrett er opptatt av hvordan bedriftslederen kan fremelske det kreative potensialet til medarbeiderne og til organisasjonen. Etikk, verdier, visjon og bevissthet er sentrale begreper. "Hvem du er og hva du står for er i ferd med å bli like viktig som hva du selger". Han beskriver et sett av verktøy "Corporate Transformation Tools", som brukes til å analysere idividenes og organisasjonens verdier. Boken gir et rammeverk for hvordan disse verktøyene kan brukes til å bygge opp en visjonær, verdi-basert organisasjon.

Grønne banker – god forretning

Konklusionen på Forbrugerrådets undersøgelse af rentesatser i 28 pengeinstitutter

Forbrugerrådet har i foråret 2000 gennemført en sammenlignende undersøgelse af rentesatser i 28 pengeinstitutter og når frem til den konklusion, at "for dem, der gerne vil bruge deres penge på en grøn og bæredygtig måde, uden at skulle give sig i kast med aktiemarkedet, er de grønne banker en god mulighed".

Undersøgelsen viste, at på en almindelig opsparingskonto holder de grønne andelskasser rentegennemsnittet på 1% p.a. De er således hverken bedre eller dårligere end de traditionelle banker.

Vælger man en Red Barnet konto eller en Naturkonto i Merkur – er man så yderligere med til at fremme arbejdet i disse organisationer med et beløb svarende til 1,5% af indestående på kontoen. Opsparing i Merkur er således, ud over at være en god forretning for kunden, en måde at give sine penge størst mulig effekt – hvis man ønsker at fremme bæredygtig udvikling.

Resultatet af Forbrugerrådets undersøgelse er offentliggjort i Tænk+Test/nr.4/maj/2000.

I Merkur finder du opsparingskonti med positive sidegevinster f.eks.:

Red Barnetkonto
i samarbejde med:

Naturkonto
i samarbejde med:

Klimakonto
i samarbejde med:

Andelsforening med plads til flere

Vi er en lille andelsboligforening på landet 5 km fra Vejles centrum. Vi er i gang med at bygge en økologisk lejlighed i en af længerne. Derfor får vi pr. 1. august hele førstesalen i stuehuset ledig, 150 m². Den er egnet til en familie med børn, men også fx til 2-3 enlige som gerne vil være sammen om køkken/alrum og badeværelse. Huset opvarmes med træpillefyr, vi har solvarme til det varme vand og el fra vores eget vindmøllelaug.

Vores grønsager dyrkes i Jellings Økologiske Forening. Derudover købes maden dels i økologisk indkøbsfirma og dels ved den lokale købmand.

Vi har fremtidsplaner om at bygge 4 økologiske boliger i vores udbygninger.

Har du lyst at høre mere, så ring på tlf. 75 85 35 91/75 85 38 06

Norges eneste uafhængige kritiske Pedagogiske tidsskrift: **SAX**

Forum for barndom
Fjellgt. 25 0566 Oslo

22855397, 22371177 og
69273359

**- BE OM ET PRØVENUMMER
- TEGN ABBONEMENT**

Konto til kamp mod klimaforandring

“Opsparing med vedvarende virkning”. Det er slogan for den nye Klimakonto, som giver danskerne mulighed for at bekæmpe klimaforandring alene ved valget af bank og kontoform. Bag ideen står en erfaren folkelig organisation og en succesrig grøn bank.

Danskerne har hørt meget om klimaforandring. Om oversvømmelser. Om tørke. Og om orkaner af samme kaliber, som den vi havde december sidste år. Nu har hver enkelt forbruger chancen for at gøre noget ved det i det daglige. Valget af bank og konto kan nemlig være med til at trække i bremsen på klimaforandring. Det sker ved at spare op på en særlig Klimakonto udviklet af paraplyorganisationen Forum for Energi & Udvikling og Andelskassen Merkur.

En ganske almindelig opsparing til børn, børnebørn, ferie, bolig eller terminer bliver her til noget særligt, fordi Merkur hvert år lægger et bidrag til kontoens formål. Bidraget svarer til 1,5 % af beløbet på Klimakontoen. Forum for Energi & Udvikling udvælger projekterne på øerne og står som garant for, at pengene går til deres rette formål. Kontoen er først og fremmest rettet mod udvikling af vedvarende energi på verdens fattigste øer i Stillehavet.

3 x afkast

Klimakontoen giver afkast tre gange: Konthaveren får rente, arbejdet med vedvarende energi får et bidrag, og mens pengene står i Merkur, bliver de anvendt til finansiering af bæredygtige formål. Renten på kontoen er for tiden 1% om året, svarende til gennemsnittet på almindelig opsparing i danske pengeinstitutter. Dertil kommer så de 1,5% til udnyttelse af sol, vind og vand på øerne.

Forbrugerrådet har netop gennemført en undersøgelse af danske pengeinstitutter, som har givet anledning til artiklen “Grønne banker - god forretning” i sidste nummer af Rådets blad, “Tænk+Test”. Her kommer Merkur ud på listen over banker, hvor man både kan spare op med forrentning og bidrage til grøn samfundsudvikling.

Hvorfor øerne?

“Fordi øerne er blandt de første, som mærker ændringer i klimaet”, siger Michael Kvetny, Generalsekretær i Forum for Energi & Udvikling, og forklarer:

“Mange af dem ligger kun akkurat over havets overflade. Et varmere klima giver højere vandstand i havene, fordi polerne smelter. Få centimeter stigende vandstand betyder, at en stor del af øernes areal bliver oversvømmet. Stillehavsoen Kiribati har eksempelvis sit højeste punkt kun 2 meter over havets overflade. Herfra er udsigten til stigende vandstand meget håndgribelig. Med Klimakontoen vil vi skabe viden blandt danskerne

om øerne og klimaforandring. Og vi vil skabe optimisme ved at vise, at almindelige danskere, som investerer med omtanke, kan være med til at ændre udsigten”.

Øerne viser vej for resten af verden

Om ideen bag Klimakontoen og dennes effekt siger Michael Kvetny:

“Vedvarende energi er et effektivt middel til at bekæmpe klimaforandring. Det er jo ensbetydende med energiforsyning uden drivhusgasser. De små ø-staters begrænsede størrelse gør dem velegnede til at demonstrere, hvordan et lokalsamfund eller et helt land relativt hurtigt kan opnå en høj grad af selvforsyning med sol og vind som drivkraft. Øerne kan altså med eksemplets magt blive foregangslande for resten af verden”, forklarer generalsekretæren og pointerer dertil:

“I dag er hovedparten af øerne fuldstændig afhængige af importeret olie, som rejser den lange og dyre vej over havet. Det til trods for at netop øerne har de udtømmelige energikilder lige ved hånden. Omlægning til vedvarende energi vil frigøre mange penge til tiltrængt social og økonomisk udvikling på øerne”.

Rekvirer brochure eller få yderligere information ved henvendelse til Forum for Energi & Udvikling, tlf. 35 24 77 14 eller til en af Merkurs afdelinger: København, tlf. 35 36 72 10, Århus, tlf. 87 30 97 60, Aalborg, tlf. 98 10 18 35.

Nytt fra Cultura

Nye prosjekter

Cultura har gitt lån til bygging av rensaneanlegg ved Opptjern Vannverk i Bjørkelangen, for at vannverket skal kunne tilfredsstillende nye offentlige krav til drikkevannskvalitet. Andelseierne ønsket ikke kommunal overtakelse av vannverket, da det ville medføre klortilsetning i vannet. Halvparten av andelseierne er gårdsbruk, og av disse er det 4 økologiske gårder.

AvtaleGiro

Nå kan Culturas kunder ta i bruk avtalegiro – en mulighet som mange har etterlyst.

Med avtalegiro sørger vi for at de faste regningene dine blir betalt til riktig tid. For å komme igang med avtalegiro kan du enten bruke en svarcupong fra en av bedriftene du betaler faste regninger til eller ta kontakt med Cultura.

Cultura på Internett

Du finner informasjon om Cultura Sparebank på www.cultura.no. Her har vi også en side for lesernes egne meninger – vi vil gjerne ha flere innlegg. Har du synspunkter på Culturas virksomhet som du vil dele med andre, send en e-post til jannikeo@cultura.no, eller ring Jannike på tlf. 22 99 51 97.

Ny finanslov

Fra 1.7. 2000 trer det i kraft en ny finanslov i Norge. Det er bakgrunnen for en del endringer i rutiner og avtaleskjemaer, som

våre kunder etterhvert vil merke. Den første synlige konsekvens av den nye loven blir for de fleste at kontoutskriften får ny lay-out.

Cultura på utstilling

På Avgangsutstillingen 2000 (25 studenter avslutning av fire års utdanning ved Statens Kunstakademi i Oslo) viste kunstnerne Marianne Nygård og Siri Harr Steinvik sitt prosjekt "Kunstbruk", arbeider i skjæringspunktet mellom kunst, brukskunst og design. De bruker tradisjonelle håndverks og håndarbeidsteknikker, fokuserer på gjenbruk og "gjør det selv" tradisjon. De ønsket å sette utstillingen sin inn i en ramme, ved å omgi den med materiell fra organisasjoner og bedrifter som var opptatt av å ta vare på miljø og tradisjon – og der i blant Cultura Sparebank. Brosjyrer og plakater ble straks avsendt!

Nyt fra Merkur

Fortrykte svarkuverter

På utallige opfordringer kan Merkurs afdelinger nu levere fortrykte kuverter med porto betalt til fremsendelse af checks eller andet til Merkur.

Kuverterne leveres i bundter á 10 kuverter til 40 kr. - dvs. du betaler selv for portoen, men slipper for at lede efter frimærkerne!

"Nedlæg Girokontoen!"

Det er vort indtryk, at mange Merkur-kunder stadig bruger enten en girokonto eller posthuset, når der skal betales regninger eller modtages beløb fra andre. Engang var dette en god kombination, men den tekniske udvikling har i dag gjort girokontoen overflødig, ligesom der heller ikke er nogen grund til at stå i kø på posthuset.

FI-KORT: Med Fælles Indbetalingskort kan I få alle indbetalinger fra kunder, forældrebetaling, etc. direkte ind på kontoen i Merkur. FI-kort leveres i dag også i en version, hvor I modtager oplysning om afsenders navn og adresse + eventuelle meddelelser.

Forhør nærmere i Merkur om priser m.v. **PC-SERVICE** eller **WEB-BANK:** Med disse systemer kan I selv betale næsten alle former for indbetalingskort for en brøkdelt af prisen på posthuset eller på girokontoen. Betalingerne kan også registreres til betaling frem i tiden. Få tilsendt en brugeraftale fra Merkur.

BETALINGSSERVICE: Merkur sørger gerne for tilmelding af alle tilbagevendende betalinger til Betalingsservice, eller du kan selv tilmelde dem via din PC. Betalingsservice er helt gratis, og der er altid mulighed for at fortryde de første 7 dage af hver måned.

MERKUR KAN OGSÅ BETALE GIROKORT: Merkur betaler gerne dine girokort for 6 kr. pr. stk. - langt mindre end på posthuset.

Send girokortene ind og skriv dit kontonummer på kortet. Behold kvitteringsdelen derhjemme. Brug gerne svarkuverterne, som nævnt andetsteds på denne side.

INVESTER I MERKUR:

Det er fortsat muligt at tegne andele i Merkur. Vore nye B-andele hvis værdi opskrives i takt med Merkurs resultater, har nu en kurs på 103,75. Kursen er gældende til 20.7.2000, hvor der fastsættes en ny kurs. Merkurs B-andele kan være et godt alternativ til andre former for langsigtet opsparing.

Specielt gør vi opmærksom på, at du kan placere op til 20% af din kapital-, rate- eller selvpension i Merkur-andele (der kan dog altid købes andele for op til 35.000 kr.).

Afkastet af B-andele beskattes kun med 5%, modsat renter, der beskattes med 26%.

Få tilsendt udførligt prospekt med alle oplysninger eller download fra www.merkurbank.dk.

Cultura Sparebank – er en alternativ bank for deg som er optatt av temaer som: alternativ økonomi – grønn økonomi – ny økonomi.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre vekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde vil være hele landet og banken vil tilstrebe nærkontakt til sine kunder. Å arbeide for at etikk, moral og verdiskapning kan innarbeides i det økonomiske liv via et nytt syn på penger, økonomi og hva lønnsomhet er. Vi er av

den tro, at det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger, hvor man ikke ensidig baserer seg på egennyttens drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske lande og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 80 mio. NOK. Rundt 1000 kunder og 6 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Merkur er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låneprojekter har medvirket til at inspirere andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering

og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Mere end 5000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner, har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlånspolitik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkurs har i øyeblikket en balance på omkring 250 mio. kr. Af det samlede udlån på kr. 180 mio. udgør de almenyttige, samfundsgavnige projekter ca. 80%. De øvrige er udlån til private - fortrinnsvis til boligformål.

Merkur har 21 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København samt et repræsentationskontor i Hamburg for ca. 300 nordtyske kunder.

Bidrag ydere

Lars Hareskov Andersen. Siden 1999 ansat på Allergica med ansvar for salg og marketing. Er uddannet som Kinesiolog samt i antroposofisk/homøopatisk medicin. Har erhvervsmæssig baggrund indenfor salg, marketing og eksport suppleret med Merkonom i markedsføring, Merkonom i eksport og Erhvervsdiplomuddannelsen for merkonomer. Har arbejdet som salgsansvarlig hos bl.a. DANDY og medicinfabrikken DUMEX.

Peter Blom, direktør for Triodos Bank, Holland.

Ulla Bruhn er cand. mag., skriver i U-landsimportens blad Trade Fair, og er frivillig i Butik Salam København.

Lars Pehrson, Gistrup. F. 1958. Var efter en kunstnerisk uddannelse i 1982 medstifter af Merkur og siden direktør samme sted. Er desuden bestyrelsesmedlem i INAISE, en international sammenslutning af banker og finansielle institutioner, der arbejder ud fra såvel økonomiske, som miljømæssige, sociale og etiske kriterier.

Helen Fahnøe, København. Journalist

Peter Feilberg, Århus. F. 1966. Forstkandidat fra Landbohøjskolen fra 1995. Arbejdet i NEPCon fra samme år.

Thomas Friisholm, Holbæk. F. 1949. Uddannet billedkunstner fra Kunstakademiet i København, 70-77. Har udstillet i Danmark, Sverige, Belgien og Japan. Arbejdede fra 77-80 med teaterscenografi. Aktiv musiker, sanger og komponist. Billedkunstner. Underviser på Kunsthøjskolen i Holbæk.

Karen Gahrn ansvarshavende redaktør på Tænk+Test.

Per Henrik Hansen journalist på avisen Økologisk Jordbrug.

Steen Hildebrandt, Højbjerg. F. 1944. Ph.D. Professor i organisationsteori og ledelse ved Handelshøjskolen i Århus. Har publiceret en række bøger og artikler i nationale og internationale tidsskrifter om organisationsteori, kvalitetsledelse, systemteori og videnskabsteori. Medlem af nationale og internationale videnskabelige selskaber. Har modtaget flere priser for sin forskning. Formand for bestyrelsen for KaosPiloterne, medstifter af og formand for bestyrelsen for Ankerhus - Konsulenter i udviklingsledelse A/S.

Frank Hvilsom, København. F. 1957. Uddannet journalist og tilknyttet Forbrugerrådets blad Tænk+Test. Har lavet dokumentarjournalistik til radio, tv og aviser. Udgivet dokumentarbøger bl.a. om unge i Grønland.

Hans Jørgen Høinæs, Tølløse. F. 1945 i Norge. Forfatter og lærer. Har udgivet fem bøger i Norge og tre i Danmark. Er uddannet i religionsvidenskab og idéhistorie. Underviser fast ved Statens Teaterskole i København, og virker som foredragsholder i Danmark og i Norge.

Lotte Ott , København. Journalist

Morten Priesholm

Christel Skousen, København. Journalist. I praktik på Politiken. Udlært fra DJH januar 1999. Jan. 99 - maj 99: Ansat på TV2-Lorry. Derefter freelance-journalist for diverse dagblade, fagblade, magasiner og kommunikationsbureauer.

Ole Uggerby, Vraa. F. 1952. Uddannet arkitekt og planlægger fra Århus Arkitektskole. Ansat ved Sindal kommune som planlægger i 6 år. Et par års erfaring fra tegnestuearbejde i Camphill, Skotland og fra Järna, Sverige. Har undervist periodisk i overskolen på Steinerskolerne i Hjørring og Aalborg. Ansat i Merkur, Aalborg siden 1991.

Mogens Werge, økologi- og miljøchef i FDB

Hans L. Zetterberg. Chefredaktør på Svenska Dagbladet og fast skribent på Dagens Nyheter.

Arne Øgaard, Moss. F.1952. Leder av Forstanderskapet i Cultura Sparebank. Arbejder på Steinerskolens videregående trinn i Moss, hvor han har vært siden 1986. Han er utdannet adjunkt med Cand. mag. i realfag og er ernæringsfysiolog. 3 års praksis i et biologisk-dynamisk jordbrukskollektiv. Redaktør i tidsskriftet Herba 1984-89. Har utgitt boken Hyperaktive barn og tilsetningsstoffer på Regnbueforlaget, 1985 og har holdt mange foredrag og skrevet tallrike artikler i aviser og tidsskrifter om pedagogikk, årstidsfester, landbruk, ernæring og samfunns- og erkjennelsesproblemer.

Flemming Østergaard. F. 1966. Cand.merc. fra Handelshøjskolen i Århus 1991. Makroøkonom og finansanalytiker i Aktivbankens arbitrageafdeling 1991-1994. Siden da erhvervsjournalist, først på Reuters Finans. Derefter Berlingske Tidende og i dag freelance journalist og fast skribent for bl.a. Berlingske Tidende, Finans & Samfund, Civiløkonomen og Ingeniøren.

Jannike Østervold, Oslo. F. 1956. Utdannet sosialøkonom fra Universitetet i Oslo og bankøkonom. Hun er også musikkutdannet. Ansatt i Cultura Sparebank siden 1998.

Et folkeligt med- og modspil til en national bæredygtighedsstrategi

(AGENDA 21)

På dyreskuepladsen i
Roskilde fra d. 17. til d. 20.
august 2000

Der er fortsat mange mennesker, der ryster på hovedet, når talen er om at kombinere og integrere sociale, økologiske og forretningsmæssige hensyn og betragtninger. For mig forholder det sig modsat. For mig er det en selvfølge, at vi må lære at forene disse – og flere andre – hensyn. Det har man gjort tidligere, og det skal vi lære at gøre igen – ganske vist under helt andre vilkår.

Prof. Steen Hildebrandt

Det svømmende blad er Pure Baby's symbol på bæredygtighed. Læs inde i bladet om flere andre bæredygtige virksomheder